

II
C 26085
f

Cg 80

SLOVENSKE VEČERNICE

57. zvezek.

Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu.

1905.

Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Slovenske

VEČERNICE

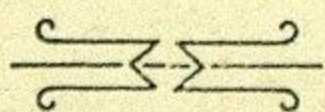
za

pouk in kratek čas.

Izdala in založila

Družba sv. Mohorja v Celovcu.

— 57. zvezek. —

Juan Vohovnik
1905.

Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu.

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK
LEIBNIZ

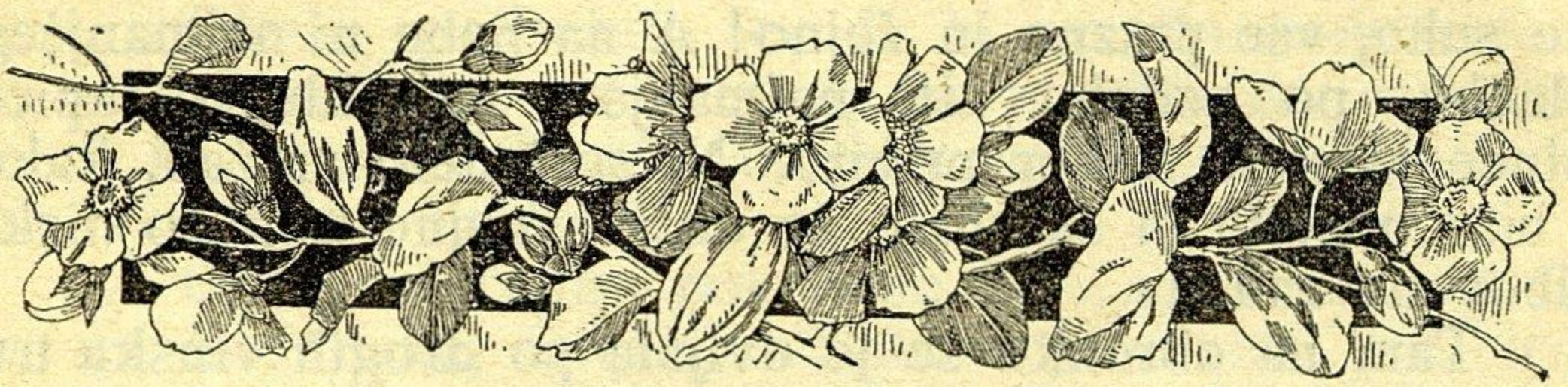
Z dovoljenjem prečastitega krškega knezoškofijstva.

II 4 26085 f

IN - 030003346

Pošteni ljudje.

(Povest. Spisal Jos. Kostanjevec.)

I.

Solnce je stalo visoko na nebu. Bleščeča svetloba se je razlivala po strehah enonadstropnih trških hiš, svetloba je plula okoli zatemnelih zidov župne cerkve, v svetlobi se je kopal visoki zvonik s pozlačenim križem na svojem višku. Vse je migljalo pred očmi, treslo se, jemalo vid. Gori okoli zlatega jabolka je švignila sem ter tja temna lastovica naglo kakor blisk, popisala dolgo valovito črto po žarečem vzduhu ter izginila. Prevroče ji je bilo, naglo si je poiskala senčnato svoje gnezdo pod cerkvenim stropom. Za njo je pridrevila druga in tretja, a vsem se je mudilo. Komaj so se prikazale, že so izginile kakor senca.

Tam doli okoli trga je zorela rumena pšenica; zvijala se je pod pekočimi solnčnimi žarki, ki so ji silili do osrčja, klanjala se je s svojimi polnimi klasi proti prepečeni in izsušeni materi zemlji. V dolgih, gostih vrstah se je svetlikala visoka turščica, rjave vlaknate korenine so silile iz tal, listi so se povešali. Bili so žejni, tako žejni!

Reka, ki se je valila po dolgi nedogledni planjavi, je bila majhna, plitva; prebredla bi jo bila nedorastla noga najmanjšega deteta. A potočki, ki so sicer pohitevali v njeno svetlo naročje tako naglo in veselo, zibajoč se v žuborečih srebrnih valčkih, ti potočki so bili sedaj suhi, njihova struga suha, polna okroglega, izlizanega kamenja.

Vse suho, vse prazno in žejno! A na nebu ni najmanjšega oblačka, po vzduhu niti najmanjše, najrahlješe sapice! Solnce je stalo kakor pribito. Ni se hotelo znižati, kakor bi bilo obstalo in se zvalo še dolge znojne poti do nizkih hribov na zahodu.

Tam na obronku se je ovijala po drogih vinska trta, a izpod širokih, globoko zarezanih listov je sramežljivo gledalo rumeno in črno grozdje.

Jagode so bile dokaj drobne, koprnele so po okrepčevalnem dežju in željno so se odpirale že nekatere, njihova lupina je pokala. Med vrstami temnozelenih trt so rastle breskve in smokve. Njihov sad je žarel od daleč, dobival je vedno temnejšo zardelo barvo, a je zastajal; po njem se je pretakalo premalo redilnega soka.

Povsod vročina, neznosna vročina . . .

Danes je bila nedelja. Nenavadno tiho je bilo po trgu. Delo je počivalo, kmetiško orodje je bilo skrbno spravljeno in zaklenjeno po različnih shrambah, vrata v rokodelske delavnice so bila zaprta. Ljudje so posedali pred hišami ali za njimi v senci, razgovarjali so se leno in zaspano. Sem ter tja jih je bila večja gruča skupaj, a govorili so nekam tiho, kakor bi jim glasnejše govorjenje povzročalo težave. Celó iz gostilen ni bilo slišati večjega šuma; čuli so se samo posamezni zategli, utrujeni glasovi. Ves trg je ležal in stokal pod pekočimi solničnimi žarki, ki so ga tlačili k tlom, da se ni mogel dvigniti, da se ni mogel rešiti. Ležalo je na njem kakor môra; nobena živa stvar si ni upala dihati prosto in veselo. Sem ter tja se je dvignila kvišku osivela glava. Topo in začudeno so se upirale napol ugasle oči tja gori v blestečo okroglo luč in razširjale so se strahoma, ko so zapazile vse to grozno se razlivajoče in preplavljajoče svetlobno morje. Bodla in pekla jih je ta svetloba, skelela jih je, da so se morale plaho povesiti. Tam od daleč, iz zadnjega konca trškega se je glasila hripava harmonika. Slišala se je po vsem trgu, slišala v tej tišini celó v nasprotni konec trški. A po njenih sunkih niso udarjali črevlji ob tla, izpod njih se ni dvigal zagaten prah. Za mizo je sedel godec sam, malomarno je natezal meh, nihče ga ni klical, nihče ni zahteval, da bi mu zagodel kaj veselega.

Ob belem dnevi, obsejan od najčudovitejše solnčne luči, je dremal ves trg. Stiskal se je globoko noter pod hrib, a gori nad njim je črnelo mlado smrečje. Tudi ono

se je stiskalo, poskušalo je, da bi zganilo svoje vejevje, da bi vzdrgetalo v rahli sapi, ki bi ohladila razbeljene stene, ki je silila iz njih omotica kvišku. Toda nič, vse tiho, vse kakor zakleto . . .

A tam pred čedno pobeljeno hišo, prav za cerkvijo, tam je bilo nekaj življenja. Solncu je zaviral pot široki zvonik, vse ozko pročelje je bilo zašlo v senco. Na klopi pred hišo sta sedela dva moža v najlepših letih. Sedela sta in pušila vsak svojo kratko smodko.

„Torej tako praviš, Lipovec, no, Bog daj srečo! Vsi ti privoščimo, ki te poznamo. Morda ga ni v trgu, ki bi dejal: Tega mož ne zasluži,“ je govoril starejši tržan skrbno obritega, črnikastega obraza svojemu sosеду.

Njegovo modro oko se je ozrlo v Lipovca, njegove široke prsi so se še bolj razširile, ko se je nekoliko zravnal. Izpustil je oblak dima iz ust in lepo zaokroženi kolobarji so se vzdigali kvišku.

Lipovec je nekoliko časa umolknil. Zrl je zamišljeno pred se in videti ni bilo na njegovem obrazu, kako mu je dobro déla sosedova hvala. Njegov obraz je bil resen in miren, niti žilica ni ganila na njem.

„Ako pojde tako dalje, sosed Kiren, tedaj bom res srečen, da ne bi menjal z nikomer,“ je dejal kmalu potem Lipovec. „Res je, kar sem ti pravil. Fant je med najboljšimi učenci, ki so bili letos v četrti latinski šoli. Včeraj je došel na počitnice in je prinesel domov izpričevalo.“

„Dobro, dobro! Pošlji ga k meni o priliki, ko bodem v vinogradu. Saj veš, takim fantom ni treba dvakrat ponujati, da si natrgajo grozdja in breskev. Saj jih imam, hvala Bogu, ravno letos prav obilo. No, drobne so, drobne, pa so že za silo.“

„Učiti se bo moral, mnogo učiti, mi je pravil včeraj. No, pa vendar mislim, da si najde sem ter tja časa in pride tja gori. Hvala ti torej lepa, Kiren!“

„No, no, čemu hvaliti? Saj veš, kako mislim o tem. Malo imam, pa tebi in tvojim je tudi to malo vedno na razpolago.“

„Vem, Kiren, in lepa ti hvala — vidiš, ne morem drugače reči — vselej sem še dobil pri tebi, kadar sem česa potreboval. In potreboval nisem malokdaj!“

„Eh, ne bodi, ne bodi, čemu pretiravaš!“

Lipovec je molčé iztegnil desnico ter jo pomolil Kirnu. Ta jo je krepko stisnil.

Za njima je nekaj zašumelo. V oknu se je prikazala ženska glava. Bila je skrbno in gladko počesana. Na podolgovatem obrazu se je svetil izraz zadovoljnosti in sreče.

„O kom se razgovarjata? Slišala sem nekaj.“

Kiren se je ozrl.

„A, dober dan, mati Lipovka, dober dan! Saj veste, o kom vaš mož najrajši govori. Pa zakaj ne bi, ako je tako? Gotovo bo na vašega Franceta ponosna vsa župnija, ako pojde tako dalje.“

Materi Lipovki se je lice še bolj razjasnilo, a bila je v neki zadregi. Ona ni znala tako zakrivati svojih čuvstev kakor njen mož.

„Bežite, bežite, Kiren!“ je jecljala. „Tako pa res ne zna govoriti nobeden v našem trgu, kar nas je bolj nizkih. Vi bi še komu natvezli, da bi res verjel kaj takega.“

A dobri ženici ni bilo treba tega še le natvesti, verjela je še prerada. In v tem trenutku je bila tudi popolnoma prepričana, da bode iz njenega Franceta še nekaj posebnega.

„Ven pridite, Lipovka,“ je dejal Kiren. „K nama sedite, da se še kaj pomenimo.“

Lipovka je prišla pred hišo. V roki je imela začeto nogavico in je pletla. „Nedelja je sicer, pa takole popolnoma brez vsakega dela se ne spodobi sedeti,“ je dejala in prisedla.

Njeni prsti so se urno pregibali; bili so mehki in gibčni in nogavica je vidno rastla pod njimi.

„Kje pa je France?“ je vprašal Kiren.

„Z Anico sta šla nekoliko na polje. Dejal je, da bi rad videl, kako kaj kaže letina. No, pri nas ne bode videl mnogo. Ona kratka njivica, ki jo imamo, še ta je letos pusta in prazna. Vse se plazi po njej samo po tleh, vse je požgano in uničeno. Ah, da bi Bog dal vsaj kapljico dežja.“

„Nikar ne obupajmo, bode že bolje,“ je dejal Lipovec. „Do zdaj nas še ni Bog zapustil.“

„Prav praviš,“ je dejal Kiren. „Toda, sosed, kaj ko bi si ga tudi midva danes privoščila kapljico. Ves božji teden se trudiva in mučiva, ali meniš, da ga nisva zaslužila kozarček?“

„Ne vem, sosed, slabi časi so. Komaj se zasluži za sproti. Kdo bi se navajal še na vino!“

„Skoro da imaš prav. No, pa danes vendar, na to veselje! Mati Lipovka, ali ne bi mogla stopiti tja doli v

gostilno in bi nam prinesla pol litra? Skoda, da ni domá Anice!“

Lipovka je pogledala moža. Ta se je vdal. Pokimal je samo z glavo in žena je vstala ter odšla po vino.

Moža sta med tem še vedno pušila. Bila je že stara navada, da sta si privoščila ob nedeljah smodko.

Solnce se je v tem vendar nekoliko premaknilo proti zatonu. Potegnila je za trenutek neka rahla sapica in bilo je, kakor da se je začela zemlja hladiti.

Po trgu je nekoliko oživel, začuli so se bolj razposajeni glasovi, začelo se je gibati in vršeti. A bilo je še vedno povsod polno svetlobe, hiše so se še kopale v bleščečih in zlatih solnčnih žarkih. Toda ta svetloba je bila milejša, bila je dobrodejnejša, ogrevala je srce in dušo.

V tem je Lipovka prinesla vino. Kiren in Lipovec sta trčila, pokusila je tudi Lipovka.

In razgovor se je pletel nadalje o najrazličnejših rečeh, moža sta uganila marsikatero pametno.

Prihajala sta France in Anica. Roko v roki sta se držala, bila sta videti vesela in zadovoljna sama s seboj. Razgovarjala sta se polglasno. Ko sta zagledala stariše pred hišo, sta pospešila korake in že sta stala pred njimi.

Kiren se je nerodno dvignil. Njegova visoka postava se je zazibala, kakor bi se bil zazibal mogočen hrast. Svojo močno žuljavo roko je podal Francetu ter rekel:

„Torej si zdaj domá, France! Glej, kako si zrastel, kdo bi si bil mislil, da tiči v tebi tak junak!“

Opazoval ga je od vseh strani s svojimi blestečimi, rjavimi očmi. Majal je z glavo in prikimaval, vidno je bil zadovoljen s svojim opazovanjem.

„In kar je največ vredno, France, slišim, da si še vedno priden,“ je dejal takoj nato in sedel na svoj prostor.

Francetu je veselja zažarel nekoliko bledikasti obraz in oko se mu je zaiskrilo. Bil je zal, za svoja leta močan in velik dečko. Ona bledica je očitvidno izhajala od tega, da se ni mogel mnogo gibati pod milim nebom.

„Kako pa vam kaj, oče Kiren?“ je vprašal France. „Kaj dela Tone, ali je zdrav? In Manica?“

„Vidiš, France, to pa ni lepo od tebe, da ni bila tvoja prva pot od doma do nas. Tone in Manica, oba sta te želela videti.“

„Saj sem mislil in hotel, ali, oče Kiren, človek se prvi dan tako težko loči od svojih! Takoj jutri ju hočem obiskati.“

„Že dobro, že dobro,“ se je zarežal Kiren.

Tudi France in Anica sta prisedla in razgovor se je razvijal še živahneje. In Anica je morala iti še po steklenico vina.

In kako svetlo, kako jasno je bilo v teh dušah, ki so živele v taki slogi in ljubezni med seboj! Svetloba, ki je ležala po okolici, se je razlila tudi v njihovo notranjščino, razsvetila je najskrivnejši kotiček . . .

Polagoma se je solnce nižalo, kmalu so se od njegovih žarkov svetili samo še višji griči, a tudi na njih je postajala svetloba bledejša in bledejša. In ni bilo dolgo, ko je razprostrl svoja krila tihi somrak.

Večerni zvon se je oglasil z visokih lin in njegov glas je mogočno bobnel daleč po okolici.

Tedaj se je poslovil Kiren pri Lipovčevih in počasi odhajal proti domu. Njegova glasna hoja je odmevala še dolgo po trdi cesti.

Lipovčevi so se odpravili v hišo . . .

* * *

Po hiši je bilo vse tiho. Jako zgodaj je še bilo, a Lipovec je imel navado, da je bil sleherni dan v postelji že ob devetih. Trebalo je počitka, trebalo nadomestiti izgubljene moči ter nabrati novih in čilih za prihodnji dan. Solnce ga ni našlo zjutraj nikdar v postelji. Predno so drugi vstali, je že vselej dovršil Lipovec precejšnji kos dela.

Okna nizke, ozke spalnice so bila odprta. Rahla nočna sapa je silila vánjo in nekoliko blažila soparico, ki se je bila naselila tam notri črez dan. Iz bližnje mlake, ki se je razprostirala nekoliko korakov za mostom, se je glasilo neštevilno žabjih glasov, iz zvonika se je jel oglašati čuk z otožnim svojim čukanjem. Lipovec je bil teh glasov tako navajen, bili so mu tako ljubi, da bi jih bil le težko pogrešal. Vsak večer so ga zazibali v sladko spanje, vsako jutro so ga vzbudili iz njega.

Nocoj je Lipovec še sedel pri oknu. V sobi ni bilo luči in tako se je dalo razmišljati še veliko lepše nego ob motnih svetilničnih žarkih. Zrl je ven v tiho temno noč. Na nebu se je iskrilo nebroj zvezd, tam nad nasprotnim gričem je bila ena posebno lepa, posebno svetla. Vanjo je strmел Lipovec. Nekaj se mu je omehčalo v prsih, vstajala so mu neznana čuvstva, zahotelo se mu je po njej. Neka nevidna moč ga je silila tja gori, postajalo mu je lahko

Pozabil je za hipec svojih vsakdanjih skrbij, pozabil vsega okoli sebe, njegov duh se je povzdignil v nadzemske višave, v svojo pravo domovino.

Zraven postelje je klečala njegova žena. Ob stranice je naslonila svoje roke, okoli prstov se je ovijal molek. Klečala je nepremično, njena usta so šepetala.

Bilo je nekaj srečnega, zadovoljnega, nekaj svetega, kar je plulo po tej skromni sobici.

Črez dolgo se je Lipovec vzdramil. Stresel se je nehoté, ko se je začutil nenadoma zopet na zemlji. Tiho se je dvignil od okna in se začel razpravljati.

Tudi žena je prav ta čas vstala.

„Dolgo, dolgo je še do cilja,“ je dejal napol tiho mož.

„Do katerega cilja? Kaj misliš s tem?“

„Na Franceta mislim. Glej, saj je komaj dovršil četrto šolo. Kako dolga je še pot, ki jo ima pred seboj. Ali jo bode mogel dovršiti, ne da bi mu izpodletelo, ne da bi opešal? Pomisli, koliko nevarnosti za dušo in telo mu bode treba še prestati. In tudi, ako bi prestajal on, ali bom dovolj zmožen jaz, da mu pomagam? Glej, moje roke pešajo, po njih se ne pretaka več ona vroča mladeniška kri, češče in češče se utrujajo, gineva jim moč. Kaj bode, kadar bodo popolnoma obnemogle?“

Umolknil je in se nekoliko časa naslonil ob mizo.

Zena se je ozirala proti njemu, njeno oko je hotelo prodreti temo, da bi videla njegov obraz. Tako ji do zdaj ni govoril še nikdar. Delal je dan za dnevom molčé, nikdar se ni pritoževal, delal je z veseljem, kakor bi imel živeti večno.

Sama ni vedela, kaj bi mu odgovorila. Prenenadno so jo zadele te besede, v duši ji je bilo bridko, na njo se je hipoma ulegla do zdaj nepoznana boleost.

A tedaj se je i ona slučajno ozrla v zvezdo tam nad nasprotnim gričem. Hipoma se je zjasnilo tudi v njeni duši. Pristopila je k možu, položila mu roko na ramo ter dejala slovesno:

„Oni, ki je tam gori, oni ne bode dopustil, da se pogubé njegovi otroci!“

Lipovec se je hipoma čutil močnejšega, od srca se mu je odvalil kamen in bilo mu je lahko, kakor bi bil dovršil kako posebno imenitno delo.

„Hvala ti, mati, hvala ti,“ je dejal tiho ter ji stisnil roko. Hitro nato se je prekrižal ter zlezal v posteljo.

Lipovka pa je v tem hipu prižgala svečo. Njeni motni žarki so razsvetili dvoje resnih, v božjo voljo vdanih obrazov.

Vzela je luč ter tiho stopala iz sobe. Nasproti malega, ozkega mostovža so bila druga vrata. Ta vrata je tiho odprla, da niti niso zaškripala. In stopila je v sobo, kjer sta spala France in Anica.

V vsakem kotu je stala postelja. Ob njiju sta bila stola in na teh je ležala obleka Francetova in Aničina, spravljena v najlepšem redu.

Lipovka je pristopila k posteljama, zdaj k eni, zdaj k drugi. Oba, France in Anica, sta spala trdno, dihala sta globoko. In Lipovka je iztegnila svojo desnico in sključila je prste. Prekrižala je zdaj enega, zdaj drugega. Njeni prsti so polzeli rahlo, komaj čutno od čela do ust, od ust do prsij.

Nobeden se ni vzbudil.

In tiho, kakor je bila prišla, je Lipovka odšla in v hiši ugasnila luč.

II.

Ej, to vam je bilo veselo življenje v Lipovčevi delavnici. Komaj se je zaznal dan, je že pela žaga in izpod nje se je usipavalo po tleh rumeno žaganje. Lipovčeva desnica se je premikala enakomerno, neutrudno, in žaga je rezala vedno večje brazde. Lipovec je bil danes nekoliko bled, na čelu se mu je prikazala nova, komaj vidna brazda.

Lipovec je bil mizar. Daleč na okoli je slovel kot najboljši mojster in imel je dela, kolikor ga je hotel. Njegovo delo je bilo zanesljivo, je bilo trpežno. Kdor je prišel k njemu prvič, je prišel ob novi potrebi gotovo tudi drugič in tretjič. A Lipovec je delal tako cenó, da je komaj izhajal. Njegova vest mu ni dala, da bi bil računil več, nego si je mislil, da sme zaslužiti na dan. Kdo drug na njegovem mestu bi si bil pripravil vsaj nekoliko premoženja. Pri njem to ni bilo mogoče . . .

Lipovec je delal že precej časa, predno se je začela polniti njegova delavnica s pomagači. Dasi je bil z njimi strog, dasi niso smeli zamujati določene ure, vendar jim včasih ni mogel ubraniti, da ne bi prihajali pozneje. Zlasti rado se je to dogajalo ob ponedeljkih. Toda, kaj si je hotel pomagati, mladina je že taka! Ako bi bil odpravil od hiše sedanje ljudi, prišli bi bili drugi, ki bi bili ravno taki. Torej potrpljenje!

Tudi danes so prihajali dovolj pozno. Na obrazih jim je bilo brati, da so prečuli večji del noči; njihove oči so bile zatekle, njihovi glasovi hripavi. Bili so štirje, sami krepki, leporastli mladeniči.

Lipovec jim ni rekel danes nobene besede. Odgovoril jim je samo na njihov pozdrav, a potem je delal molče dalje. Žaga je pela in pela. V bližnjem kotu se je kopičil razrezan in narezan les. Ko je prenehala peti žaga, je zaškrtal oblič in iz njega se je valilo dolgo, kakor papir tanko oblanje. Sililo je Lipovcu na roko, ovijalo se je njegovih prstov. In le toliko časa je zamahnil, da se je usulo po tleh in se kopičilo pod njegovimi nogami. Sem ter tja se je vzdignil prah, ki se je razširil po delavnici.

A to ni motilo nikogar, pljuča so bila navajena vsemu. Kmalu se je začelo oglašati tudi po drugih kotih. Tu je razbijalo kladivo, tam je dolblo dleto, tu se je brusilo, tam poskušalo odpirati in zapirati z novo ključalnico. Vse je vrvelo kakor v mravljišču.

In bilo je glasno in veselo. Bila je slika pestrega in bujnega življenja, ki se ob njem smeje srce poštenemu človeku.

Ob sedmih so nekoliko prenehali, komaj za pičlo četrto ure. Razdelil se je zajutrak. A potem so začeli znova in delali so do poldneva. A pri tem je bilo vse tiho, govorili so samo najpotrebnejše, govorili samo to, kar je spadalo k delu. K večjemu si je kdo polglasno zažvižgal pesem, ki jo je morda pred kratkim slišal prvič v čitalnici.

Tudi danes je bil vroč dan. Tudi danes se je mameča svetloba razlivala po trgu in okolici, silila je tudi v Lipovčevo delavnico. A danes ni ta svetloba nikakor zavirala veselega dela, bilo je, kakor bi bilo ravno delo najboljši ščit proti njej in proti vročini, dočim ji je delal včerajšnji počitek neznosni.

In tudi drugod po trgu ni bilo tako tiho kakor včeraj. Po cesti so veselo ropotali vozovi, iz delavnic je šumelo, iz bližnjih njiv se je čul odmev motik in rovnic. Povsod delo, povsod trud! A povsod tudi od dela zadovoljni obrazi! . . .

Gori nad delavnico v mali sobici je sedel pri knjigi France. Dopoldan je hotel porabiti za učenje, a popoldne je nameraval obiskati Kirnove. Njegov obraz je bil danes nekoliko bolj rdeč, oko mu je zrlo živahneje v svet. Videlo

se je, da mu je že prvi dan domá pričaral rože na lica in da se bode v kratkem zopet popolnoma pokrepčal. List za listom je ponavljal to, kar se je učil v prošlem letu, pri marsikateri stvari se je pomudil dalje, nego bi bilo potrebno. Spominjal se je, koliko truda ga je sem ter tja stalo, predno si jo je prisvojil, a sedaj, ko mu je prešla v meso in kri, sedaj ga je napolnjevalo veselje, ga je navduševal ponos. Začutil je v sebi moč, da bode premagal z lahkoto tudi ono, kar ga še čaka. V Francetu je bivala nenavadna žilavost, v njegovih letih bi jo imel malokdo takšno. A za svoja mlada leta je bil že skoro preresen. Ni čuda torej, da je bil njegov oče nanj ponosen, ni čuda, da je gojil gledé njegove bodočnosti najboljše nade.

France ni poznal utrujenosti. Kolikor dalje je sedel pri knjigi, toliko mu je bilo delo lažje in slajše, toliko bolj se mu je hotelo, da ga ni mogel odložiti. Tudi danes ga ni moglo premotiti nič, da ne bi bil ves dopoldan prečepel pri knjigi. Sem ter tja je stopila v sobo Anica, hotela ga je zaplesti v razgovor, a ko je videla, kako je zamaknjen, je vselej zopet natihoma odšla. V kuhinji pa ga je pohvalila materi, ki si je dala opraviti okoli ognjišča. In materin obraz je žarel, okoli srca ji je bilo tako toplo, bila je zadovoljna sama s seboj in z vsem svetom.

„Ali nekaj bi pa vendar moral zaužiti, lačen mora biti,“ je dejala Anici ter se brisala s predpasnikom okoli ust.

„Toda noče, mati, kaj bi ga silili!“

„No, no, ako se mu bo zahotelo, se že prikaže doli.“

In obe, mati in Anica, sta se naglo sukali po kuhinji. V loncih je vse kipeo in vrelo, pljusvalo je sem ter tja črez rob, a v ognjišču je prasketal ogenj in njegov rdeči plamen je silil v presledkih skoz železna vratca. Javorjeva miza na sredi kuhinje je bila bela, da se je svetila, tla so bila čista in umita, da bi se lahko jedlo na njih. V nobenem kotu najmanjše smeti, najmanjše nesnage! Z ovešal v bližini ognjišča so se svetile pokrivače, kuhalnice, penjenice in druge v kuhinji potrebne reči. Vse je bilo svetlo zlikano, vse je kazalo skrbno, vestno gospodinjo. Mnogo, mnogo je kuhinj na svetu, bogato so opremljene, človek bi bil vesel, da bi imel take spalnice, a malo, malo jih je, ki bi napravljale nanj tako domač, tako povoljen vtisk, kakor ga je napravljala kuhinja Lipovčeva. Malo jih je, ki bi odsevala iz njih taka snaga in red.

In France je še vedno sedel tam gori in ni mislil, da bi zaprl knjigo. Gori do njega je zvenelo iz očetove delavnice šumenje in vršenje, in to je bila njegovim ušesom najljubša godba. Kolikokrat se je spominjal na njo še v poznejših letih, v letih, ko se je ona delavnica zaprla za vselej, ko je v njej bilo tiho in mrtvo kakor v grobu. Kako lep, a hkratu kako tožen spomin je bil to!...

Opoldne je nekoliko prenehalo v delavnici. Lipovec in pomočniki so se zbrali v kuhinji za javorjevo mizo. Na njej je stala skleda, ki se je kadilo iz nje in v kuhinji je dišalo po razbeljeni zabeli. Prišel je doli tudi France in prisedla je Anica. Ta je odmolila glasno, a nato se je začelo kosilo. Za prvo skledo je prišla na mizo druga. Pri jedi se je ves čas molčalo kakor pri delu, vršilo se je vse redno in tiho, zažvenketale so včasi samo žlice. Takoj nato je bil skromen obed pri kraju in Anica je molila vnovič.

Po obedu so se pomočniki razgubili do prve ure na različne kraje. Lipovec je sedel na klop pred hišo in počival. Položil je desno koleno čez levo, objel oboje z rokami ter zaždel. Tako je čakal, da je bila v zvoniku ena čez poldne. Danes je sedel pri njem tudi France. Nobeden ni govoril. Se le ko se je oglasila ura v zvoniku nad njima, je Lipovec dejal sinu:

„No, pa stopi tja gori do Kirnovih!“

In vstal je pri zadnjem udarcu ure ter odšel počasi zopet v delavnico. In takoj so se prikazali tudi pomočniki. Začelo se je zopet veselo in šumno delo...

Pri Kirnovih ni našel France nikogar doma. Vsi so bili odšli v vinograd. To mu je povedala soseda. Odpravil se je za njimi. Ljubo mu je bilo, da se bode mogel zopet izprehoditi, in lahkih nog je stopal ven iz trga. Tam za mostom na veliki ogradi se je igralo neštevilno trških paglavcev. Vpili so, tekali in se prekucavali, kakor bi šlo za stavo. A vmes je bilo slišati tudi glasno jokanje, Bog ve, kdo je koga pohodil. France se je ustavil in opazoval te male ljudi. Kako malo časa je preteklo, kar je on zapustil to družbo, kar je tudi on bil razposajen med razposajenimi. Zahotelo se mu je, da bi stopil tudi on tja doli, da bi se vsaj za trenutek vmešal v to veselje. Duša mu je zahrepenela po onih nedavnih, a lepih časih. In glej, oni večji so ga že zagledali, bili so to oni, ki so z njim hodili v trško šolo. Bližali so se mu od strani, niso si

prav upali do njega. A France je stal in je gledal. In vleklo ga je tja med nje, njegova otroška leta so se oglašala v njem, silila so ga, da stopi korak dalje, da okuša še enkrat slast takega življenja. Nekaj ga je vabilo, ga je mikalo... A tedaj se je hipoma stresel. Vstala je tam doli v globočini njegove duše neka senca, ločila se je iz nižin in prihajala je vedno više. In Francetu se je zazdelo, da bi bilo zastonj, ako bi poskušal prelesti ta plot, ako bi ga izkušal preskočiti. Nekaj nejasnega, kalnega je leglo na njegovo dušo. Zalostno je pogledal dečke, ki so se mu bližali, obrnil se je in stopal dalje po poti.

Zavil je s ceste na stransko rjavo pot. Ob njej je rastlo nizko grmovje, po njej se je kopičil debel in rjav prah. In pot se je začela viti navzgor, na njej se je sem ter tja belila velika skala, ki se je bila privalila Bog ve odkod. A tedaj se je začelo nekaj lepega, nekaj, kar je človeku oživilo srce, kar ga je povzdignilo, kar mu je razvedrilo čelo. Začeli so se vinogradi. Kdo bi jih pozabil, kdo bi mogel mimo njih z zakrknjeno dušo, z zaprtim srcem! Te dolge zelene vrste, ti močni, okoli visokih drogov se ovijajoči trsi, to gosto, veliko listje! In ta pevec vinogradov, neutrudni čriček! In te zidanice in te prekrasne leže! Slovenec, zahvali Boga za vse to; kaj takega nimajo pokazati vsi sosedje!

Tam gori, nekako sredi holma, je bil velik Kirnov vinograd. Okoli in okoli je bil ograjen z gosto živo mejo, a še med njo je bilo nakopičeno bodeče trnje, ki ni puščalo nobenemu noter. Ob poti, nekako v sredi gornjega pota, so bila široka vhodna vrata, ki so se dala zaklepati. Nekako sredi vinograda, na nekoliko vzbočenem prostoru, je stala mala zidanica. Po vsem njenem prednjem delu se je ovijal star vinski trs, ki je zakrival začrnelo zidovje. Od te zidanice je bil prekrasen razgled na trg in na vso okolico. Odtod se je videla trška cerkev prav pred nogami, odtod se je svetlikal ves trg, kakor bi bil hipoma zrastel iz tal. Odtod so pred očmi vstajali in se blesteli vsi ostali zeleni holmi, kakor bi jih bil pričaral umetnikov čopič na platno. Pod nogami je vse živelo in se gibalo, vse je zadobivalo drugačne in lepše boje, vse je bilo prelestno in omamljivo. Po sredi vinograda sta vodili dve poti navzkriž. Bili sta senčnati, tudi nad njima se je na visokih latnikih opletala trta in navzdol so viseli veliki, sočnati grozdi.

V ta vinograd je vstopil France. Ozrl se je po poti navzdol, zatem na desno in na levo. Nikjer ni zapazil nobenega. Tedaj je zaklical glasno:

„Hop, hop!“

In tam vzadi nekje se je oglasil drug glas ter istotako odgovoril. Ah, ta klic je bil znamenje še iz prošlih časov, iz onih časov, ko sta hodila France in Kirnov Tone skupaj v trško šolo.

„Hop, hop!“

Vesel je bil ta glas, ki se je ponavljal v kratkih presledkih. In glasil se je vedno bliže. Skoz goste vrste je prihajal Tone. A France ga je zagledal še le, ko je stal prav tik njega. Ves čas ga je pokrivalo zeleno listje in njegova že precejšnja postava še ni bila zrastle nad te visoke trse.

„Bog te sprimi, France,“ je viknil in podal tovarišu desnico. „Težko sem te že čakal. Pojdi z menoj!“

Stopala sta dalje.

Tone je imel pod pazduho žvepleni meh, njegova srajca je bila rumena od žvepla. Bilo je to zadnje žvepljanje za letos, ki so ga danes opravljali pri Kirnovih. A žveplo je bilo na debelo natrošeno tudi po Tonetovem obrazu, okoli očij in celó v očeh samih ni bilo brez njega. To je kazalo njegovo pogosto pomežikavanje.

Kolikor sta hodila dalje, toliko gostejše so bile vrste, toliko bujnejše zelenje ju je objemalo. Kako so se svetlikali grozdi izpod listov!

„Ah, koliko je grozdja,“ je vzkliknil France. „Kaj takega še nisem videl.“ Njegove oči so se zasvetile, njegovo srce je bilo veselo.

„Sem poglej,“ je dejal Tone hipoma.

Sklonil se je nekoliko niže, prijel z rokama šop listov ter jih razgrnil. In pred zavzetimi Francetovimi očmi se je pojavila kar cela košara lepih, zardelih grozdov. Sramežljivo so se stiskali skupaj in njihove svetle jagode so zrle Franceta kakor svetle, nedolžne oči.

„To je krasno, to je krasno,“ je viknil France. Nikakor se ni mogel načuditi taki obilici, taki lepoti.

„Eh, samo malce dežja, samo malce dežja da bi nam dal Bog, pa bi bilo še lepše, še mnogo lepše,“ je dejal Tone ter stopal dalje. In ustavila sta se še pri marsikaterem trsu in France je vzkliknil še marsikje tako, kakor prvič.

Joj in tam-le proti koncu vrste! Kako visoka, lepa breskev! Njeni ozki listi so se svetlikali, njene drobne nežne veje so se upogibale. In nizko so se klanjale in na njih so rdele breskve v celih kupih. Rdele so, kakor rdé lica zdravih, krepkih kmetiških otrok.

Prišla sta blizu. Veja je bila tako nizka, da so za-bleščale breskve prav pred Francetovimi očmi. Tu ne bi bilo treba iztezati roke, tu bi bilo samo treba odpreti usta in duhteči sok bi se razlil po njih.

„Trgaj, France, kolikor se ti ljubi. Trgaj!“

Toda Francetu se je zdelo škoda. Najrajši bi bil sedel pod drevo ter gledal in občudoval ta lepi sad, ne da bi se ga dotaknil. A pristopil je Tone ter dejal smeje:

„Ali si ne upaš?“

In že je v njegovih rokah obtičalo nekoliko breskev.

„Le pokusi, bodeš videl!“

France je vzel, a šla sta dalje. Tam v ozadju je bila skupina smokev. Njih široko, svetlozeleno, globoko izrezano listje je bilo videti od daleč kakor listje platan. Njihov zelenkastorumeni plod je visel navzdol; bil je sočen in napet in zdelo se je, kakor bi viseli navzdol polni mošnjički.

Hej, tako se hodi po vinogradu! Tako se hodi po sosedovem vinogradu, si je mislil France. Njegove noge so bile lahke, njegove prsi so se širile. V njih je bilo srečno in zadovoljno srce, v njih je bilo hvaležno srce, ki je v tem hipu spoznalo veličastvo stvarnikovo še bolj, kakor kadarkoli prej. V Francetu se je pojavilo novo veselje do življenja, novo veselje do dela...

Ko sta s Tonetom dospela na nekak osredek, je stal pred njima stari Kiren. Bil je golorok in njegova srajca pod vratom je bila odprta. Videle so se rjave prsi; bile so široke in mogočno obokane. Stopil je proti Francetu in mu podal roko.

„Tako je prav, France,“ je dejal in njegove oči so se zasmejale.

„Sedi nekoliko sem v travo, tudi mi smo potrebni, da se odpočijemo.“

In sedli so. In razgovarjali so se.

Prišla je Manica. Njena lica so zardela. Skoro je prišla v zadrego, ko je videla Franceta pred seboj tako gosposkega. A to le za hipec. Takoj nato je stopila srčno dalje in je vsula iz svojega predpasnika v Francetovo

naročje smokev in breskev. In tudi nekateri grozdi so se zabliskali vmes.

„Ha, ha, tako je prav,“ se je smejal Kiren. „Hitro si ga postregla.“

Manica pa je tudi iztegnila svojo sedaj prosto roko in jo podala neprisiljeno Francetu. Pozdravila sta se, kakor se spodobi starim znancem.

Posedeli so še nekoliko časa skupaj, a delo se ni dalo odlašati. Skoro sta vstala Kiren in Tone ter nadaljevala žvepljanje. Iz mehov se je kadilo, grozdi so rumeneli, a tudi solnce je lezlo vedno niže. France pa si je z Manico ogledoval še ostale nasade in naglo je potekel popoldan.

Po vinogradu je za hipec završela hladnejša sapa, listje je strepetalo, oglasil se je čriček. Tam za holmom se je skrilo solnce, izgubile so se prejšnje svetle boje in prepustile so prostor temnejšim, zamolklejšim.

Iz holmov, iz vse narave je zavelo nekaj otožnega, nekaj resnega.

Navzdol proti trgu so stopali Kirnovi.

III.

Na trškem mostu so že prižigali edino, slabo brlečo svetilko, ko je dospel France s Kirnovimi nanj. Pod mostom se ni gibalo ničesar, struga je bila skoro suha, voda se je motno svetlikala samo v nekaterih tolmunih. Tu se je France poslovil. Kirnovi so odšli na desnico, a on se je napravil domov na levico. Ko je šel mimo očetove delavnice, je bilo tam že temno, je bilo že tiho. Vse se je bilo že razšlo. Okna delavnice so bila odprta na stežaj, da bi se bili prostori na večer prezračili ter pripravili za prihodnje jutro. Skoz okna so se nejasno videle začete omare, so se videli različni kosi lesa, so se svetlikale na steno obešene žage. Iz kuhinje je odseval rumen pramen ter se ostro črtal črez pot in na zid nasproti stoječega hleva. V zvoniku je bila odbila komaj osma ura in France se je nadejal, da dobi očeta še na nogah. Saj je navadno posedaval vsak večer pred hišo ter se hladil.

Toda danes je bila klop prazna. To je bilo nekaj čudnega. Ali je kam odšel? Ako ni imel posebnega opravila, se ni nikdar ganil od hiše. Njega je pač bilo lahko dobiti ob vsaki uri, v petek in svetek! No, nekaj se je pač moralo zgoditi. France je pogledal v kuhinjo. V njej

je videl Anico, ki je pomivala posodo. Visoko na ognjišču je stala svetilka. V njeni luči so se jasno odsevale reči na obešalu. Stopil je noter.

„Anica, kje so pa drugi, kje je oče?“

„Ah, kako si prišel tiho, niti stopinje nisem slišala. Kar prestrašil si me,“ je dejala Anica ter se sklonila kvišku. Z laktom si je popravila na čelo ji sileče lase in oči so se ji zasvetile.

„Sedi in povečerjaj; danes smo bili nekoliko bolj zgodnji, kakor po navadi.“

Obrisala si je roke in takoj je postavila na mizo borno večerjo. Bili so koruzni žganci z mlekom.

„Toda kje je oče, saj mi nisi tega še povedala.“

„Rekel je, da je truden, in je šel nekoliko prej počivat.“

„Hvala Bogu, samo da ni nič hudega. Kje je pa mati?“

„Tudi gori, toda ona se vrne še v kuhinjo.“

Umolknila sta oba. Anica je nadaljevala s pomivanjem, a France je zajemal preprosto jed z vidnim veseljem. Skoz odprto okno v ozadju je silil v kuhinjo sveži vzduh, a iz zvonikove line se je zopet oglašal čuk.

Anica se je zganila. Pogledala je Franceta od strani.

„Čudno, danes mi ta glas nič več tako ne ugaja ko nekdej,“ je dejala poltiho Francetu.

„Kateri glas?“ je vprašal France, ki se je bil ravno nekam zamislil.

„Ali ne slišiš? Čuj, zopet čuka.“

„Ah, ne bodi, ne bodi!“ je dejal France.

„Ali ni veliko bolj otožen ko po navadi? Ali se ti ne zdi? Čuj... kako zateglo!“

Anica je gledala skoro preplašeno, oči so ji blestele v čudnem lesku.

„To se ti samo dozdeva,“ je pripomnil France.

„Ali naj zaprem okno, France?“

Tudi njen glas ni bil navaden, skoro se je tresel in glasil se je hripavo.

„Ne bodi, Anica! No, pa zapri, ako hočeš!“

Anica je zaprla okno. Obrnila se je proti mizi, da bi pospravila za Francetom. Toda v tem trenutku je nekaj udarilo ob kuhinjsko okno. Steklo v oknu se je streslo in zaropotalo.

Anica je prebledela in se ozrla. Tudi France je pogledal na okno. In glej, na oknu je sedel velik čuk. Nje-

govo mehko perje je bilo naščeperjeno, njegove svetle oči so se upirale v kuhinjo.

„Še nikdar se nisem tako ustrašila,“ je viknila Anica. „Oj, ta grdoba!“

„Tiho, tiho, ne vekaj tako na glas! Čakaj, ujamem ga,“ je dejal France.

Sklonil se je prav nizko k tlom ter počasi in potihoma lezel proti oknu. Ob mizi je stala Anica ter strmela v ptico, ki se je pojavila tako nenadoma. France pa je že odpiral okno. Njegova roka se je tresla, sam ni vedel, čemu je bil vznemirjen. A tiho, prav tiho je odprl okno. Toda v tem hipu se je zazibala senca v njem, mehke perotnice so zaplahutale in ptič je izginil. Skoz okno je gledala tema.

„Vidiš, čemu si prej zaprla okno, zdaj bi ga bil imel,“ je dejal France in se dvignil.

Toda Anica ni odgovorila ničesar, zamislila se je bila nekam ...

Gori nad kuhinjo so se začule stopinje. Kmalu so odmevale s stopnic. Doli je stopala Aničina in Francetova mati. V roki je imela brlečo svečo, a od nje je visel debel, črn utrinek.

„No, saj si že domá, France,“ je dejala ter ugasnila svečo. Postavila jo je na ognjišče zraven svetilke ter sedla na stol nasproti Francetu. Njen obraz je bil resnejši ko navadno, na njenem čelu je viselo nekaj težkega, kakor tajna skrb.

„Kaj, da je oče že odšel v posteljo?“ je vprašal France. Materino oko se je uprlo v sina. Za hipec ga je motrila pazljiveje. Videlo se je, da ima žena nekaj na srcu in da razmišlja, ali bi to razodela sinu ali ne. Toda nazadnje je stresla nehoté z glavo, češ, čemu bi ga vznemirjala.

„Truden je, drugega ni nič,“ je dejala skoro nato. „In dela ima črez glavo; bolje je, da gre prej k počitku.“

Povesila je oko ter gledala v mizo. France jo je začudeno pogledal. Nekaj mu pri tem odgovoru ni ugajalo, toda sam ni vedel, kaj. A rekel ni ničesar.

V kuhinji je nastala tišina. Anica je začela pometati, mati in France pa sta slonela ob mizi ter molčala.

Kmalu je bilo vse pospravljeno, vse v najlepšem redu.

A zunaj je nastajala vedno temnejša noč, na nebu so se začeli zbirati oblaki in za gorami je bliskalo.

Lipovec dolgo ni mogel zaspiti. Dasi je bilo okno odprto, dasi se je bila zunaj vzdignila precejšnja sapa, ki je silila v sobo, vendar mu je bilo soparno. Po celem telesu je bil vroč, a najbolj mu je silila kri v glavo. Ko je žena odšla v kuhinjo, se je obrnil v steno ter izkušal zadremati. A tudi od stene se mu je zdelo, da puhti soparica, in njegovo čelo se je začelo potiti. Vrgel je odejo raz sebe, odet je bil samo z rjuho. A še ta mu je bila odveč. Vstal je zopet ter začel hoditi po sobi gori in doli. Toda čutil je neko silno, doslej nepoznano utrujenost. Nekaj težkega je ležalo v njegovih nogah, kri se je leno pretakala po njegovih rokah. In kolena so se mu začela tresti, kakor bi bil prvič vstal po dolgi in težki bolezni. Zdelo se mu je, da bi ga zdajle zmoglo vsako najmanjše in najlažje delo.

To utrujenost je prvič začutil danes popoldne pri delu. Kakor zjutraj, je tudi popoldne žagal nekaj takega, kar ni rad prepuščal svojim pomočnikom. Žaga je nekoliko časa pela zopet veselo, a hipoma mu je začela pešati roka in le s težavo je porinil žago do konca. Delal je še nekoliko časa s težavo, a nazadnje je moral nehati in naslonil se je ob les, da bi si odpočil. A pri tem se ga je hkratu polastila neka slabost, ki se je razlila po vsem telesu. Od rok mu je nekaj mrzličnega lezlo v trup, odtod pa po vseh udih. Sicer mu je to prešlo čez nekoliko časa, ali utrujenost je ostala in tisto popoldne ni izdelal niti desetine tega, kar navadno.

Ko je zdaj hodil sam po sobi v temi, v tej tišini, polastilo se ga je razen utrujenosti še nekaj drugega. Težka, temna misel se mu je dvigala iz srca, misel, ki jo je rodila njegova sedanja osamelost. Počasi, počasi, kakor leze megla iz doline proti vrhovom, tako počasi je lezla ta misel iz njegove notranjščine. In to je bila misel na bolezen, misel na smrt.

In začutil se je hipoma tako majhnega, tako neznanega, da se je ustrašil. Prvič menda v svojem življenju je mislil tako jasno, kaj je človek na svetu, kako ničev, kako brezmočen je. Vsaka najmanjša stvarca ga potlači, mu vzame voljo in moč, ga telebi v propad. Prvič v svojem življenju je začutil, kako grozna, kako mogočna vladarica je smrt. Lipovec je bil veren mož, v vsem svojem dejanju pošten in značajan mož. Vest mu ni očitala ničesar niti proti svoji družini, niti proti svojemu bližnjemu. A vendar ga je prevzel sedaj strah pred smrtjo. Zdelo se mu je, da že izteza po njem svoje koščene in izpite roke, zdelo se

mu je, da se te roke že dotikajo njegovega trupla, da so vlažne in polzke. Zdelo se mu je, da se ga ovijajo neznane ostudne živali in da plazijo okoli njegovega života. Zavpil bi bil, a obstal je trdo in nepremično sredi sobe.

In še večja utrujenost se ga je polotila, glava mu je klonila na prsi. In padel je na kolena pred stolom, nanj je naslonil roke in molil. Molil je iskreno, molil dolgo časa.

Polagoma se je umiril. Ona trpkost in potrto, ki ga je bila tako potlačila, je izginjala in se tajala, kakor se taja sneg ob toplih solnčnih žarkih. Ko je vstal, ni bilo skoro več sledú od njiju in tudi krepkejšega se je čutil. Minil ga je oni blazni strah, pred njim je stalo v neskončni milosti prelestno se bleščeče, častitljivo lice Onega, ki je premagal smrt, Onega, ki so mu pokorni svetovi, morje in vetrovi. In to obličje je razjasnjevalo temno noč njegove notranjščine, je lilo vánjo upanje in tolažilo...

Lipovec se je zavil in stopil k oknu. Noč je bila vedno temnejša. Spodaj je črez pot metala svetilka iz kuhinje še vedno svoje žarke in v njih so se zibale temne sence onih, ki so spodaj sedeli pri mizi. Tam za gorami pa se je bliskalo vedno bolj pogostoma. In ti bliski so trajali češče dalje časa. Bil je krasen pogled. Kadar se je zabliskalo, so hipoma zrastle vsi viški posameznih gričev v bengalični luči pred očmi. Zasvetili so se ter se pokazali v vsej svoji krasoti. Dà, bili so krasnejši nego ob podnevni solnčni luči! A ko je minil blisk, so hipoma izginili in videti je bilo, kakor bi jih bilo nenadoma požrlo velikansko in grozno črno žrelo.

Po obzoru so se kopičili čim dalje temnejši oblaki in videti so bili vedno nižje, kakor bi se hoteli dotakniti tal. Izginili so hribi v njih in bliski jih niso mogli več pričarati pred oči. Po vzduhu je potegnila še hladnejša sapa in prve debele kaplje so padale Lipovcu na obraz.

Sklonil se je zopet v sobo.

„Hvala Bogu, nocoj se nas je usmilil,“ je govoril sam pri sebi. „To je prišlo ob pravem času in toliko in toliko žaljev ni bilo zastonj.“

Postal je še nekoliko časa ob oknu, a nato ga je zaprl. Prekrižal se je vnovič ter zopet zlezal v posteljo.

Zunaj pa je bliskalo vedno bolj, gromi so odmevali votlo in mogočno, deževne kaplje so škropile vedno gosteje na okna. In žejna zemlja se je oddihala, željno je srkala váse novo moč, novo življenje...

IV.

Kako je bilo veselo tisto leto! Kako prav je bil prišel oni dež, prav ob zadnji uri, ob najskrajnejšem času! A pozneje ni bilo več suše. V pravih presledkih se je menjavalo lepo vreme in dež, prav tako, kakor bi si bili delali vse to ljudje po svoji lastni volji in kolikor se jim bi poljubilo. In navadili so se neke brezskrbnosti in njihovi obrazi so bili veseli in razposajeni. Po vinogradih so se pa jagode vidno napenjale, debeléle so kar pred očmi in grozdi so se daljšali in širili. Na vseh koncih in krajih so silili izpod listov, so se ponašali s svojo nenavadno lepoto in se ponujali.

Toda ponujali se niso samo ljudem. Tudi drugi gosti so jih zapazili, njihove oči so se upirale poželjivo vánje. In ti gosti so se hitro naselili v vinogradih. Udomačili so se, kakor bi si bili tam že davno pridobili domovinsko pravico. Škorci in kosi so to bili in drozdi in pojali so se od brajde do brajde, in veselo, razkošno življenje so imeli, življenje, kakoršno se živi samo ob polnih, bogato obloženih mizah. In niso se bali ljudij, niso se bali puške in zank — sitost povzroča povsod brezskrbnost in malomarnost.

A ne samo vinska trta je tako obrodila ono leto, tudi sadja je bilo povsod obilo. Vse si je bilo opomoglo in nastala je lepa jesen, kakoršne že dolgo ni bilo v deželi.

Malo pred trgatvijo se je France zopet odpravljaj v mesto. Hitro so mu minile počitnice, njemu in njegovim. Kar jih ni bil prebil domá pri knjigi, jih je užil pri Kirnovih, med njimi in Francetom je prijateljstvo vedno bolj rastlo . . .

Zadnji večer, predno je France odšel, so Lipovčevi še skupno sedeli v kuhinji. Lipovec je v ime slovesa izredno poslal po nekoliko vina. Vsak ga je imel pred seboj droben kozarček. Vsi so bili nekam tihi in zamišljeni.

Lipovec je bil bled, videti je bil zopet utrujen. Od onega dne ga sicer ni bilo več tako hudo napadlo, delal je še vedno, a vendar je čutil, da ni več tisti; češče in češče je moral prej odlagati delo, je moral prej k počitku. Zena ga je silila, naj se vsaj nekoliko dnij odpočije, da se popolnoma okreпча; češ, potem bode laže in hitreje delal.

„Delo imam, ki se ne dá odlašati,“ je navadno odgovarjal in pri teh besedah je ostalo.

In v delavnici je vršelo in šumelo kakor v prejšnjih časih in iz nje se je izvažala marsikatera krasna oprava.

„Torej na vaše zdravje, oče,“ je dejal France ter privzdignil kupico. Trčili so in toliko da so pokusili.

„Tudi na tvoje, France,“ je odgovoril Lipovec. Pogledal je sina v oči ter nadaljeval:

„Vidiš, do zdaj sem te bil vesel jaz in tvoja mati in sestra. In veseli so te bili tudi drugi naši znanci in prijatelji, France. Delal si nam čast, delal si nam veselje. Upam in želim, da bi bilo tako i nadalje. Ne bodem te mnogo učil, sam si dovolj pameten, toda eno ti smem reči: Bodi zvest samemu sebi!“

„To hočem,“ je odgovoril France.

Lipovki se ni ljubilo govoriti. Nekaj ji je tiščalo grlo in pri srcu ji je bilo tesno. Sama ni vedela, čemu je žalostna, ničesar se ji ni pripetilo, a vendar jo je bolelo srce. Čestokrat je pogledala moža; sama ni vedela, česa je iskala na njegovem obrazu. A nehoté je obračala vedno vanj svoje oči.

Tudi Anica je bila nekam zamišljena. Mirno, skoro nepremično je sedela, kakor bi bila iz kamena. A sem ter tja ji je nehoté ušel pogled tja na okno, kjer je sedel oni večer čuk. Pogledala je začudeno in preplašeno, a takoj zopet umaknila pogled.

Kozarci so bili prazni, nekam pozno je bilo.

Tedaj se je Lipovec dvignil.

„Tako po polnoči moraš vstati, France; čas je, da gremo počivat,“ je rekel ter še pristavil: „Samo še nekaj, France. Ako si moreš dobiti kje kak postranski zaslužek, ne bi ti škodilo. Vem, da se imaš mnogo učiti, da moraš mnogo delati záse, toda . . .“

Vsi so se preplašeno spogledali.

„Bom, oče,“ je dejal France.

Razumel je, kaj je hotel oče povedati dalje, in nekaj se je utrgalo v njegovi duši. Hipoma jo je preplavila žalost, zdelo se mu je, kakor bi gledal svojega očeta zadnjič.

Tudi Lipovka in Anica sta občutili neko novo težo in nekam nezavestno sta stopali za Lipovcem in Francetom k počitku.

* * *

Kmalu po polnoči je nekdo potrkal na vrata. Lipovka se je takoj vzbudila, pristopila k oknu ter dejala navzdol:

„Tako pride!“

„Hitro, hitro, mudi se,“ je odgovoril debel moški glas. Tako nato pa so se začule oddaljujoče se stopinje.

Tedaj se je vzbudil tudi France. Hipoma je bil po koncu in v kratkem je stal tu, popolnoma pripravljen za odhod.

„Z Bogom, France,“ je dejala Anica ter mu molila desnico. Tako se je zakrila z odejo, solze so ji silile v oči.

France pa je stopil v očetovo sobo. Oče je bil vstal. Stal je pri omari v kotu in si dal nekaj opraviti. Potem je stopil k Francetu, mu stisnil nekoliko denarja v roke ter rekel:

„To je za prve potrebe, pa bodi varčen! Z Bogom!“

Podal je Francetu roko ter se takoj obrnil in šel proti postelji.

Lipovka sama je spremljala Franceta. Pomagala mu je nositi še ostale reči, zakaj kovčeg so bili že zvečer spravili na voz.

Spodaj na poti je bilo temno. France je še pogledal proti hiši, odkoder je svetila luč, a potem je stopal dalje za materjo.

Tam pred mostom je čakal voz. Hlapec je sedel na seneni vreči spredaj, v ustih je imel tlečo smodko. Konji so bili s kopiti ob tla. Voz je bil popolnoma navaden težek voz, ki jih rabijo, da prevažajo blago iz mesta. In tja se je bil tudi danes voznik namenil, da pripelje blaga trškemu trgovcu. Za nekaj grošev si se na tem vozu lahko vozil v mesto in posluževali so se ga čestokrat vsi oni, ki so morali gledati na krajcar in si niso mogli privoščiti boljšega voza, a so vendar morali biti v mestu.

Ob veliki prednji ročici je visela zakajena svetilka. V njenih žarkih so se svetili konji, se je motno črtala pot pred njimi.

Hlapec na vozu se je obrnil ter dejal:

„Tukaj naj sede zraven mene, mehko je.“

France se je naglo sklonil k materi ter dejal:

„Pozdravite še enkrat vse domá in pri Kirnovih!“

Tako nato se je voz premaknil in počasi so potegnili konji. France se je še ozrl, a Lipovka je stala in zrla za vozom, dokler ni izginil za mostom . . .

Počasi so stopali konji dalje. Bili so težki in močni. Njih stopinje so odmevale enakomerno, vedno v enem in istem koraku. Nikdar niso prehitevali. Sem ter tja so prhali in udarjali močneje ob tla. Šlo je dalje po beli

prašni cesti mimo obcestnega visokega grmovja, mimo trškega pokopališča, mimo samotne romarske cerkve. Šlo je dalje mimo manjših vasij, mimo ob cesti pretakajočih se potočkov, šlo je dalje mimo samotno korakajočih pešcev. Šlo je dalje . . . vedno počasi . . . vedno enakomerno.

Hlapec se je bil nagnil na vreči nazaj na drugo vrečo, ki jo je bil podložil nekoliko više. Bič je vtaknil med noge, držeč ga za gornji konec. Ni se zmenil za nikogar, tudi za Franceta ne. Zadremal je in zasmrčal. A včasi se je nena-doma dvignil. Iztegnil je vrat, potegnil bič više ter zavpil zateglo: „Bi-i, hot!“ Konji so privzdignili glave, komati so zaškrtali, a šlo je zopet enakomerno dalje. In hlapec se je zopet naslonil in dremal . . .

Bila je krasna, mehka noč. Po vzduhu je vršalo komaj slišno, na nebu so se utrinjale redke zvezde. Sem ter tja je zabrenčal hrošč, oglasila se je v daljavi sova. Griči in holmi so bili zaviti v tanko mlečno meglico, a iz nje so črneli vrhovi dreves. A počasi se je ta meglica dvigala, na nebu so postajale zvezde že redkejše in po vzduhu je švignil naglo kakor blisk bel svetlobni trak. In dvigalo se je in dvigalo in svetilo se je od vseh strani. Iz teme so se prikazovali predmeti, zadobivali so jasnejšo, določno obliko. Na holmih so se začele beliti cerkve in vasi, za njimi je na vzhodu rdelo nebo.

France ni vso pot zatisnil očesa. Z vso dušo je pil to krasoto lepega božjega jutra, naslajal se je ob njej, hvalil je Boga, ki ga je ustvaril, ki mu je dal oči in posluh, ki mu je podaril za vse lepo dovzetno srce. Ni ga motilo ropotanje vozov, ki so prihajali po stranskih potih na cesto, ni ga motil na njegovi desnici smrčeči hlapec.

Od daleč se je zasvetilo mesto. Visoko se je dvigal začrneli in sivi grad, izpod njega se je pojavila vrsta hiš. A tam daleč, daleč za mestom so se v prvih vzhajajočih solnčnih žarkih dvigali vršaci visokih snežnikov. Bili so čisti in svetli, njihove častitljive glave so rdele.

A konji so stopali počasi, vedno enakomerno. Ni se jim mudilo. In tudi Francetu se ni mudilo, obstal bi bil, pokleknil bi bil in molil Onega, ki mu je danes pripravil tak užitek . . .

Ravno ko je solnce prikazalo svoje obličje izza gore, ko so v njem zažarele vse mestne hiše, ravno tačas je zavil voz po široki cesti okoli ovinka v mesto.

Franceta je zopet objelo in potegnilo váse novo življenje, življenje, ki se mu do zdaj še ni mogel privaditi, mestno življenje . . .

V.

Zopet je bilo živahno po mestnih ulicah, ki so bile nekoliko časa puste in dolgočasne. Vrnili so se vojaki z vaj, vrnili so se zopet dijaki. Pred svojimi zavodi so se zbirali v gruĉah, začel se je navadni semenj s knjigami in drugimi šolskimi potrebšĉinami. V vsaki gruĉi je bilo glasno govorjenje, saj je bilo vmes tudi povsod dovolj mešetarjev, ki so preglašali druge. A vmes je bilo tudi dovolj novih dijaĉkov, ki so prviĉ letos priromali v mesto. Plaho so opazovali to vrvenje od strani, niso si upali blizu. A marsikdo si je želel, da bi tudi zanj že bil ta čas, ko bi mogel takó-le barantati. Marsikomu pa je tudi sredi tega vrvenja bilo motno oko, le težko je zadrževal hlipanje, ki mu je sililo iz grla. Njegove misli so bile tam daleĉ za gorami, bile so domá . . . domá. In nazadnje se ni mogel več vzdržati, tiho se je izmuznil iz gruĉe, noge so ga zanesle proč v samoto in tam so se mu udrle siloma tako dolgo zadrževane solze. Toda semenj je trajal dalje, dnevni red se zaradi takih sluĉajev ni prekinil. Vse je šlo svojo pot . . .

Tisto leto je prišlo mnogo dijakov v višjo gimnazijo iz nekega drugega mesta. Bili so to veĉinomoma visokorastli, moĉni mladeniĉi. Pod njihovimi nosovi so se že poznali brki, njih brade so že začele poganjati. Nosili so se po koncu, ĉutili so se, in vse njihovo vedenje je kazalo, kakor bi hoteli reĉi: „Le glejte nas, mi smo mi!“ Mladi dijaĉki so jih občudovali; sem ter tja je kdo zahrepenel, da bi bil že tak, sem ter tja jih je kdo že začel posnemati. Vse na njih jim je ugajalo, zlasti pa jim je ugajalo to, kako so znali hoditi, kako so znali kvišku držati svoje glave in ponosno gledati okoli sebe.

Veĉina teh dijakov je bila v peti šoli. Kmalu so se sprijaznili s svojimi sošolci; bili so jim na uslugo, kjerkoli so mogli. In začelo se je jako tesno medsebojno obĉevanje. Edini, ki se ni mogel tako hitro sprijazniti z njimi, je bil France. Ob vsakem prostem času je sedel domá in se učil. Ni se zmenil za nikogar. Tedaj so ga pa še le prav začeli loviti, da bi ga dobili na svojo stran. Zlasti si je to prizadeval Lovro Peĉin. Ta fant je bil bistre glave in se mu

ni bilo treba mnogo učiti, a znal je vendar vedno in napredoval je lepo. A poštene niti ni bilo na njem.

Nekega dne je zopet prišel k Francetu.

„Glej, France, v višji gimnaziji si že, pa še vedno prečepaš domá kot kak prvošolec. To ne gre več! Vsi te spoštujemo. Kdaj smo se že menili, da moraš priti v našo družbo, no, vsaj sem ter tja, ako nočeš vsak dan. Ah, da bi ti vedel, kako prijetna je ona sobica »pri Kokoški«, tam vzadi. Nikdar ne vtakne tja svojega nosa kaka nepoklicana zgaga, tako smo brez skrbi kakor ptički pod nebom. Toda ne misli, da vedno popivamo in igramo, ne, kaj še! Vidiš, tudi za nekaj drugega skrbimo. Naša skrb je, da se pripravljamo, kako bi koristili svoji domovini s peresom in umom. In zato smo ustanovili svoj slovstveni klub.“

France ga je gledal molčé. Nekaj mu ni šlo v glavo. Potem je pa dejal:

„Ah, pustite me, za to je še vse prezgodaj. Slišal sem nekega pametnega človeka, ki je dejal: ‚Najprej se je treba učiti in še le potém, ko človek kaj zna, še le potém, ko se je preskrbel za svoje življenje, še le potém bode lahko koristil svoji domovini.‘ Ali ni prav tako? Jaz vsaj menim, da je imel mož prav.“

Pečin se je glasno zasmel.

„Torej mi smo za nič? Eh, prijatelj, samo enkrat se zglesi pri nas in videl bodeš, kaj znamo in kaj premoremo.“

France je samo zmajal z glavo in skomizgnil z ramami.

„Eh, beži no, Lipovec, kaj hočeš s tem? Glej, vsi te poznamo, da nisi neumen fant, a zdaj govoriš tako čudno. Ako hočeš po vsej sili, da se ti laskam, no, torej se ti hočem laskati. Glej, mi tudi vemo, da tičé v tebi — pisateljske zmožnosti. Prijatelj, ali veš, kaj je to? Veruj nam, greh bi bil, velik greh, da bi ti teh zmožnostij ne vzbudil iz sedanjega spanja, greh, pravim. Kaj bi ti že lahko vse zdaj napisal, ako bi hotel!“

Gledal je Franceta od strani in opazoval, kako bodo delovale nanj njegove besede. Pečin je bil že tačas človek, ki je vedel, kako je treba koga prijeti, da se vzbudi samoljubje.

France zopet ni odgovoril ničesar. Toda njegove ustnice so se nehoté zaokrožile na smehljaj, Pečinove besede torej niso bile zastonj. To je takoj videl Pečin. Najrajši bi se bil zasmel, a potlačil je smeh ter dejal:

„Torej, ali prideš? Glej, nocoj imamo sestanek ob sedmi uri. Ali prideš?“

Pripognil se je bliže k Francetu ter ga gledal oči v oči...

France tudi sedaj ni odgovoril. Ali videti je bilo, da se bojuje sam s seboj. Tudi to je uganil Pečin in zadovoljen je bil. Uvidel je, da ga je treba sedaj pustiti.

„Nocoj te torej gotovo pričakujemo. Sprejeti te hočemo z razprtimi rokami. Do tedaj pa z Bogom in na svidenje!“

Hlastno je izgovoril te besede ter odhitel...

France pa je ostal sam. Sedel je za mizo, kjer je ležala odprta učna knjiga, ter jo porinil od sebe. Nagnil je glavo v roke ter se zamislil. In razmišljal je dolgo, dolgo. Pečin ga je bil zadel v živo; prisilil ga je, da se mora odločiti. Po glavi mu je rojilo samo to, kar mu je Pečin pravil o slovstvenem krožku. „Saj torej res ne popivajo,“ si je dejal. „In ako se združujejo samo zaradi tega, da se učé, kaj naj bi bilo to slabega?“ Tedaj se je spomnil na očeta. „Bog ve, kaj bi ta rekel, ako bi mu to povedal?“ si je mislil dalje. „Eh, skoro gotovo bi bil zadovoljen!“ Toda v tem hipu ni utegnil več misliti na očeta. Začelo ga je mučiti ono, kar mu je Pečin namignil gledé njega samega, češ, da ima talent za pisateljevanje. In v tem hipu se mu je zazdelo, da ima Pečin res prav. Kar je kdaj bral o pesnikih in pisateljih, kako so živeli, kako so mislili, kako so delali, vse to je primerjal sedaj samemu sebi. In našel je, da res tiči v njem nekaj takega, našel je, da tudi on tako čuti, da tudi on tako misli. Česa je torej še treba? Samo pero je treba vzeti v roko in pisati to, kar mu narekuje srce. Kako se bode čitalo, kako bode to vplivalo na druge! Jokali bodo, solze si bodo brisali iz očíj in mislili bodo na onega, ki je vse to napisal, in šepetali si bodo: „Ah, ta pa zna pisati, ta pa zna! Da bi znal jaz tako!“ In nevoščljivi bodo njegovemu talentu. Njemu pa bo lahko pri srcu, z mirnim očesom bo gledal slavo, ki bo prihajala k njemu z jasnoslunčnim obrazom, ki se bo ovila njegove glave...

France je slonel dolgo, dolgo, predno se je izvil iz teh mislij. Dvignil je glavo in začudeno je pogledal okoli sebe. Stresel se je. Kako lepe sanje so to bile!

„Naj bode, kar hoče, pogledat pojdem nocoj!“

Stopil je k oknu. Njegovo oko je strmelo tja črez strehe mestnih hiš in ustavilo se je na sneženih vrhuncih,

ki so se vzdigali na obzoru. Hrepeneče je zrl tja, tja ga je vleklo srce, tja ga je hipoma vlekla vsaka misel.

Na nasprotni strani je zahajalo solnce. Bilo je veliko goreče kolo, ki se je potapljalo počasi niže in niže ...

* * *

In France je res odšel oni večer v gostilno »pri Kokoški«. Vstopil je bil nekam nerodno, noga mu je zastajala plaho in srce mu je bilo tesno, ko je prestopil prag gostilniške sobe. Nasproti mu je udaril zatohel vonj in skozi gosti dim je komaj razločeval obraze dijakov, ki so sedeli okoli okrogle mize v kotu. Na najboljšem prostoru je sedel Pečin. Od ondi je lahko pregledal vso sobo. Sedel je ravno in glavo je držal visoko. Njegove bistre oči so zrle nekako izzivajoče okoli sebe; njegov rdeči, zdravi obraz je bil v čudnem nasprotju z obrazi ostalih dijakov, ki so bili večinoma bledi, izžiti od stradanja in bede. Njegove ustnice so se vedno smejale, smejale so se celo, kadar je govoril. A govoril je glasno in zapovedujoče, kakor poveljnik svojim vojakom. V ustih je imel na dolgi cevi nataktnjeno pipo in iz nje je mogočno puhal vedno gostejše oblake temnosivega, zagatnega dima. Vsi drugi so bili ponižnejši, nekako sključeni in stisnjeni.

Ko je France vstopil, so se takoj obrnili vsi obrazi proti njemu. Nekaterim je bilo videti, da ne verujejo lastnim očem, ko so zagledali med seboj onega, ki jim je bil doslej vzor marljivega dijaka, onega, ki se je toliko časa branil njihovim lepim, zapeljivim besedam. A drugim se je razsvetlil obraz, v njihova srca je pljusknila hipoma neka škodoželjnost in ta škodoželjnost jih je vzdignila raz sedeže in z razprtimi rokami so hiteli proti njemu, ker so sedaj vedeli, da bode njihov, popolnoma njihov.

Ko je France sedel v njihovem krogu in so se drugi že pomirili, tedaj je vstal Pečin. Njegova sloka postava se je dvigala visoko nad mizo, njegova dolga pipa je slo-nela ob njegovih nogah kakor puška ob kolenih vojakovih. A levico je dvignil v znamenje, da mora biti vse tiho, ko govori on — Lovro Pečin.

In govoril je:

„Dragi tovariši! Kakor vidite, se je družba naša pomnožila za vse časti in spoštovanja vrednega brata Franceta Lipovca. Dolgo se nas je branil, njegova čista duša je letala po samotnih višavah in niti sanjala ni, da se nahaja

tudi med nami, tukaj le v tej slavni sobi, čistost in poštenje, da se tukaj ne zbiramo samo k zabavi, pač pa tudi k naporenemu delu v blagor naše majhne, a častne domovine. Slava mu, da se je zavedel, da se je približal in s tem razširil naš delokrog. In da bode vedel, kako ga spoštujemo, izvolimo ga takoj za predsednika našega društva! Kaj ne, vsi ste za to. V znamenje sporazumljenja vstanite s svojih sedežev!“

Pečin je umolknil in usta so se mu razširila v zadovoljen, a zraven zloben in hkratu zaničljiv smehljaj.

In vsi so vstali in se ozrli v Franceta.

Pečin pa je dejal zopet:

„Vedel sem, da bode tako, poznal sem vas. Torej predlagam, da se izpraznijo kupice na zdravje novemu predsedniku našemu. Bog ga živi!“

Trčili so in izpili ...

Tako se je začelo — to slavje. Od začetka je bil France še vedno nekam neroden, v njegovih prsih se je dvigal neki očitajoč glas, gibala se je vest in ga svarila. Toda z vsako kupico, ki jo je France moral izpiti, mu je postajalo laže okoli srca. Vest je nazadnje popolnoma utihnila in sedel je zadovoljen v tej družbi pozno v noč. In isti večer so ga precej pili, saj je Pečin imel denar.

Koliko se je ta večer napravilo navdušenih načrtov, vse je bilo skrajno glasno in razposajeno. Francetu se je vnovič razvila domišljija, videl se je slavnega, videl je odeto svoje čelo z lavorovim vencem, z vencem, s kakoršnimi so venčali v prošlih časih imenitne pesnike, ki še sedaj zveni njihov glas čarobno in povzdigujoče po vsem omikanem svetu. Njegove prsi so se dvigale, njegovo oko je žarelo.

A tedaj se je hipoma privila iz njegovih možganov neka temna misel. Zabrenčala je okoli njega kakor sitna muha. In privzdignil je glavo in videl, kako se vlačí nad njo vedno gostejši in težji dim.

Ta misel pa je bila:

„Ali ni vse to dim, to, kar sem zdaj le razmišljal?“

In v njegovi notranjščini je odmevalo:

„Dim, dim!“

A potem se je stemnilo pred njegovo dušo, bilo je prvič v njegovem življenju, da je pil toliko vina. Njegove misli so se križale, bil je omamljen in sam ni vedel, kako je prišel oni večer domov.

VI.

Bilo je pozno v jutro, ko se je zbudil France. Potegnil je z rokami prek očij in le težko jih je odprl. Čutil je, kakor bi bile trepalnice in vehice prilepljene druga na drugo z neko mastno in gosto tekočino. Pomežikal je nekolikokrat in še le polagoma so se oči privadile svetlobi, ki je že lila v obilni meri skoz edino okno njegove sobice. Izkušal je, da bi se spomnil, kaj se je zgodilo z njim, kaj se godi okoli njega. A bilo je, kakor bi mu bil odvzet ves spomin. V glavi pa mu je bilo pusto, ob sencih ga je tiščalo in čelo mu je bilo bolešno. Še le črez dolgo časa se je spomnil, kje je bil sinoči in kaj se je vse vršilo tam. A tedaj se je tudi spomnil, da bode treba danes v šolo in da ni še pogledal knjig. Bilo je prvič v njegovem življenju, da se ni naučil svojih nalog.

Preplašen je planil kvišku. Naglo je skočil k oknu, ki se je od njega videlo naravnost na uro visokega zvonika stolne cerkve. In ura je kazala že pol osmih. Odskočil je od okna in omahnil na bližnji stol.

„Ah, ah, kaj bo danes z menoj!“

Naslouil je čelo v roke in se zamislil. A tedaj se je oglasila zopet vest. Počasni, a težki so bili ti glasovi, ki so se oglašali v njegovi notranjščini. Udarjali so, kakor bi udarjalo veliko železno kladivo na kovinasto ploščo, da se razlegajo ti udarci daleč na okoli. Udarjali so in udarjali . . .

In Francetu je bilo tesno in težko pri srcu, kakor še do zdaj nikdar v njegovem življenju. Njegovo oko je zrlo plašno, kakor bi pričakovalo, da se zdajci odpró vrata njegovega stanovanja in se pojavi v njih nekaj ostudnega in groznega.

Dvignil se je počasi s stola. Njegov pogled je obvisel na steni, kjer je visela podoba Brezmadežne. In videlo se mu je, da gleda njeno oko očitajoče nanj; videlo se mu je, kakor bi bil črez noč nastal okoli njenih usten trpek izraz.

In povesilo se mu je oko in ni ga mogel več dvigniti tja gori. A neka nevidna moč ga je v tem hipu pahnila na kolena pred to podobo. Iz njegovih prsij je vzkipela molitev, goreča molitev. In tam je obljubil, da je bilo prvič in zadnjič, ko je tako zabredel. Vstal je nekoliko potolažen.

Začel je spravljati svoje knjige, polastil se ga je neki čuden mir. V tem je prinesla gospodinja zajutrak in ga

postavila na mizo. Ustavila se je nekoliko časa v sobi ter gledala od strani Franceta. A ko je videla njegov obraz, ji je zastala na jeziku grajalna beseda, ki jo je hotela izreči Francetu za njegovo ponočno odsotnost. Obrnila se je počasi ter odšla.

In France se je napotil v šolo. Pred šolskim poslopjem je srečal Pečina in še nekoliko svojih ponočnih tovarišev. Pečin je rdel kakor kuhan rak in ni se mu poznalo, da bi bil prečul večji del noči. Francetu se je smejal že od daleč.

„No, kako se počutiš, Lipovec?“ ga je vprašal, ko sta prišla skupaj. „Menim, da dobro. Eh, to boš še videl, kako se bomo dobro imeli marsikdaj. Ne pozabi na sredo!“

Ko se je France čutil v bližini Pečinovi, mu je hipoma izginil ves pogum. Sam ni vedel, kako je to, da se vidi sam sebi tako majhen, ko stopa ob tem človeku. Nekaj ga je hkratu potlačilo in ni si upal, da bi odprl usta ter mu povedal to, kar je sklenil pred nekoliko trenutki.

Poparjen in kakor v neki omotici je stopil v šolo . . .

Počasi so potekale danes ure. Bile so dolge kakor morska kača, nikdar jih ni hotelo biti konec. Vsi profesorji so izpraševali in marsikdo je odnesel dvojko. France je sedel kakor na trnju. Vedno se je tresel, ko je odhajal kdo od njegovih tovarišev po izpraševanju v klop. In vedno se je izpraševanje vrtelo kakor nalašč okoli njegovega imena. Toda srečo je imel, danes ni bil poklican. Ko je odzvonilo zadnji uri, se je oddahnil, težak kamen se je odvalil od njegovega srca. In veseleje je stopal zopet proti domu . . .

Toda kaj je to? Po obedu je potegnil k sebi knjige ter se hotel učiti. Prebral je nekoliko vrstic, a nehoté se mu je ustavilo. Sam ni vedel, kdaj so mu pobegnile misli od učenja ter blodile drugod. Zamudil je bil že precej časa, predno se je zavedel, da ni pri pravem poslu. Tedaj mu je stopil pred spomin njegov zjutranji trdni sklep in izkušal je, da bi zbral ter osredotočil svoje misli k učenju. Posrečilo se mu je. Toda nikakor ni hotelo iti tako, kakor je šlo v prejšnjih časih. Sam s seboj ni mogel biti zadovoljen in polaščala se ga je neka do zdaj neznana čemer-nost. Nekaj posebnega, nekaj tujega se je gibalo v njem, se je pripravljalo, da izbruhne.

V sredo večer je nemirno taval po svoji sobi. Njegova glava je bila sklonjena in ustnice so bile trdo stisnjene.

Raz steno ga je milo zrla podoba Matere božje, a on si ni upal dvigniti očesa proti njej. Strmel je v tla, kakor bi bil tam kaj izgubil, kar mu je bilo sedaj iskati. A ko se je napravila noč, ga ni strpelo v sobi, neka čudna moč ga je gnala tja ven, tja h »Kokoški«. Seveda, kako bi mogel biti domá, ko tamkaj gotovo že težko čakajo na svojega — predsednika. Hm, čudno, sedaj, komaj po par dneh, se mu je že videla ta čast tako imenitna, da ni bilo, da bi jo mogel odložiti kar tako mimogredé. In danes so se imela celó ustanoviti pravila!

Tiho, po prstih se je izmuznil iz sobe, da ne bi ga slišala gospodinja. A ko je bil zunaj na ulici, ko ga je ovel čisti in sveži nočni vzduh, je dvignil glavo kvišku in stopal ponosno mimo ljudij, ki so biteli po svojih potih.

Čutil se je v tem hipu vzvišenega, neki sebičen glas mu je govoril, da je veliko več, kakor so t-le ljudje, ki stopajo tako vsakdanje mimo njega. Skoro da je zrl pomilovalno na nje . . .

Drugi dan ni šlo v šoli tako gladko ko prvič. Ujel je dvojko. Njegov profesor razrednik se je začudil, ko ga je poslal v klop. Majal je z glavo ter dejal: „Lipovec, to je nekaj nenavadnega. Upam, da je zadnja!“

France je povetil glavo in rdečica mu je zalila ves obraz. Kolena so se mu šibila, ko je stopal v klop, in ni si upal pogledati po svojih sošolcih. A ko je šel mimo Pečina, je vendar privzdignil glavo. In na Pečinovem obrazu je videl smehljaj. Zdelo se mu je, da se mu roga.

Tedaj pa je bil poklican Pečin. Odgovarjal je povoljno, in ko je bil izprašan, je stopal ponosno v klop.

V Francetu je vzkripelo.

„Kako to, da je znal ta, ki se je učil prav toliko, kakor jaz? Ali sem mar jaz slabše glave nego on?“

In od tedaj je začel zavidati Pečina. Poskušal je, da bi bil njemu enak. Začel je hoditi tako ravno kakor on, nosil je glavo kvišku kakor on in mahal je z rokami kakor on. Celó tak klobuk si je kupil ko Pečin. Posnemal ga je v vsem.

In počasi je šlo s Francetom navzdol. Prva dvojka ga je še osupnila, a o drugi ni utegnil razmišljati. Prišla je tretja in četrta, mahnil je z roko in bili sta za njim. Začelo mu je zadoščati, da je imenitno predsedoval v društvu pri »Kokoški«, da je vodil ondi zabavo. Kako kmalu je bil vešč vsemu! Vsak dan je bilo kaj novega,

tovariši so se mu divili. In prebiral jim je svoje pesmi, ki jih je delal med šolskimi urami, ali pa tačas, ko bi se bil imel učiti. Ploskali so mu — postal je prvi med njimi!

Pečin je imel po navadi mnogo denarja. Bil je premožen od doma in njegova mati je že skrbela, da je imel njen ljubi sinek dovolj in mu ni bilo treba trpeti gladú. Tudi drugi so bili med njimi, ki so dobivali sem ter tja od doma več, nego je bilo potrebno. Najubožnejši je bil France. A zaostajati ni hotel. Sramoval se je, da bi vedno plačevali drugi zanj. In tedaj je začel pisati večkrat domov po denar. Sedaj mu je manjkalo to, sedaj ono — oj, v višjih razredih se potrebuje mnogo! Tako mnogo, da si navadni ljudje tega niti misliti ne morejo!

In res, France je dobival skoro vedno, kadar je prosil. Seveda je bilo vselej zraven pismo očetovo ali materino, naj varči, naj kupuje stare potrebščine, ako jih more kje dobiti. Starišem se je sicer čudno videlo, ko so morali pošiljati tako redno, a sumili niso še ničesar. Verovali so v svojega sina!...

Čudno, kako se more kdo tako naglo izpremeniti, tako brez vidnega vzroka! Kadar je France dobil pismo od doma, tedaj ga je vselej zadelo hudo. Pred oči sta mu stopala oče in mati, od strani ga je gledala in opazovala sestra. Razjokal bi se bil... toda predsedovati je bilo tako lepo, društvo je napredovalo pod njegovim vodstvom tako uspešno in naglo. Prve pesmi so že krožile po mladinskih listih. Bile so podpisane s tujimi, izmišljenimi, večjidel ruskimi imeni. In vse je vpraševalo, kdo je ta in ta. Oj, mnogo obeta! Naj bo, ako si oče in mati sedaj tudi nekaj odtrgata, gotovo pride čas, ko ju bode on lahko odškodoval, ko jima bode povrnil stoterno, kar sta mu poslala, s čimer sta mu pomagala. Dà, gotovo! Čemu bi si torej belil lase, čemu bi si težil vest sedaj, ko ni treba! Vse bode še v redu, vse bode lepo in častno!

Ko je bil France v svoji sobi, je odslej hodil navadno šumno gori in doli. Roke je imel prekrižane na prsih, včasi jih je uprl v bok. In pustil si je lase, da so bili dolgi in so mu že mahali na tilnik. Vse to se spodobi pravemu pesniku!

Včasi je še pogledal na podobo na steno. A ona ga ni gledala več tako prijazno ko v prejšnjih časih. Videti je bilo, kakor bi se bila razprostrla čez prejšnji milobe polni obraz meglena koprena, koprena žalosti. In ob takih

prilikah je Franceta vselej obšel neprijeten čut in obrnil je oči od podobe. Čemu bi jo gledal, ko se mu je zdelo, da mu vselej očita krivico, ki si je ni bil v svesti, ko mu vselej vzbudi vest, ki je tako sitna, tako nadležna.

Oj France Lipovec! . . .

In prišlo je, kar je moralo priti! Prišlo je nenadoma, nepričakovano!

* * *

Bil je god nekega tovariša. Pri »Kokoški« so bili vsi najboljše volje, godovnjak je bil zastavil uro, ki jo je bil dobil pred kratkim v darilo od strica. Bila je čedna ura in vrgla je nekaj goldinarčkov. In ti goldinarčki so šli danes po poti vsega posvetnega. A razburili so prav po nepotrebem tudi mlade glave, da niso več mogle misliti, kakor bi bilo treba.

Ko so zapustili pozno po noči »Kokoško«, so se majali kakor trs v puščavi. Vse ulice so bile njihove. Kdo pa naj bi hodil molčé po ulicah, ko je plula vsem po žilah tako vroča kri, ko se je dalo vriskati kar samo od sebe? He, kako je odmevalo od visokih mestnih hiš, človek bi kričal kar v enomer, samo da bi slišal svoj glas, samo da bi vedel, kako še zna kričati! In res so vpili, da so bili že skoro hripavi.

A tedaj je hipoma stal pred njimi stražnik.

„He, gospodje, tiho! Sicer pojedete z menoj!“

Pečin je stopil korak dalje.

„Kaj, kdo zabavlja? Kdo bo ukazoval nam! — Nam!“

Vstopil se je pred redarja. Njegova glava se je sklonila in gledal je moža od zgoraj doli. In zdelo se mu je smešno, da je redar tako majhen proti njemu. Zasmeljal se je na glas.

„Glejte ga pritlikavca, ta nas hoče strašiti,“ je zavpil proti ostalim tovarišem.

In takoj se je obrnil ter sunil stražo v prsi. V tem hipu so zavpili vsi ostali kakor besni in so planili na redarja.

Toda kar na enkrat so prihiteli drugi stražniki na pomoč. Kakor bi bili zrastle iz tal, so stali pred njimi. In predno so se naši fantički zavedeli, so že bili na komisarijatu.

Posledica?

Nekoliko dnij pozneje so bili do malega vsi ti dijaki izključeni in med njimi tudi — France Lipovec . . .

VII.

France se ni nadejal takega konca. Dokler se je še vršila preiskava proti njim, je tlelo v njegovem srcu upanje, da izide vsa stvar kolikor toliko dobro. Upal je, da mu bode pomagalo njegovo prejšnje neomadeževano vedenje, da se bo vendar našel kdo, ki se bo potegnil zanj. In to upanje ga je dvigalo kvišku, to upanje ga je prisililo, da je začel razmišljati pametno, kakor je razmišljal v prejšnjih časih. Prav jasno je sedaj videl prepad pred seboj, videl je gnus, ki je zadnje čase zabredel vanj. O, z vsemi silami hoče zopet delati, da se porine kvišku od groznega prepadnega roba, da si opere blato, ki se je oprijemalo njegovega telesa! Kolikor je še njegovih močij, jih hoče zbrati, da si zabriše pege, ki so se pokazale na njegovem značaju! Vzdigati se hoče, vstati hoče, nobena sila ga ne sme več tlačiti. Ti dnevi, odkar se je zanemaril, so bili zanj šola, in iz te šole je prinesel s seboj obilo naukov, ki mu bodo služili vse njegovo življenje. Da, tako bode... vse se bode poravnalo... on pojde zopet prejšnjo pot... njegovo srce bo lahko in zadovoljno.

In sedel je zopet pri knjigah. Kako se mu je sedaj videlo lepo, ko je zopet imel knjigo v roki, kako so se zopet tiho, počasi, komaj slišno vračali prejšnji zlati časi! Obraz mu je pordeval, oko se mu je zopet svetilo.

Toda kaj, ako bi ga vse varalo? Ako bi se mu pripetilo to, s čimer so jih strašili že nekoliko dnij? Ne, to ne sme biti! Zavpil bi bil na glas, da bi se bilo slišalo daleč, daleč tja čez mesto. Ne, ne!

In zopet se je ozrl v podobo na steni, sprva boječe, a potem vedno zaupneje. Njen obraz je bil resen, oko je gledalo strogo. Toda z vsakim dnevom se je razlivala črezenj večja svetloba, oko in obraz sta izražala usmiljenje, veliko usmiljenje...

Ali hitro, prehitro je bilo vsega konec! Nekega dopoldneva so jim naznanili izključenje iz tamošnje gimnazije.

Pečin je za hipec prebledel, pa se hitro ojunačil. Pogledal je okoli sebe, kakor je znal gledati samo on. In dejal je glasno: „Hm, moj stari ima tudi záme še dovolj teličkov! Čemu bi se klatil po svetu?“

Spravil je mirno svoje knjige ter odšel.

A huje je to zadelo druge, najhuje pa Lipovca.

Ko je slišal obsodbo, je obsedel, kakor bi ga bila zadela kap. Usta so se mu odprla, ustnice ob njih so podrhtevale in oko mu je obsteklenelo. Vsi so ga gledali začudeno, vsi so ga pomilovali.

Ravnatelj pa mu je dejal:

„Škoda za vas, Lipovec! Toda morda vas bode to spametovalo in boste še kdaj pošten človek.“

Črez dolgo se je Lipovec vzdignil. Nobenega ni videl okoli sebe, vse se je zabrisalo pred njegovimi očmi. Ko je stopal proti vratom, je bila zanj soba popolnoma prazna, zdelo se mu je, kakor da stopa čisto sam po neznani, žareči puščavi. In okoli in okoli ni bilo nobenega glasú . . .

Ko je prišel domov, je omahnil na posteljo. Glavo je zaril v blazino in roke je ovil okoli nje. Njegovo telo se je včasi streslo kakor mrzlično, njegova kolena so se šibila.

Črez nekoliko časa so se odprla vrata. Gospodinja mu je prinesla pismo. Bilo je od doma.

Sklonil se je kvišku in vzel list.

„Kaj pa vam je za božjo voljo?“ je viknila gospodinja, ko je zagledala njegov obraz.

„Pustite me,“ je odgovoril osorno in hripavo.

In gospodinja je zmajala z glavo in odšla.

France pa je vrgel pismo na mizo. Njegov pogled se je uprl v drobne, lične črke na ovitku. In videl je, da mu piše mati. Toda v tem hipu ga je obšel neki strah, da si ni upal prerezati ovitka. Plaho je zrl nanj, kakor bi bila tam za njim napisana njegova smrtna obsodba. Še le črez dolgo se je ojačil in s tresočo roko je odprl pismo.

Naglo, po bliskovo mu je oko preletelo kratke vrstice. A ni še bil prečital vsega, ko mu je roka omahnila in mu je list zdrknil iz nje na tla.

Mati mu je pisala, da je oče hudo obolel . . .

* * *

Na razpotju! Kam sedaj? Nikjer izhoda, nikjer rešilnega zavetja, povsod vse zaprto! Te dolge ulice, ki je France tolikokrat hodil po njih z lahkim srcem in z mirno vestjo — zanj zaprte! Ti dolgi drevoredi z visokimi kostanji in širokolistnimi platanami — zanj zaprti! Ti nasadi s svojim lepotičnim grmovjem, s svojimi belimi poti in senčnatimi klopki — zanj zaprti! Te visoke hiše s svetlimi

okni, te prodajalne z bogatimi izložbami — zanj zaprte!
Vse zaprto!

Ali vse bi se dalo prestati, vse bi se dalo prenesti, samo da bi bil oče zdrav! Kaj bode z njim, kadar zve, kako kruto je varal lastni sin njegove nade, s kako neprimerno lahkomišelnostjo je pokopal njegove visokoleteče upe! Kaj bode z njim?

Oh, ne domov, ne v njegovo bližino! To bi ga umorilo, to bi mu zadalo zadnji udarec. Kolikor je mogoče, bo treba zakrivati resnico, treba izkušati, da je ne zve vsaj toliko časa, da okreva.

Toda kako? Kaj naj ukrene? Kam se naj obrne? Ah, ven, ven odtod, morda se dá kaj premisliti, morda se najde kak izhod! Ven, dokler je čas!

Ne da bi vedel prav za prav kaj hoče, je segnil France v žep. Iz njega je potegnil majhen zelen mošnjiček. Odprl ga je in preštel svojo imovino. Bilo je v njem še nekaj čez dva goldinarja, ki jih je bil pred nekoliko dnevi dobil od doma. Zlagal se je bil, da jih potrebuje za nove šolske knjige.

Oddahnil se je. Kdo ve, morda ga rešijo ti-le ostali novci največje sile, morda mu pomorejo do kakega izhoda!

France se je ozrl zadnjič po svoji sobi. Ozrl se je po podobi na steni, ozrl se po mizi, ki se je ob njej tolikokrat učil, ki je občutil ob njej včasi toliko veselja in upanja, ozrl se je po postelji in po kotih. In na vratih je zatisnil oči, kakor bi si hotel izbrisati vse to iz spomina, in odhitel je navzdol po stopnicah, ne da bi se bil poslovil pri gospodinji . . .

Mrzel in pust zimski dan je bil, ko je hitel po mestnih ulicah. Suknjo si je bil zavihal čez ušesa, klobuk je potlačil na oči in roke je vtaknil v žepe. In hitel je, kolikor so ga mogle nesti noge.

Predno se je prav zavedel, je stal pred kolodvorom. Od daleč je prihajal vlak, njegovo prhanje in ropotanje koles se je že čulo, železniški uslužbenci so vpili, rezki žvižgi so pretresali vzduh.

In France ni pomišljal. Naglo je izginil v kolodvorskem poslopju in kupil si je vozni list do Trsta. Nekaj trenutkov potem je hitel vlak z njim dalje proti jugu.

V nekoliko urah je došel vlak v Trst. Francetu do zdaj to veliko mesto ni bilo znano. Ko je izstopil, ni vedel, kam bi se obrnil. Stal je precej dolgo na trgu pred

kolodvorskim poslopjem in razmišljal. Mimo njega so se gnetli izvoščki, tuji klici so mu zveneli na ušesa, a pred njim je ležalo mesto z velikimi svojimi hišami in široke ulice so mu strmele nasproti ko velikanska žrela, ki so ga hotela pogoltniti. A France je stal in stal. Tam na njegovi desnici, nekoliko oddaljeno, je pljuskalo morje ob kamenite pomole, na njem so se zibale ladje ko lupine. Zibali so se visoki jadreniki, zibali so se dimniki, zibale so se vrvi, ki so bile ladje privezane za nje. Od daleč je bleščala na zahodu velika krpa svetlega neba, nad njo so se vlačile temne meglene lise. A po vzduhu je brila tanka burja, nosila je s seboj prah in pesek, ki je zbadal v lica, kakor bi se bil izpremenil v ostre šivanke.

A France je stal in stal in ni vedel, kam bi se obrnil. In tresel se je mrazú in tresel se je gladú.

Kam? Službe si bo treba iskati! Eh, učil se je že marsikaj, lahko bo dobil kje kako službico v pisarni ali morda kje drugje. Saj mnogo ne potrebuje, zadovoljen je z malim, samo da se bo vsak dan enkrat najedel do sitega, samo da bo imel, kamor bi zvečer položil svojo glavo. Izkušal se bo preživiti pošteno, delal bo, kolikor bo v njegovih močeh. In tedaj bo izprevidel tudi njegov oče, da je človek, ki je vreden imena Lipovec, in odpustil mu bo lahkomišelnost njegovo mladeniško prenačelnost. Saj je tako dober, tako blag!...

Toda nekam se je treba obrniti. Ako bo stal tako, se ne bo približal nihče, ki bi mu prinesel službo na dlani. Tako dobrih ljudi menda še ni na svetu. Torej dalje!

In France se je premaknil in je stopal počasi dalje. Kolikor bolj je zahajal v sredino mesta, toliko tesneje mu je bilo pri srcu. Ulic ni bilo ne konca, ne kraja; iz širokih se je prihajalo v ozke, iz ozkih v široke. A povsod je vrvelo mimo njega nebroj ljudi, ljudi z navadnimi, vsakdanjimi obrazi. Toda nihče se ni zmenil zanj. Hodili so mimo njega, kakor mimo kamena, ki ga je slučaj vrgel na cesto.

Oziral se je po napisih. Tu mu je ta ugajal, tam drugi. In prestopil je sem ter tja s težkim srcem kaka vrata in ponudil je tujcem svojo glavo in svoje roke. Toda povsod so ga odslovili. Gledali so ga neprijazno, merili so ga od pet do glave, a nazadnje so skomizgnili z rameni in zmajali z glavo. In še s težjim srcem se je obrnil in odhajal.

In pritisnil je glad, kakoršnega še ni čutil nikoli. Stopil je v nizko, nečedno gostilnico in naročil si je nekoliko majhnih, cenejših rib in košček kruha. Ko je plačal, je videl, da je njegov denar pri kraju in da mu je ostala še sama desetica . . .

Popoldne se je zopet odpravil, da bi si poiskal primerne delo. Toda tudi sedaj zastoj. Blodil je po ulicah, njegove noge so bile težke, trudne, njegova glava je bila težka, kakor bi bila napolnjena s samim svincem. Nevedé in nehoté se mu je krčil hrbet in nazadnje je hodil stisnjen v dve gubi, kakor bi bil star Bog ve koliko let.

Po mestnih ulicah se je začel vlačiti somrak. Prihajal je iz onih ozkih staromestnih ulic nenadoma in nepričakovano. In nosil je s seboj neprijeten vonj po zagatnosti in umazanosti. Širil se je tudi po širših ulicah, lezel je vedno više in više. In France se je prestrašen zavedel, da nastopa noč, zavedel se je, da je sam, čisto sam sredi te grozne noči. In tudi sedaj je zatisnil oči, kakor bi mu to moglo pomagati, da ne bi vedel prav ničesar več, kar se godi okoli njega, kakor bi mu moglo to pregnati vse neprijetnosti in skrbi, ki je zabredel vanje.

Po mestu so že začele goreti luči, a ljudij je bilo vedno manj po ulicah. Pregnala jih je burja, ki je postajala vedno hujša. Zaganjala se je srdito zlasti ob oglih in tulila zdaj v nizkih glasovih, zdaj cvilila kakor piščal. Prihajala je od vseh strani, zdaj je puhnila v obraz, zdaj je hotela izpodnesti noge od vzadi.

France je bil zabredel iz mesta k morju. Oprijemal se je ob zidove, da bi ga ne vrglo, in taval je počasi dalje. Ob morju so napenjali vrvi, da bi se ne zgodila kaka nesreča.

Lezel je dalje in dalje ter razmišljal, kje bi dobil kako prenočišče. Ko je bil že zopet blizu kolodvora, je hipoma obstal pri nekih napol priprtih vratih. Od znotraj je prihajal vonj po konjih, po senu in slami. Tu je France takoj vedel, kaj mu je storiti. Naglo je stopil v hlev in zakašljaj. Pristopil je k njemu konjski hlapec in ga vprašal, česa želi. Na Francetov odgovor ga je premeril od nog do glave, potem pa mu je pokazal po lestvi navzgor skoz odprto špranjo.

„Tam je nekaj sena, pojdi gori!“

France je zlezal v podstrešje in omahnil na seno. Zagrebel se je vanj in kmalu je spal, kakor da bi bil mrtev . . .

Zunaj se je danilo. Skoz majhno okence so silili svetlobni prameni v podstrešje in razsvetljali kup sena, ki je ležal na njem France. Spodaj so prhali in ceptali konji, vmes se je glasil debeli hlapčev glas. Slišali so se udarci s plosko roko po konjskih plečih, vmes je tu pa tam zažvižgal bič.

France že dolgo ni mogel spati. Kolikor je bilo bolj proti jutru, toliko bolj ga je zeblo. Roke je tiščal v hlačnih žepih, kolena je potegnil k sebi in se je zvil kakor kača. Noge so mu bile trde, da jih je komaj čutil. Ležal je vznak in gledal v podstrešno opeko, ki je rdela nad njim. Ni si upal vstati, a zaželel si ni v tem trenutku drugega, nego da bi mu bilo gorko, tako gorko, da bi mogel ostati na tem senu ves dan, da ne bi mu bilo treba zopet ven v one grozne, puste in dolgočasne ulice. Bal se jih je in pri mislih na nje je zamežal. In njegove misli so se takoj zaobrile na drug predmet.

Začel je zavidati hlapca pod seboj. Kako vesel je bil njegov glas, kako brezskrbno se je menil s konji, ko jim je polagal sena v jasli, ko jim je trosil ovsa! Da bi bilo tako zanj! In sedajle bode gotovo izginil iz hleva in se bo napotil k zajutрку. Zažvižgal si bo, cmaknil bo z jezikom in nadrobil si bo velik kos kruha v kavo. Ah, ko bi jo imel on — France!

Nehoté je cmaknil France z jezikom, v ustih je začutil sline. A v tem hipu ga je opomnil želodec, da ni dobil ničesar že od včeraj opoldne. In France se je stisnil še više in zavrtela se je opeka pred njegovimi očmi. A hlapec zdajle zajutркуje, toplota se razliva po njegovih udih, kako udobno mu je!

Kaj, ako bi se ponudil hlapcu, da mu kaj pomaga? Morda bi dobil kak ostanek, morda bi si vsaj za silo pregnal ta vedno občutljivi glad! Čemu bi se sramoval? Poštenega dela bi ga ne imelo biti sram nobenega. Dà, tako mora biti! Toda, kam potem? Kam? Kam?

Počasi, s težavo se je dvignil. Čutil je neko grozno utrujenost v nogah. Oprijeti se je moral ob bruno, ki je križalo podstrešje. V glavi se mu je zavrtelo. A zbral je vse moči in začel se je otresati senenih bilk, ki so se bile oprijele njegove obleke. Šlo je počasi, a vseh se ni mogel otresti. Poiskal je klobuk in potem je začel lesti po lestvi navzdol.

Ko je bil nekako sredi lestve, je zagledal hlapca, ki je stal spodaj sredi hleva. Imel je v roki nož in velik kos kruha. Rezal ga je, nosil v usta in jedel.

In Francetu se je stemnilo pred očmi, nehoté je iztegnil roko, a pri tem mu je izpodletelo in padel je po lestvi navzdol.

„Hej, fant, kaj delaš?“ je zavpil hlapec in poskočil k njemu in ga dvignil.

Pogledal je Francetu v obraz. Ustrašil se je.

„Hej, fant, ti si bolan. Kaj ti je? Zraven si pa neroden, kakor ne vem kdo. Kaj ti je bilo treba pasti sedaj? Tako na lepem pasti? Z zavezanimi očmi ti pridem gori in doli.“

France je stal kakor okamenel, odgovoril ni ničesar. A oči njegove so bile nepremično uprte v kruh v hlapčevi roki.

Tedaj je šinila hlapcu prava misel v glavo.

„Hu, ti si lačen, kaj? Ná, jej!“

In odrezal mu je kos kruha in mu ga ponudil. France je segel po njem kakor v sanjah in ga je nesel v usta.

„Aha, saj sem vedel, saj sem vedel! Ti mladi škric, ali misliš, da smo res taki, kakor je marsikdo od vaše vrste? Ha, ha! Ná, jej, dokler moreš!“

In ponudil mu je nov kos.

In dobro mu je delo, ko je videl, kako France grize in já, kako hitro izginja trda jed za njegovimi zobmi. Njegov okrogli rdeči obraz se je razžaril še bolj, njegova široka usta so se raztegnila na smeh in pokazal je vrsto močnih, belih in zdravih zob.

„Ha, ha, vidiš, tako! Ná, jej še! Bodeš se vsaj včasih spomnil na tá-le hlev in na me, kaj? — Ah, ako bi ti vedel, koliko takih-le, kakor si ti, in morda še večjih gospodov je že prenočilo tam-le gori, kjer si ležal ti! Ná, ná, nikar se ne sramuj; nobeden ne vé, kaj ga zadene na svetu! — Tako je na primer bil pred dobrim tednom nekdo gori, ki je imel zlato uro v žepu. Dà, škric mladi, zlato uro! A njegova obleka je imela krpo pri krpi in kar ni bilo krp, so pa bile luknje. In sive lase je imel in belo dolgo brado. Toda umil se ni bil morda že ves teden in onih krp menda že ni bil očedil mesec dnij. A imel je zlato uro, razumeš!“

France ga je gledal in molčal.

„Toda ni je ukradel, razumeš! Vprašal sem ga, naj mi pove svojo povest. Ali misliš, da mi je hotel

povedati? Kaj še! Ali prepričati sem se hotel, od koga ima uro! In vprašal sem ga, kje jo je ukradel. Tedaj bi ga bil moral videti! Moj Bog, kako je zrastel! Gledal me je, kakor bi me hotel prodreti, in njegova roka se je iztegnila, da bi me udarila. Odskočil sem, a hotel sem ga prijeli in vreči skoz vrata. Tedaj je pa začel jokati kakor otrok. Še meni se je srce mehčalo in solze so mi stopile v oči. Pozneje pa mi je dejal: ‚Vidite, prijatelj, vse so mi vzeli, vrgli so me na cesto, oropali so me premoženja, onečastili so mojo dušo, ubili so me, kakor se ubije stekel pes na ulici, a nečesa mi niso mogli vzeti: iz mojega srca niso mogli izbrisati hvaležnega spomina do pokojnega mojega očeta. Nanj me sleherni trenutek spominja ta ura, darilo njegovo, ki ga nosim pri sebi že dolgo, dolgo vrsto let. Nje mi ne izpuli ni glad, niti mraz, niti bolezen, niti smrt.‘ — Vidiš, tako mi je dejal. In jaz sem mu verjel in globoko spoštovanje me je prevzelo do njega. In namesto da bi ga bil vrgel na cesto, sem mu dal kruha, kruha, kakor sem ga dal sedajle tebi ... Razumeš?“

France ga je gledal in poslušal, a njegov duh je bil odsoten. Hlapčev govor ga je prenesel hipoma tja daleč čez hribe in doline, tja v domačo hišo. In pred njegovimi očmi se je dvignila skromna postelja in na njej je zazrl blede in izmučeni obraz očetov. In na njegovo srce je legel nov in težak kamen.

Nerodno se je zahvalil hlapcu in stopal je mimo njega ven na ulico. Hipoma, nenadno je dozorel v njem sklep, da se hoče vrniti domov. Tja hoče priti do očetove postelje, tam hoče pasti na kolena pred njim, izpovedati se mu hoče, prositi ga hoče odpuščanja, a potem hoče začeti novo življenje, življenje, ki bode všeč Bogu in ljudem. In oče ga ne bo zavrgel, njegova mehka duša ga bo pozdravila, njegove roke ga bodo blagoslovile.

Ko je France stopil na ulico, ga je pozdravilo zvočenje raznih cerkvá. Bila je nedelja. Mimo njega so hiteli praznično oblečeni delavci in delavke. Hodili so v velikih gručah in govorili so slovensko. In za eno takih gruč je stopil France. Prišel je za njo v cerkev. Veličastno so zabučale orgle, pevci so se oglasili, po cerkvi je plulo nekaj tajinstvenega in veličastnega. In France je padel na kolena in njegova duša je molila globoko spokorno pesem, ki je izviralala iz dna skesanega srca.

Za desetico, ki jo je še imel, si je kupil France kruha. Stlačil ga je v žepe in se odpravil iz Trsta. Bil je lep dan, burja se je nekoliko potolažila, a razgnala je bila meglo in oblake; solnce je sijalo svetlo in veselo kakor spomladi. Morje se je bilo umirilo, njegovi valovi so bili rahli in so se svetlikali kakor biseri. Nad ladjami v pristanu so krožile bele utve, preletavali so se sivi galebi. Po mestu so ropotali z ljudmi natlačeni tramvajski vozovi, vzduh so pretresali žvižgi parniških strojev.

France pa je stopal iz mesta, stopal vedno više in više v hrib. In kolikor više je stopal, toliko divnejši je bil razgled pod njegovimi nogami. Ko je došel do vrha, mu je noga nehoté obstala, iz prsij se mu je izvil vzklik začudenja. Takšnega divnega razgleda ni videl še nikoli. Daleč, daleč, kolikor mu je moglo seči oko, se je razprostiralo morje. Nasproti so blestela razna obmorska mesteca z visokimi svojimi zvoniki, z zelenimi svojimi gaji. Pod njegovimi nogami pa je ležalo ob vznožju gričev veliko bleščeče mesto s prostranim trgovskim pristaniščem. Parniki so se vili, prihajali in odhajali, morje se je počasi vzdigovalo in pljusvalo ob bregove.

France je pozabil vsega okoli sebe. Veličastvo božje prirode ga je dvignilo nad lastne moreče skrbi in ga zazibalo za trenutek v vesele sanje in nove misli...

Tedaj je zaropotal voz za njegovim hrbtom.

France se je zdramil in se ozrl. Komaj ga je bil voznik zagledal, je že ustavil konje.

„Kaj pa ti tukaj, France?“

France je spoznal v vozniku hlapca nekega trgovca iz rojstnega kraja. Osupnil je in ni vedel, kaj bi odgovoril.

„Peljal sem nekega potnika v Trst in zdaj se vračam,“ je govoril hlapec dalje. „Ako greš domov, prisedi; mi vsaj ne bo dolgočasno!“

France si je nekoliko pomislil, a nato hitro skočil na voz.

VIII.

Dokler je France še hodil, mu je bilo nekoliko lažje pri srcu. Izmučila in utrudila ga je hoja, da je moral misliti samo na svojo telesno oslabeledost, a na duševno je bil nekoliko pozabil. Hodil je nekako tako, kakor hodijo vsak dan kaznjenci na svoje delo, brez volje, brez čuta, brez veselja. Samo tega se zavedajo, da morajo iti, kamor jim

velevajo, in ko začno delati, se jim roke pregibljejo same ob sebi nevedé in nehoté kakor stroji. Tako se je premikal France. Edino-le oni divni razgled vrh morja ga je vzbudil iz te zamišljenosti, ga je potegnil za hipec iz te duševne okorelosti.

Toda sedaj je bilo drugače. Udobno je bil iztegnil noge po vozu, zibal se je na prožnih zmeteh, kakor se ziblje dete v zibeli, in ono enakomerno ropotanje koles mu je vršelo na ušesa, kakor žuborenje čez kamenje bežeče vode. In to ga je nekako uspavalo. Polastil se ga je hipoma neki čut zadovoljnosti, kakoršen se polasti zdravega človeka po dobrem obedu.

Ali to ni trajalo dolgo. Kakor hitro se je telo nekoliko odpočilo, takoj se je oglasila vest s podvojeno močjo. Njen glas je zadonel mogočno in hkratu neizprosno, ta glas se ni dal prevpiti od nikakih okoliščin, zvenel je in zvenel. France se je stresal, se je krčil in vil, ni se mogel rešiti. Njegova glava je klonila na prsi, njegovo oko je bilo vedno plašnejše.

A voz je ropotal v enomer dalje, vedno enakomerno. Ni se brigal za Franceta; pod njim je bežala cesta, mimo njega so bežala obcestna drevesa, je hitelo grmovje, so izginjale kamenite kraške doline s svojimi rdeče-prstenimi, okroglimi njivicami. V Francetu pa se je glasilo trdo in pretresujoče: „Kaj si storil? Kaj si storil?“

In izkušal se je pogovoriti:

„Kaj sem storil? Moj Bog, ali jih ni kaj takega storilo pred menoj že toliko in toliko? Zakaj ravno mene tako boli?“

A vpilo je vedno glasneje:

„Kaj si storil? Kaj si storil?“

Odgovarjal je vnovič:

„Saj ni bilo iz hudobije! Gola mladeniška lahko-miselnost je bila. Ali naj se ta tako hudo maščuje?“

Glavo je povесil še nižje, oči je zakril s klobukom.

„Kaj si storil? Kaj si storil?“

In France se je plašno ozrl ob cestni rob. In strmél je v temno drevo, ki se je dvigalo nad sivimi skalami. Zdelo se mu je, da od tam prihaja ta grozni glas. A drevo je stalo mirno, gole veje so se premikale v vetru, kakor dolge temne roke.

In zopet je zavpilo:

„Kaj si storil? Kaj si storil?“

A zdaj se je zdelo Francetu, da mu te grozne besede vpijejo kameni ob cesti, da se ta glas glasi iz grmovja, da se glasi iz kotlin in nizkih višin. Groza se ga je polastila, vse je šumelo okoli njega.

A kmalu je bilo še hujše.

„Kaj si storil? Kaj si storil? — Očeta si ubil!“

Skočil je kvišku, neka skrivna moč ga je privzdignila. Oko se mu je razširilo, na čelu so mu stale mrzle kaplje. In zaječal je glasno.

Tedaj se je ozrl po njem voznik.

„No, kaj ti je? Ali te zebe, da tako skačeš?“

France se je zdramil. Njegovo oko se je začudeno uprlo v voznika. Gledal ga je, kakor bi hotel reči: „Kaj pa ta tukaj dela? Odkod se je vzel?“ — Pozabil je bil, da ni sam.

A voznik se je glasno zasmel:

„Aha, vidim, da si zaspal. V sanjah te je vrglo kvišku. No, le sedi zopet, pa čuj, da ne padeš z voza! — Hi!“

In zopet je udaril po konjih.

France se je zavedel in je sedel. Sam sebe se je sramoval. Stisnil se je v kot in izkušal je, da bi mislil na kaj drugega.

Prav tačas so bili prevozili nekako polovico poti. Pred njimi se je dvignila večja vas. Hiše so bile nizke, večidel samo pritlične in gnetle so se druga ob drugo, kakor bi jih zeblo. Visoki zvonik je bil na severni strani črn in umazan, izpran od dežja in razdejan od burje. Njegove line so bile zadelane z razpadlimi, visečimi okni.

Pred večjo gostilnico v vasi se je voznik ustavil. Prav pred nizkimi, zamreženimi okni je stalo nekoliko lesenih jaslíj s prekrižanimi nogami. Tla okoli so bila rjava in vlažna, po njih so ležale raztresene senene bilke. Iz gostilne so se čuli moški glasovi.

„Tukaj bomo krmili,“ je dejal voznik in skočil raz voz. „No, France, ali boš dal za pol litra? He?“

France ga je pogledal prestrašeno.

„Nimam,“ je zajecal črez nekoliko časa.

„Kaj, nimaš? Tak gospod! Pa voziš se v kočiji. Ha, ha!“

Voznik je pokladal konjem, odel jih je in hotel stopiti v gostilnico.

Ta čas je bil France porabil in se izmuznil za hišo. Tam je sedel na skladanico drv, potegnil kruh iz žepa in

ga je začel otepati. Čutil se je varnega. Toda kmalu ga je našel voznik.

„Kaj čepiš tukaj? Noter pojdi! Kozarec vina boš pil, tudi ako ne plačaš ničesar! Boš pa dal domá zanje!“

Ko je videl, da se France ne gane, je dejal še:

„Ali ne veš, da sem se prej samo šalil? Kje hočeš vzeti denar, ako ga ne služiš? No, sem pojdi!“

France se je dvignil nekam nezaupno in je šel za voznikom v krčmo. Gostilniška soba je bila natlačena. Polne so bile vse mize in po nekaterih se je cedilo vino. Nekdo je nalival pri mizi v kotu iz polne dvolitrške steklenice. Držal jo je med prsti ene roke in zmagonosno zrl po svojih tovariših, kakor bi hotel reči: „Ali si upate vi tako?“ Njegova močna roka se je obrnila in vino je teklo v debelih curkih v čaše.

Francetu se je hipoma zazdelo, da je zopet pri »Kokoški«. Spomnil se je, da je sklenil, da ne pojde nikdar več v gostilno. Nekam neprijetno mu je bilo pri tej misli, a voznik mu je že molil nasproti polno čašo.

„Ná, pij! Pogrelo te bode!“

France je vzel. Ni se mogel braniti. Nagnil je čašo k ustom in pil je z velikimi, žejnimi požirki. Ko je izpil do polovice, je hotel čašo vrniti vozniku, a je ni mogel oddati. Nehoté se je roka trdneje oklenila stekla, ustnice se niso mogle ločiti od pijače. In izpraznil jo je do dna.

Voznik ga je gledal, kako slastno pije, a gledali so ga tudi drugi gostje. „Eh, žejen si, zeló žejen. Ná, pij še! Boš že vrnil!“

France se zopet ni mogel braniti. Predno je začel piti prvič, ni čutil skoro nobene žeje. A čim je nastavil čašo na usta, čim je napravil nekoliko požirkov, se je vzbudila v njem neznosna žeja. Zato je izpil prvo čašo do dna, zato se niti ni mogel braniti druge. Oči so se mu zaiskrile in zvrnil je naglo v grlo tudi drugo čašo. Nehoté je cmaknil z jezikom. Vsi so ga pogledovali nekam čudno. Bilo je na njem nekaj nenaravnega, nekaj izvenrednega, kar se ni dalo povedati, kar se ni dalo niti videti, a kar se je dalo samo čutiti. In nekateri so iztezali proti njemu svoje čaše, češ:

„Ná, pojdi pit, fant! Pojdi sem! Pojdi sem!“

France se je oziral topo po njih. Sam ni vedel, kaj bi napravil. A žejen je bil še vedno. In hitro je pristopil k prvi mizi in vzel ponujani kozarec. Tudi tega je izpraznil.

„Dobro, fant, iz tebe bo še nekaj,“ se je sedaj oglasil voznik in se zasmel nekako zlobno.

Franceta so te besede zadele v živo. Bilo mu je, kakor bi ga bil kdo udaril po glavi s kamenom. Hipoma se je zopet zavedel, kozarec mu je zdrknil iz roke na mizo, a on je odhitel iz sobe in izginil, predno so drugi vedeli, kaj se je zgodilo. Potreboval je čistega zraka, moral je biti sam! . . .

Črez dobro uro se je pomikal voz dalje. Na njem je zopet sedel France. Vino ga je bilo razgrelo. Njegova domišljija je postala živahnejša, a nosila mu je pred oči samo to, kar bi bil najrajši pozabil vsaj za trenutek. Bili so sami spomini na njegov tako nenadni padec, na njegov greh. A bila je vmes tudi bojazen za bližnjo bodočnost. Bila je sama žalost, ki mu je prevevala notranjščino, ki ga je mučila do krvi.

Vozniku se je bil pa razvezal jezik. Lotila se ga je ženska radovednost.

„He, povej no, France, po kaj pa greš sedaj domov? Saj ni še počitnic!“

In še predno je France kaj odgovoril, se je hlapec spomnil, da ne hodi v šolo v Trstu.

„In kaj si delal v Trstu? Kar takó-le se ne hodi na izprehod v takem mrazu!“

„No, ali bo kaj?“ je vprašal nadalje, ko ni dobil odgovora.

France pa ni vedel, kaj bi odgovoril. Lagati ni znal, resnice si mu pa ni upal povedati. Toda neki glas mu je pravil: „Kaj ga to briga? Čemu me izprašuje?“ A tedaj je pomislil, da ga bodo tudi drugi kmalu tako izpraševali. In treba bode govoriti resnico hoté ali nehoté — zvedelo se bo takoj kmalu vse. In sedaj ga je začela mučiti še mnogo bolj ta misel, kaj bodo rekli drugi ljudje, mnogo bolj, kakor misel na stariše. Toda sedaj vendar še ni čas, da bi odgovarjal na taka radovedna vprašanja. Treba je obrniti pogovor kako drugače.

„Ali ne veste, da je moj oče hudo bolan?“ je dejal tiho, skoro skoz zobe.

„Aha, saj res, slišal sem že,“ je vpil hlapec. „Tako torej, očeta greš obiskavat? Prav, prav!“

„Kakó mu je kaj? Morda ne bode hudega?“ je vpraševal sedaj France. Hlapec je zakašljaj in pogledal Franceta od strani.

„Hm, hudega? Kdo ve? Morda pa res ne bo! — Ej, malo je takih možakov, kot je on, malo! Kadar ga več ne bo, tedaj ga bode pogrešal marsikdo. Hi—i—i!“

France se je stisnil, kakor bi ga bilo zazeblo do kosti. Hlapec pa je nadaljeval:

„Eh, kako je to bilo! Bolehal je več časa, toda delal je še vedno, ni si privoščil počitka, dasi so mu vsi svetovali, naj se pazi. Izgovarjal se je vedno z nujnim delom, hm, in to delo mu je zadalo hudo bolezen. Ko je pred nekoliko časom privzdignil sam neko težko omaro, jo je moral takoj izpustiti. Roke so mu upadle in prebledel je kakor stena. Potem pa je moral leči in leži še sedaj. — Kaj pravijo? Hm, morda pa bo še kaj iz njega. Morda jo za sedaj še odnese!“

France ni odgovoril, poslušal je in se tresel.

„Čemú je takó delal, čemú?“ je nadaljeval hlapec. „Saj sta samo vidva s sestro in ta je pridna in ga ni stala mnogo. Čemú se je tako silil? Kdo mu bo kriv, ako bo moral sedaj umreti, sedaj v najboljših letih?“

„Ne, ne! Ne bo umrl ne!“ je zdajci zakričal hripavo France. „Ne sme umreti, čujete, ne sme umreti!“

Skočil je kvišku in nehoté je prijel hlapca za ramo. Držal ga je trdo in roka se mu je tresla.

„Ne sme? Kdo pa vpraša, ali sme, ali ne sme?“ je govoril hlapec. „Kdo je gospodar življenja in smrti? Ali mar jaz? Ali ti? Ali kdo drug? Zakaj torej ne sme, kaj?“

Francetu je omahnila roka in sedel je na svoj sedež in umolknil. Na ušesa pa mu je bobnel še vedno oni: „Čemú pa je takó delal, čemú?“ Ha, ha, zakaj ni rajši vprašal: „Za koga je tako delal? Za koga?“ Brr... In kako mu je oni nazadnje vrnil? Oni, ki je zanj delal, ki se je zanj pehal in trudil! Kako mu je vrnil? Vrnil mu je s tem, da se sedaj vrača proti domu s sramoto na čelu, z oskrunjenim srcem, s težko vestjo. In vrača se, da ga vidi umirati, da mu zadá zadnji udarec... on, on — ne hvaležni, izgubljeni sin! Moj Bog, kam naj se skrije, kam naj beži? Nikjer ni rešitve, nikjer upanja, povsod tema, gosta tema!

Ti vzdihi so se nazadnje utrgali iz globočine njegovega srca. V veliki svoji stiski se je zatekel k Bogu, in Bog ni obrnil svojega očesa od njega. Kakor bi trenil, ga je minila ona grozna boleost, je ginil iz njegovega srca obup. Počasi, kakor se prikrade po noči blede mesečni

žar skoz nizko okno v spalnico, počasi in tiho se je prikradel v njegovo srce žarek upanja in je ublažil divjo njegovo bol. Tam daleč na zahodu je stalo solnce, bližalo se je viškom holmov na obzoru, a njegovo obličje je bilo čisto in jasno . . .

Voz se je bližal domu. Prav od blizu so že migali znani vrhunci domačih gorá, poljubljalo jih je zahajajoče solnce in je radodarno sipalo na nje svoje zlato. Kako so se svetili! Ob straneh so se začeli prikazovati znani potje, znani obronki, znana drevesa, znano grmovje. Vzdigovale so se znane hiše. Vse je pozdravljalo starega znanca. Oj, kako bi bilo to veselo, ako bi bila vrnitev drugačna, ako bi bila taka, kakoršne so bile vrnitve v prejšnjih, prošlih časih!

Ko so se vozili navzdol po klancu, je zableščala pred njimi trška cerkev s svojim zvonikom, v oknih posameznih više ležečih hiš so se svetile šipe. In ko se je France obrnil, tedaj je zagledal že znane ljudi. To ga je zmedlo. V tem hipu je zopet začutil, da je njegov prihod domov prisiljen, da prav za prav nima domá ničesar opraviti, da bi morda bilo bolje, ako bi obrnil svoje korake kam drugam. In polotila se ga je zopet žalost . . .

Voznik je vpil in priganjal konje. In tekli so, kakor bi imeli peroti, in od njih se je kadila lahna meglica. Hej, mimogredoči so morali videti, kakšne konje ima trgovec v trgu, so morali biti nekoliko nevoščljivi! Hi, hi, hi—ot!

Voznik se je brigal za konje, ni se zmenil za Franceta. Držal je glavo kvišku in njegovo oko se je bliskalo v ponosu. Ha, kdo smo mi?

Še le spodaj, ko je voz zopet zavil na ravno cesto in ni bilo videti na njej nobenega človeka, je privoščil konjem nekoliko počitka. Začeli so stopati počasneje. Tedaj se je tudi ozrl po Francetu.

Toda Franceta ni bilo več na vozu — izginil je bil med potjo.

IX.

Tam za cerkvijo v oni beli hiši je potihnilo življenje. Že nekoliko dnij ni bilo slišati onega veselega ropotanja, žaganja in piljenja, oblanja in nabijanja. V delavnici je počivalo orodje, v sredi in po kotih je stala napol izdelana različna oprava. V solnčnih pramenih, ki so sem ter tja poškilili v delavnico skoz okna, se je svetil in plesal prah,

vzdigujoč se od tal. Iz nje so izginili pomočniki, zdravnik je ukazal popoln mir. Nekateri so se poizgubili za ta čas k drugim mojstrom, nekateri pa so včasih prihajali v delavnico, da so si preganjali dolgi čas in da so zraven tudi zvedeli kaj novega o Lipovčevi bolezni. Navadno so si zakurili v železno peč s preostalimi oblanicami in lesnimi odpadki ter posedali. Razgovarjali so se polglasno in v presledkih. Nobenemu se ni ljubilo, da bi zbijal šale, kakor po navadi. Neka težka tišina, neki čuden mir je plaval nad njimi, se je razlival po teh prostorih in vsem je bilo tesno, kakor bi slutili, da se ima zgoditi nekaj nenavadnega, nekaj silno žalostnega. V kuhinji zraven delavnice se je navadno slišalo pridušeno govorjenje in tiha, drsajoča hoja. Lipovka in Anica sta tamkaj opravljali svoje posle kolikor mogoče brezšumno. Njiju obraza sta bila bleda od prečute noči, njiju roke so bile trudne in izžete.

Ljudje, ki so hodili mimo hiše, so postajali in se ozirali v delavnico. Bili so vajeni onega dobrodejnega šuma, njihovim ušesom je bil prijeten. A zdaj so ga pogrešali, nekaj jim je manjkalo, ta mir jih je vznemirjal. In nekam otožno so stopali dalje in majali so z glavami.

Gori v svoji sobi pa je ležal Lipovec. Njegov obraz je bil izsesan in izmučen. Kostni pod očmi so štrlele izpod nagubane kože, brada je bila tako zelo špičasta in koščena. Bile so ga samo še oči, ki so bile izbuljene. A prsti na njegovih rokah so kazali koščene članke; bili so trdi in prozorni ko motno steklo.

Navadno je ležal vznak in oči so mu bile obrnjene v strop. Videlo se je, kakor bi prešteval temne črte, ki so se kazale na pobeljenem oboku. Roke so mu ležale vrh odeje, na rahlo upognjene. Zastori pri oknih so bili odgrnjeni, ni jih pustil zastreti, ljubil je svetlobo, ljubil je zlasti zlate solnčne žarke. Ako ni njegovo oko počivalo na stropu, se je zagledal tja ven skozi okno. Videl je naravnost tja do nasprotnih gorá, ki jih je tolikokrat občudoval v svojem življenju, ki jih je toliko ljubil. Ako so bile šipe motne, so mu jih morali obrisati; ako je imel prenizko vzglavje, so mu ga morali podložiti. In pri tem pogledu se je navadno umiril, je navadno čez nekoliko časa rahlo zadremal.

Zraven postelje na mizici so stale različne stekleničice, zdravila, ki jih je bil zapisal zdravnik. Navadno mu jih je dajala Lipovka, včasih tudi Anica. Sam se ni mogel dvigniti.

Vselej, ko so ga dvigali, ga je obšla žalost, je postal maloupen.

„Ah, kakor otrok sem, ne morem si pomagati,“ je zaječal vsakikrat. „Ali se ne boš naveličala streči?“

Bila je v tem govoru neka prikrita zlovoljnost, neka pikrost, ki se je Lipovec ni mogel otresti. Toda ko je zopet ležal, se je umiril in iz njegove duše je izginila vsa trpkost.

A z Lipovcem je šlo naglo navzdol. Nihče se ni tega nadejal. Zadnje dni ga je začela že motiti svetloba; ukazal je zastreti okna. Samo še v strop je zrl trdo in nepremično. In Lipovka, ki je bila zdaj skoro vedno pri njem, je opazila, da se sem ter tja že izgublja, da ne ve več, kaj se godi okoli njega. In še le tedaj je pisala Francetu o očetovi bolezni. A ona sama je hodila okoli kakor brez glave. Dokler je imela še kaj upanja v srcu, je imela v srcu njenem tudi prostora bolestit, a sedaj je hipoma postala neobčutljiva. Bilo ji je nazadnje enako, kaj se godi okoli nje. Postala je topa za bol in veselje. Premikala se je brez volje in lastne moči. A pri tem so upadala njena lica, so se začeli beliti njeni lasje.

Sinoči pa je Lipovec zaželel, da bi govoril s Kirnom. Ta je prihajal večkrat, a sedaj ga ni bilo že par dnij, ker je imel obilo zunanjega posla.

„Kako je?“ je vprašal Kiren, ko je stopil v kuhinjo.

Lipovka ga je pogledala, kakor ne bi razumela njegovega vprašanja. Kiren je obstal ter ga ponovil. Tedaj so se pa Lipovki udrle hipoma solze po licih. Bilo je čez dolgo časa prvič, da so se prikazale.

„Bog naj vas tolaži, Lipovka!“ je govoril Kiren. „Morda si pa preveč domišljate.“

Toda ona je zmajala z glavo in si brisala solze. Stopila je naprej ter odprla vrata, da je šel po stopnicah k bolniku . . .

Gori v sobi je brlela na mizici poleg postelje v motnem kozarcu nočna luč. Le malo je razsvetljevala sobo, le nejasno so se črtali razni predmeti po njej. Zraven luči je stala mala soha lurške Matere božje, okoli nje je bil ovit rožni venec. Po kotih in po stropu na nasprotni strani postelje so se črtale in premikale temne sence . . .

„Dober večer, Lipovec!“ je dejal Kiren, ko je odprl natihoma vrata.

Lipovec je težko obrnil glavo proti došlecu. Komaj viden žarek zadovoljnosti je šinil prek njegovih očíj. Izkušal je, da bi iztegnil svojo roko ter jo podal Kirnu. Posrečilo se mu je.

„Hvala ti, Kiren, da si prišel . . . Sedi . . .“

Lipovec je govoril težko in skoro nerazumljivo tiho.

„Nikar ne govori preveč, to ni dobro,“ je dejal Kiren. „Rajši ti jaz povem, kaj je novega zunaj. Glej . . .“

Lipovec se je izkušal nasmejati.

„Ne, Kiren, pusti me! Saj vem, da ne bo dolgo . . . Zakaj bi torej ne smel s teboj razgovoriti še tega, kar imam na srcu?“

„Česa torej želiš?“

Lipovec je nekoliko časa pomolčal, kakor bi hotel zbrati svoje misli, da bi povedal prav vse, kar mu je težilo srce. A potem je začel govoriti istotako tiho in v presledkih:

„Znano ti je, Kiren, katero veselje je bilo na svetu moje največje veselje. Ne bom ti torej razkladal na dolgo in široko. In to, glej, kar je bilo prej moje največje veselje, je sedaj — moja . . . največja skrb. Kiren, moja največja skrb!“

Zadnji stavek je govoril glasneje. Bilo je, kakor bi se mu bil utrgal iz prsij. Kiren ga je hotel prekiniti, toda Lipovec je nadaljeval:

„In ta skrb je — France . . . Vidiš, kako je še daleč od svojega cilja . . . a kdo mu bo pomagal, s čim se bo pretolkel skoz šole? . . . Jaz si nisem mogel prihraniti ničesar . . . pridobil sem si samo ono njivico in nekoliko gozda, pa kravico . . . vse drugo sem izdal za družino, zlasti zanj v zadnjih letih. Dela je bilo sicer precej, toda slabo plačano in delavci dragi. Ah, samo, da se je pošteno izhajalo. To mi lajša sedanje trenutke . . . Torej vidiš, ničesar nimam, da bi mu zapustil. S čim bode izhajal, s čim nadaljeval svoje učenje? . . . Ah, Bog moj!“

„Ne muči se, Lipovec; ali ne zaupaš več v Boga? Glej, toliko dobrot ti je že izkazal . . . ali misliš, da te zapusti sedaj, da te zapusti v tej sili? Nikakor ne. Dokler bo France mislil nanj, dokler bo tak, kakoršen je sedaj, se mu ni bati. On in dobri ljudje bodo skrbeli zanj.“

„Prav praviš, Kiren, res je. Toda meni je vsekako težko, tako težko, da mi hoče včasi razgnati prsi . . . Ali

čuj mojo prošnjo! Prezemi ti varuštvo mojih otrok po moji smrti; boljših rok ne poznam, da bi jih izročil vanje.“

„Tu moja roka, Lipovec! Kolikor bo v moji moči, hočem vse storiti!“

„Saj sem vedel. Hvala ti, prijatelj!“

Kiren je prijel Lipovčevo roko. Bila je mrzla in vlažna, da ga je zazeblo. Posedel je še nekoliko časa, pomenila sta še nekaj manj važnih stvari. Toda Lipovec je hkratu začel govoriti vse kaj drugega; zmedlo se mu je. Govoril je nekoliko časa, a potem je zatisnil oči in zaspal.

Kiren se je oddaljil po prstih. Na vratih je postal in se zadnjič ozrl po Lipovcu . . .

Pozno po noči je bilo. Lipovka je ostala sama pri možu, a Anica je odšla v svojo sobo k počitku. Ko je odmolila, je ugasnila luč kakor po navadi ter legla v posteljo. Utrujena in izmučena je bila in oči so ji takoj zlezle vkup. Objel jo je sladek spanec.

Toda, kaj je to? Hipoma se je vzbudila. Začutila je na svojem obrazu mrzlo roko. Preplašena je odprla oči ter segla z roko po obrazu. Ali bilo ni ničesar. V sobi je bilo napol svetlo od meseca, čigar luč se je usipala skozi okno. In zatisnila je zopet oči in izkušala zaspiti. Toda komaj se je nekoliko onesvestila, že je zopet začutila ono mrzlo roko, a sedaj se je bila dotaknila njenega čela . . .

Anico je začelo biti strah. Ni si upala več biti sama. Vstala je ter stopala počasi proti vratom. Odprla jih je komaj slišno, a kmalu nato je odprla tudi ona v očetovo sobo. Ob vznožju svoje postelje je klečala mati. Ni bila še odšla k počitku. Pred očetovo posteljo pa je sedaj stala mizica, pogrnjena s snežnobelim prtom, vzpenjajočim se navzdol skoro do tal. In na mizici je stalo med dvema svečnikoma pozlačeno razpelo. Svetilo se je kakor žarek pomladanskega solnca.

Mati se je ozrla, ko je začula, da so se odprla vrata.

„Česa iščeš še,“ je dejala tiho, „sinoči si čula, potrebna si počitka, pojdi spat!“

„Ali ne smem biti vsaj za hipec tukaj?“

„Čemu . . . glej, oče je ravno nekoliko zaspal.“

„Mati, mene je strah.“

„Torej pojdiva v tvojo sobo, da ga ne vzbudiva.“

In odšli sta. Sedli sta za mizo.

„Mati, čemu ste pripravili razpelo in svečo?“

„„Oče je tako želel sinoči, predno je zaspal. Jutri zjutraj mu pridejo z Bogom.““

„Z Bogom?“

„„Dà, Anica!...““

Obe sta sedeli trdo in nepremično, z glavama nekoliko nagnjenima na stran. Nista si upali dihati. A prva se je vzdramila mati ter rekla tiho šepetaje:

„Ali si slišala?“

„„Kaj?““

„Nekdo je zaječal, tam v kotu pri omari je moralo biti.“

„„Nisem slišala.““

„Čuj!... Ah, ta bolesteni vzdih!“

Anica je vstala. Tresla se je po vsem životu.

„Kaj je to, mati?“

Tudi mati je vstala. Njena lica so bila bleda ko stena, njene oči so strmele po sobi. Toda nikjer se ni ganilo nič, blede lučni žarki so se tresli po opravi.

„Pojdi z menoj, Anica, toda tiho, tiho...“

Rahlo, komaj slišno je mati odprla vrata v bolnikovo sobo. Lipovec se je vzbudil; hotel se je dvigniti v postelji, a privzdignila se je samo glava.

„France... ali si ti?“ je zopet zaječal bolnik.

Tedaj sta stopili v sobo Lipovka in Anica.

„Jaz sem, oče, jaz in Anica,“ je dejala Lipovka, pristopivši k postelji.

„Ah, ti si? ... Kje je pa France?“ je dejal bolnik tiho, komaj slišno.

„Ni ga domá; česa želiš?“

„Mislil sem, da je France. Sanjalo se mi je o njem. Videl sem ga, kako je prihajal v hišo.“

„France?“ ga vpraša žena in ga gleda vsa začudena.

„Oh, hude sanje so bile... moj Bog... Toda rad bi ga še enkrat videl; pišite mu, naj pride!“

Lipovca je govorjenje izmučilo, da je zatisnil oči za nekoliko hipov...

„Tu sem lezi, Anica, na mojo posteljo in zaspi! Čula bodem sama...“

In v sobi je bilo zopet tiho, tako čudno tiho. Bolnik je dihal težko in ni mogel več zaspiti. Njegove oči so bile zopet uprte v strop, njegove roke so ležale vrh odeje. Lipovka je včasi popravila ogenj v peči, da ni ugasnil, a

sicer je preklečala skoro vso noč zraven postelje. Tudi Anica ni mogla zaspiti; ležala je z odprtimi očmi.

Kako počasi so potekale ure! Ko se je oglasil jutranji zvon z visokih lin, je vsem odleglo. Kmalu potem je pogledal skoz okno jasen zimski dan, ona nedelja, ko se je France vzbudil nad hlevom v Trstu...

Malo prej nego je vabilo k deseti maši, je na kratko pozvonilo. Ljudij je bilo že mnogo odpravljenih, zlasti onih iz stranskih vasij. Ob zvonovem glasu jih je hitelo v cerkev nenavadno mnogo. Pristopil je duhovnik v belem koretlju in odprl tabernakelj. Kmalu potem se je oglasilo iz mladih in starih grl:

„Sveto, sveto, sveto, črez vse sveto!“

In oglasil se je zvonec z drobnim glasom.

„Cin, cin, cincin, cincincin, cin... cin...“

Dolga vrsta ljudij se je vila za duhovnikom, „sveto“ je zvenel otožno po mrzlem vzduhu. Ob potu so poklekali ljudje pred Najsvetejšim in si trkali na prsi. Ko je duhovnik odšel, so stopili skupaj ter se vpraševali: „Kam gredó?“

Pred Lipovčevo hišo je podelil duhovnik klečečim blagoslov ter izginil v hiši.

„Ali je tako slab?“

„Pravijo — škoda ga je!“

„Saj še ni toliko star.“

„Kaj bo to, petdeset, menda komaj.“

„Eh, lahko bi še živel, lahko.“

„Preveč je delal, eh, takih je malo!“

„Čemu pa, saj ima samo dva otroka.“

„Toda eden je v šolah in to stane. Ali ne veš, koliko kravic je šlo iz hleva staremu Debeljaku na Pleséh? Skoro je prišel na nič, a še to ni pomagalo. Sin se mu je ustrelil, sam, v osmi šoli.“

„A... aa!“

„Toda Lipovčev je priden, menda bo kaj iz njega.“

Ljudje so se razhajali v gručah, tu pa tam so postajali in takih in enakih pogovorov ni nedostajalo. Toda skoro v vsaki gruči se je govorilo o Lipovcu spoštljivo in obžalovali so njega in družino...

Ko je duhovnik zapuščal Lipovčevo hišo, je pristopil k Lipovki, ki je bila v kuhinji. Brisala si je ves čas solze, da so jo že skelele oči.

„Nikar ne žalujte, Lipovka! Tako kakor on — umirajo samo pravičniki.“

In odšel je. Lipovka je zrla za njim in njena usta so ponavljala sama ob sebi:

„Tako umirajo samo pravičniki...“

Lipovec se je po duhovnikovem odhodu popolnoma umiril. Raz njegov obraz je svetil neki plemenit izraz, njegova bleda lica niso bila videti več tako upadla. Ležal je mirno, njegova glava je bila danes obrnjena tako, da je bilo videti, kakor bi nekaj poslušal, kar zveni na njegova ušesa iz daljave. Kdo bi mogel to vedeti, kaj je bilo? Odkod je donelo? Morda pa se je njegova duša že kotala v rajskih višavah, morda je poslušala ono sladko godbo, ki jo izvajajo krilatci pred božjim prestolom. Morda. Čemú bi se mu bil drugače sedajle razlil okoli usten tako blažen smehljaj? Čemú?

Prav tačas sta stopila v sobo Lipovka in Kiren. Lipovcu je še vedno visel oni blaženi smehljaj na ustnah. Ni se zmenil za njiju, ki sta vstopila. Poslušal je in poslušal...

„Čuj, oče,“ je dejala Lipovka, „Kiren je tukaj; čas ima sedaj in posedel bi rad nekoliko pri tebi.“

Toda Lipovec ni slišal. Poslušal je in poslušal in se smehljaj.

Tedaj je Lipovka pomignila Kirnu in mu ponudila stol. Kiren je sedel k postelji in zrl na Lipovca. Ona pa je tiho izginila iz sobe.

V tem hipu je Lipovec obrnil glavo in se zazrl v strop. A njegova usta so se odprla in začel je tiho peti: „Aleluja, aleluja, aleluja.“

Zapel je tako, kakor se zapoje ob vstajenju pred božjim grobom. Njegov glas se je nekoliko tresel, a za hipec je postal čudovito čist in mil, prav tak, kakor je bil še ob onem času, ko je bil Lipovec še zdrav in ko je še hodil pomagat pet v cerkev vsak véliki teden. Oj, tačas je imel glas, da ga je vse zavidalo zanj! In sedaj je zopet pel in vsak „aleluja“ je bil višji od prvega, vsak je bil lepši in čistejši. In obraz mu je za hipec zažarel, kakor bi bil čil in zdrav.

Kiren je nagnil glavo in jo podprl z roko. Čutil je, kako mu prihaja nekaj gorkega iz prsij proti grlu. Zastonj se je branil. Siloma, nevzdržno so se mu udrle solze in jokal je kakor otrok.

Lipovec je zapel drugič. Toda sedaj je bil začetek psalma: Hvalite Gospoda . . .!

Ali vsega ni odpel, hipoma se mu je utrgal glas, oči so se mu zatisnile in ustnice so se hitro, nenavadno hitro pregibale. Mrmrle so nerazumljive besede, mrmrale v enomer. Pri tem so se mu pa premikali prsti na odeji, drsali so se drug ob drugem . . .

Kiren pa je ihtel še vedno; bilo mu je hudo, kakor menda še nikdar v življenju. Ni mu bilo več strpeti v sobi. Tiho, po prstih se je oddaljil.

Ko je prišel v kuhinjo, ni bilo tam nikogar. Na ognjišču je kipela vrela voda iz zakritega lonca in tanek sopar se je dvigal kvišku. Ogenj je prasketal, kakor bi kdo vrtal v trdi les.

„Kam je izginila Lipovka?“ si je mislil Kiren. „Rad bi se poslovil od nje.“

Tedaj pa je odprl vrata v delavnico. In zagledal je Lipovko, kako je bila naslonjena s celim truplom na nizko, komaj začeto stojalo. Glavo je tiščala v lakti in se ni gnila. V kotu ob peči je stala Anica. Gledala je preplašeno, kakor bi hitelo mimo nje nekaj groznega.

Ko je Kiren vstopil, se ni Lipovka zganila. Trdo in nepremično je slonela, kakor bi bila mrtva.

Kiren je stopil bliže. Tedaj je še le zagledal neko pismo zraven nje. Rahlo je prijel Lipovko za ramo ter dejal:

„Nikar ne žalujte preveč, Lipovka! Kaj se hoče . . .“

Lipovka se je dvignila in ga pogledala. Njen obraz je bil tak, kakor bi bil prišel ravnokar iz groba. Nobene besede ni izpregovorila, pač pa mu je ponudila pismo.

Kiren je pismo prečital. Počasi je šlo in težavno, a vendar je nazadnje pojmil, kakšen udarec je zopet zadel Lipovko. Prebledel je in ni vedel, ali je resnica, ali so samo mučne, grozne sanje. In ni vedel, kaj naj bi rekel sedaj. Njegove ustne so jecljale nekaj nerazumljivega, njegovo oko se je bilo strmo uprlo v tla. Še le črez dolgo je prišel do zavesti.

„O Bog, o Bog, samo še tega je manjkalo sedaj,“ je dejal potrto in zrl je okoli sebe, kakor bi iskal pomoči. „France, France, kdo bi si bil kdaj mislil kaj takega!“

Lipovka je še vedno molčala, njene oči so bile motne, kakor ne bi pojmila, kaj se je zgodilo prav za prav.

„Toda on ne sme zvedeti, prizanesite mu ta udarec!“ je zopet dejal Kiren. „Tega ni zaslužil.“

Lipovka je bila namreč danes dobila pismo iz mesta od Francetove gospodinje. Ta ji je naznanila, da je France izključen iz šole in da je nekam izginil. Prosila je še, naj se za njim poravna ostanek na stanovanju in hrani.

Kiren je uvidel, da sedaj ne sme zapustiti Lipovčevih. Poročil je domov, naj ga ne čakajo, in ostal je pri Lipovcu ves dan.

* * *

Lipovec se ni ves dan več zavedel. Včasih je še zapel kakor zjutraj, a potem je zopet govoril sam s seboj tiho in nerazločno, z naglo se premikajočimi ustnicami. Včasih mu je smehljaj razjasnil blede obraz, a včasih so se mu ustnice trdo stisnile. Pri njem je večjidel presedel Kiren, a zraven sta bili tudi Lipovka in Anica. Včasih je bilo treba kaj popraviti pri postelji, včasih ga obrniti. Sicer so pa sedeli nemo v sobi. Vsak je ždel záse, skoro si ni upal pogledati drugega, da ne bi videl bolesti in groze v očeh njegovih. Lipovka je imela pred seboj molitveno knjigo; njene ustnice so se pregibale komaj vidno. A med prsti Aničinimi so polzele svetle jagode blagoslovljenega molka.

Tako je potekala ura za uro, tako se je bližal konec dneva. Proti večeru je zopet došel duhovnik in je molil pri bolniku.

In nastala je tema, v sobi je zopet zatrepetala otožna nočna luč. Bolnik je že govoril redkeje in redkeje, na njegovem čelu je že blestelo ono znamenje, znamenje prehoda iz tega življenja v drugo, kjer prenehajo bolečine in skrbi, kjer se odpočije trudni delavec od dela in napora . . .

Zunaj se je oglasila burja vnovič in je tolkla ob šipe, iz zvonika pa so se čuli zategli glasovi čuka.

Bilo je okoli devete ure, ko se je Lipovec hipoma dvignil v postelji. Lahko se je dvignil, kakor bi bil popolnoma čil in zdrav. Pogledal je po sobi in zapazil ženo, hčer in Kirna. Spoznal jih je in komaj viden smehljaj mu je zaokrožil ustne. Bil je to svetel trenutek, ki mu je olajšal zadnjo uro. Toda hipoma je legla neka senca na njegov obraz. Njegove oči so blodile po sobi, kakor bi iskale še nekoga. Bile so velike in žalostne.

A v tem hipu je nekdo stopal navzgor po stopnicah. Vsi so se spogledali; Lipovki je strepetalo srce, a Kirnove oči so bile uprte v vrata.

Lipovec je nagnil glavo in je prisluškal. In zopet je počasi, prav počasi šinil svetel žarek na njegovo lice.

Tačas so se odprla vrata in vstopil je — France.

„France, prišel si!“ je dejal Lipovec glasno.

In pogledal je sina z onim dolgim, hvaležnim pogledom, ki ga ni France mogel pozabiti nikdar več.

A takoj potem je njegova glava omahnila na vzglavje, telo se je streslo in — Lipovec je izdihnil...

X.

Lahko bi se končala ta povest z nekoliko besedami. Jaz dobro vem, dragi čitatelj, kakšen si ti misliš, da bode konec. In po vsem, kar sem povedal doslej, sodiš prav. Kaj ne da, France je po očetovi smrti ostal lepo domá, ni bil ne kmet, ne gospod, ne krop in ne voda. Vstopil je gotovo v pisarno k trškemu odvetniku ali notarju, morda celo za diurnista pri sodišču. In tam služi sedaj mesečno nekoliko bornih goldinarčkov in z njimi se živijo vsi trije, on, mati in Anica. In tako bodo živeli dalje, dokler ne odpokliče Bog enega in drugega po vrsti, živeli bodo v bedi in siromaštvu.

Dà, prav imaš, tak je navadno konec lahkomiselnih in ponesrečenih, po lastni krivdi ponesrečenih dijakov. In čestokrat je še hujši, še žalostnejši! Njihov padec je dostikrat grozen, njihovo življenje pretkano s solzami in s sramoto, z obupom in kletvino.

Toda tu je bilo drugače. France je vstal po svojem prvem padcu z lastno in božjo pomočjo, njegov trdni sklep ni padel v vodo. Toda, čemú bi segal pred dogodke? Rajši pripovedujem po vrsti še to, kar se je zgodilo, in tako, kakor se je vršilo v resnici...

Ko so pokopali Lipovca, se je naselila v njegovo hišo globoka žalost, ki je upognila Lipovki hrbet, ki je skalila Anici prej tako bistro oko. A France je takoj legel v posteljo, lotila se ga je huda bolezen. Njegova duša je bila občutljiva, njegovo telo nežno in šibko. Bil si je v svesti svojega velikega greha, tiščal ga je kakor težak

kamen. A zraven je pritisnila žalost po očetu. In uničen in strt je bil in vil se je v bolečinah, kakor se vije črv pod nogo človeško. In ležal je dolgo časa brez zavesti in nihče ni mislil, da bo še okreval kdaj.

Toda Bog je v svoji modrosti sklenil drugače. Ko je zunaj začelo poganjati prvo zelenje, ko so se oblačila drevesa v praznično belo in pisano obleko, ko so zelenele in cvetele livade in ko so začele prepevati ptice po logih in gajih in znašati svoja gnezda, tedaj je France vstal in začel je hoditi počasi na izprehod. Sprva so se mu še šibila kolena, njegovi izprehodi so bili kratki, a z vsakim dnevom je bilo boljše; izprehodi so se daljšali, njegova lica so zadobivala zdravejšo barvo. Toda neka otožnost mu je ostala, prav od srca ni mogel biti vesel.

Že nekoliko časa je bil vedno zamišljen. Posedal je rad v svoji sobi in podpiral glavo. Nekega dne pa se je hipoma dvignil, njegova glava se je zravnila in oko se je zasvetilo. In napotil se je h Kirnu.

Starega Kirna je našel domá. Stopil je pred njega ter dejal:

„Oče Kiren, vi ste menda edini razen moje matere, ki veste, kako globoko sem padel. Moj oče je šel na oni svet in sam Bog ga je obvaroval, da ni vzel s seboj žalostne zavesti o propadlosti svojega sina. Toda glejte me sedaj, nič več ni na meni otroškega; v tem kratkem času sem postal iz otroka mož. Edino še, kar me tlači, je žalost moje matere. Ne reče mi sicer nobene besede, a vedno poseda po kotih in njene oči so objokane. In vem, da joče záme, in vem, oče Kiren, vem, kar mi je najhujše, vem, da mi več ne zaupa. Kako naj zopet poživim njeno zaupanje? — Oče Kiren, čujte me! Edini vi ste, da imam do njega posebno nagnjenje, in vaša dosedanja dobrota do mene mi je porok, da mi ne odrečete prošnje, ki vam jo hočem izreči sedaj. Glejte, sklenil sem, da pojdem s prihodnjim šolskim letom zopet študirat. Ne mislite, da se mi bode še kdaj pripetilo kaj enakega, kakor se mi je pripetilo prvič. Ali se smem vsaj nekoliko zanašati na vašo pomoč? Oče Kiren, mož-beseda, da vam bodem svoječasno povrnil vse.“

Kiren ni pričakal, da je France dokončal. V njegovem srcu je bilo mehko in desnica se mu je tresla, ko jo je pomolil Francetu, rekoč:

„Tu moja roka, France! Zanašam se náte, jabolko ne more daleč pasti od drevesa! Kar se piše Lipovec, mora biti poštenjak!“

„Hvala vam, Kiren!“

* * *

Precejšnje število let je že poteklo od tedaj. Trg je sicer stal še tam, kjer v nekdanjih časih, tudi ljudje v njem se niso izpremenili mnogo. Ali prirastle so nove in lepše hiše, prekopali so se vinogradi in nasadili z novimi boljšimi trtami. In njihovo listje je še večje, svetlika se v solncu še bolj, kakor se je svetlikalo v onih časih, grozdje je slajše in vino boljše. In tržani hodijo z bolj povzdignjenimi glavami, kot so hodili prej. Neko večje blagostanje se je naselilo med njimi, opomogli so si. In tudi več dijakov hodi od tam v mestne višje šole.

Tudi pri Kirnovih se je marsikaj izpremenilo. Kiren se je postaral, a njegovo srce je še vedno mlado, njegove roke so še vedno trdne in močne in kamor primejo, se pozna. Njegova hiša se je povzdignila za eno nadstropje, čedna je in pobeljena, da človeka vabi, naj vstopi. Njegove kleti so se izboljšale in marsikdaj stoji pred njimi težak voz, obložen s sodi, ki se v njih prevaža sladka in dobra kapljica daleč po Kranjskem in tudi še čez morje. Toda Kiren ni prevzeten, ostal je zvest samemu sebi, iz njegovih očij gleda dobrota in moštvo.

Manica je zrastle hitro kakor konoplja. Brhka je in čila in njena lica so ko mleko in kri. Nedolžnost in nepokvarjenost sijeta iz njenih očij. In po hiši se giblje kakor veverica, vsako delo ji gre urno izpod rok...

Danes je lep jesenski dan. Na vsem daljnem nebu ni oblačka, nebesna modrina zre na zemljo kakor veliko modro morje, visoko gori sije solnce svetlo in toplo. Po trgu ropočejo vozovi, obloženi z brentami in iz njih gleda nekoliko stlačeno grozdje. Po vinskih gorica se je začela trgat.

Pri Kirnovih je nenavadno živo, zlasti v kuhinji. Več žensk se suče tam kakor po navadi in praznično so oblečene in z belimi predpasniki. Na ognjišču so pristavljeni veliki lonci in iz njih kipi in vre kakor v velikih gostilnicah. Priletna, dobro rejena kuharica z rdečim, zdravim obrazom se suče okoli njih in njen obraz se neprenehoma smehlja, kakor bi se ji nekaj zdelo po-

sebno dobro. Rokave ima zavihane do laktij, lase ima zastrte s svetlo svilo. Zdaj se obrne tja, zdaj sem, zdaj ukaže tej, zdaj oni strežnici. In vse gre naglo izpod rok.

Kiren se včasih prikaže v kuhinji, a še češče hodi na prag in vleče na ušesa. Bog ve, česa ali koga pričakuje? Raz njegov obraz se sveti zadovoljnost, okoli njegovih usten se ziblje smehljaj in njegove roke se iztezajo, kakor bi hotele objeti ves svet.

Manice pa ni danes videti. Kje neki tiči? Ali je kam odšla? . . .

Okoli poldne je. Kiren je zopet na pragu. Roko drži nad očmi, da ga ne ovirajo svetli solnčni žarki in zre tja doli po cesti proti ovinku. Dà, izza ovinka je zavil voz! Pomiče se bliže in bliže. In glej, zdaj se ustavi pred Kirnom.

Kiren skoči takoj k vozu.

„Bog te sprimi, France!“

France je stopil z voza in krepko stisnil desnico Kirnovo. Bil je lep, velik mož. Njegov nekoliko blede obraz je krasila kratko ostrižena črna brada, njegovo oko je bilo čisto in svetlo.

„Toda kje je Manica?“

„Notri te čaka, saj veš, čaka težko,“ je dejal Kiren ter jemal Francetove reči raz voz. „Le stopi noter, pridem takoj.“

Kaj bi vam popisoval nadalje? Manica se je skoro nato od veselja razjokala na Francetovih prsih . . .

Popoldne je bila poroka. Okrajni sodnik Franjo Lipovec se je poročil z Manico Kirnovo. —

Pa še nekaj se je zgodilo istega dne. Kirnov Tone je vzel Lipovčevo Anico. Tako so menjali med seboj in iz dveh, od davnih časov prijateljskih hiš je nastala tako-rekoč ena sama.

Lipovka ni vedela, kaj bi počela od veselja. Bila je stara in upognjena, njeni lasje so bili beli ko sneg. Danes je hodila po Kirnovi hiši sem ter tja in se skrivala po kotih. Oči so ji bile vedno v solzah, a ustne so ji šepetale v enomer molitve za novoporočeni dvojici . . .

Opoldne je bilo zbranih pri obedu mnogo povablencev. Tedaj se je pa med občnim veseljem vzdignil stari Kiren. Potrkal je na polno čašo, kakor je to videl večkrat pri gospodi, in pogledal je ponosno po dolgem obmizju.

Potem pa je izpregovoril:

„Vidite, prijatelji, sorodniki in znanci, nekdanj je bilo, ko sem rekel svojemu sedanjemu zetu Francetu té-le besede: Jabolko ne pade daleč od drevesa; kar se piše Lipovec, mora biti poštenjak! Hudi časi so bili takrat. Toda, ali sem se motil? Ne, nisem se. Takrat je bil France zabredel, a jaz sem vedel, da se vzdigne. In vsi ste videli, kako se je dvigal res vedno više, videli ste, kako častno in sijajno je dovršil svoje učenje. Držal je svojo besedo in Bog mu je dal srečo. In sedaj blagoslavlja njega in svojo hčer pokojni Lipovec, njegov duh plava nad nami, se veseli z nami. In da bi to veselje trajalo še dolgo, da bi Bog ne odtegnil svoje roke od naše družine, na to vzdignem čašo in pijem na zdravje novoporočencev. Storite tako tudi vi! Bog živi!“

Skoz okna so se usipali svetli solnčni žarki, blesteli so na belem prtju, odbijali so se od polnih steklenic. Prav tako, kakor solnčni žarki, pa so žarela tudi lica svatom in drugim gostom.

P R I P I S.

Predno se je France vrnil na svoje mesto v K., kjer je bil občespoštovan in priljubljen sodnik, je odšel z Manico na kratko potovanje. Nekaj ga je vleklo, da bi zopet enkrat čez dolgo časa posetil Trst. Spomin na oni čas, ko je bil prvič v tem mestu, ni imel zanj nič več bridkega. Dà, tam je še le prav za prav prišel k pravemu spoznanju, tam se je še le jasno začrtala njegova pot.

Ko sta stopila Manica in France na kolodvoru v Trstu iz vlaka, je nekdo peljal mimo njiju voziček s kovčegi. Ko je zagledal Franceta, se je hipoma ustavil ter ga motril pazljivo.

Francetu se je to zdelo čudno. Pred seboj je videl navadnega človeka, oblečenega v slabo delavsko oblačilo. Njegov obraz je bil shujšan in bled, obkrožala ga je sivkasta brada. Oči so bile globoko vdrte in motne, roke suhe in koščene. Očividno je bilo, da mož preveč pije.

Francetu se je zdel ta obraz znan, iskal je v svojem spominu, kje bi ga bil kdaj srečal, toda zastonj, ni se mogel spomniti.

Toda tedaj ga je ogovoril neznanec:

„No, Lipovec, kakor je videti, si zadel v življenja loteriji večjo številko ko jaz. Dobro se ti godi. Prav, saj tepec nisi bil nikoli. Toda mudi se mi; ali nimaš nič drobiža, samo za kozarček žganja mi daj! Vidiš, žganjčè, to je moja večna potreba, he, he, he.“

France ga je takoj spoznal po glasu. Nekaj ga je presunilo in mu pokvarilo ves dan. Segel je v žep in izvlekel goldinar.

„Tu imaš, Pečin, toda porabi ga za kaj drugega, bolj potrebnega, kakor je žganje.“

„Eh, molči, molči, Lipovec, čemú pridiguješ? Z Bogom!“

France je šel dalje ter si je mislil, da vsi očetovi telički niso mogli Pečina obvarovati gladú in propalosti, in Manica se ga je tesneje oklenila.

Pečin pa je počasi in z upognjenim hrbtom porival dalje po mestu svoj voziček s kovčegi. Kolikor bolj se je oddaljeval, toliko bolj je bil videti sključen in bolj neznamen. Videti je bilo, kakor bi se pogrezal niže, vedno niže ... v globoko brezdno.

Kozaško slovo.

Zapeli Kozaki, junaki,
si pesem so šumno, glasno:
„Oj z Bogom, vi dragi ljubljeni,
poklical je car — mi gremó.“

Oj z Bogom, vi otec in mamica vi,
bratci mali in sestrice,
in ve, črnoeke, cvetoče
devojke, oj z Bogom i ve!

Poklical je car, ker navalil
sovrage na našo zemljó,
za slavo in čast domovine
na ples krvavi gremó.“

A ob junakih ljubeče mamice
ihtijo glasno in bridkó:
„Vsemogočni Bog, večnodobrotni,
naj ščit močen v bojih vam bo!“

Naj čuva na daljnih vas potih,
pogum naj vam daje in moč,
naj zdrave domov vas privede,
kjer čakamo me plačoč . . .“

A starci z obrazi resnimi
junake blagoslavlajo,
z besedami kratkimi, krepkimi
se od sinov poslavlajo:

„I mi smo za čast domovine
hodili na junaški mejdan,
a zdaj smo slabotni, postarani —
junaki, zdaj vaš je dan!“

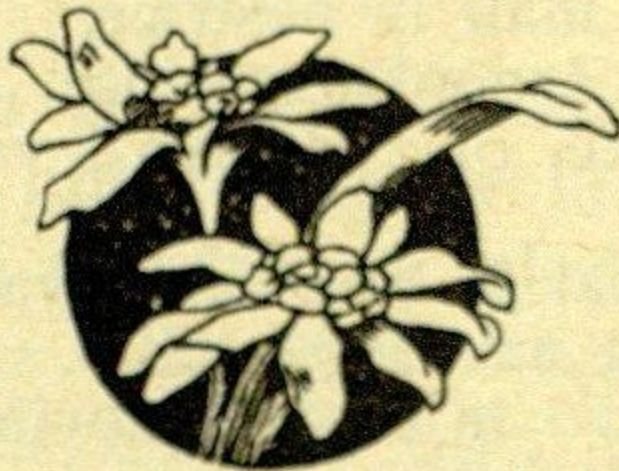
Ob okencih v tihih sobicah
pa ihtijo deve bridkó:
„Saj junakov, saj sokolov mladih
nazaj več, nazaj več ne bo!“

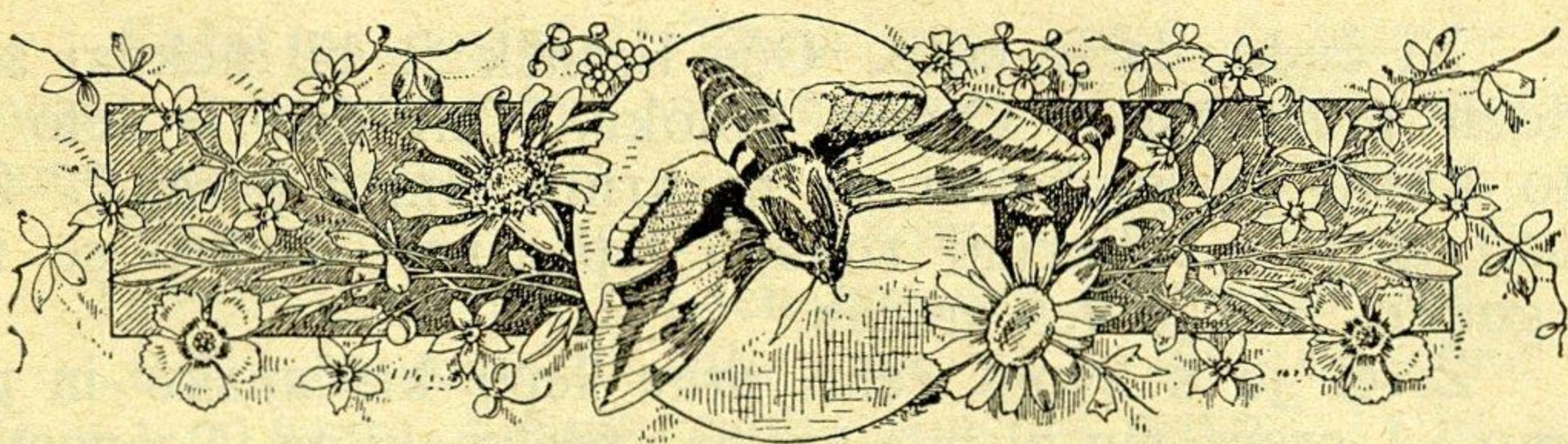
Ne bodo ob tihih večerih več
nam pevali pesmi glasné,
ko srce ljubeče jim izkrvavi
in glas jim na veke zamre . . .

Komú bom zalivala rožmarin,
komú ga bom v šopek vezala,
ko sokol bo moj v zemlji tuji spal
in jaz bom samotna plakala . . .“

A pojó Kozaki, junaki,
pevaje iz vasi gredó,
pojó kot da je lahko in sladko
od doma, od življenja slovó . . .

Fr. Ks. Meško.

Nesrečnej.

(Povest. Spisal dr. Anton Medved.)

I.

Očetova smrt.

Oče Branék leži na smrtni postelji. Kakšen je, ubogi siromak! Koliko pač trpi! Lice mu je blede, posušeno do kosti. Ustnice mu postajajo črne; sem ter tja so razpokane. Oči so otemnele, meglene; štrlé mu izpod širokega čela, da jih je groza gledati. Trese se po vsem životu; mrzlica ga muči; poti se, a potne srage so mrzle, ledene. Težko diha; komaj še sapo lovi. Ne bo več dolgo trpel; kmalu bo moral zatisniti oči — za vselej.

Poleg postelje stoji njegov dvanajstletni sin Valentin; navadno so ga vsi le s krajšim imenom Lentek zvali. Edini Branékov otrok je. Sedaj streže v bolezní očetu. K sosedovim hodi po mleka in kruha; opoldne prinese tudi včasi skledčico tople juhe od dobrih ljudij; pri Trudnovih dobi tudi večkrat celó grižljaj mesa za očeta.

Od miloščine živita oba. V sobici gospodari z njima strašno uboštvo. Pri nobenem beraču ni hujše. Zapušččnost zija skoz okno in dveri; siromaštvo vidiš za mizico in ob stenah, na tleh in na stropu. Vse je potrto in pohabljenó, nič ni pobrisano, nič pometeno. Skrbna in veščá roka se tu že dolgo ni gibala.

Ni čudo, da je tako. Oče Branék je bil nekdanj zeló priden premogar v Črnem potoku. Celi dan je leto na leto kopal po globokih in nevarnih jamah premog. Zaslužil si je z žuljavimi rokami lep denar. Dobro se mu je godilo. Bil je ves srečen.

Živel je s svojo ženo prav lepo krščansko in pošteno. A sreča mu ni bila zvesta; prekmalu ga je zapustila. Že pred desetimi leti je svojo ženo pokopal. Njena smrt je bila prvi hudi udarec za njega. Ostal je sam s svojim otrokom.

Kmalu potem je začel bolehati tudi on; jel je hirati nepričakovano hitro. Slednjič ga je bolezen kruto vrgla na postelj; sedaj je že dve leti minilo, da ni več vstal. Kakó dolgo je že to! In v bolezní leta takó počasi tekó!

Zaslužka ni več. Kar si je bil težko prihranil, je hitro porabil. Vse je proč. Ni dela — ne jela. Celó prijatelji so ga zapustili. Ves svet je nánj pozabil. Nikdo se zanj več ne zmeni. Bridko trpljenje je njegov delež. Zapuščen hira in hira dalje; s solzami uživa priberačeni kruhek. V joku in stoku prebedi cele noči; v neznosnih bolečinah pričakuje zore, istotako zopet mraka. Njegova edina tolažba je samo še — smrt.

Le-tó uboštvo in trpljenje pa še očetu Branéku ni bilo najhujše zlo. Nekaj drugega ga je tako neizmerno peklo. Zavest namreč, da je oče; ta ga sedaj najbolj boli. Če bi bil sam — no, kaj bi mu bile vse bolečine, vse muke, vse stradanje, vse gorjé! Ne bal bi se ničesar. Toda oče je. Otroka ima. Komu naj ga izroči? Komu? Le še nekaj trenutkov — in sin bo osirotel. Sam bo moral ostati — brez očeta, brez matere, brez vsega.

Ta misel je sedaj za očeta najhujše gorjé; skeli ga v globini srca.

„Lentek!“ vzdihne oče jecljaje.

„Saj sem tukaj, oče. Kaj bi pa radi?“

„Lentek, moj Lentek, stopi bliže!“

Lentek gre k postelji.

„Obriši mi čelo!“ Zgodi se.

„Trese me, trese . . . oh, trese . . .“

Očeta je prijel močen krč v nogah; strese se, da postelj zaškriplje.

„Zima, zima! Lentek, zagрни mi noge!“

Lentek je postregel, kolikor je pač mogel.

„Sedaj pa poslušaj! Tvoja mati, veš . . .“ Oče bi rad govoril, a bolečina mu vzame glas. Ko se oddahne, povzame zopet besedo:

„Tvoja mati . . . ti je nisi poznal . . .“

Debele solze mu pri teh besedah kanejo iz očíj.

„Boljše matere ni bilo. Ne, ni je bilo in je ne bo več v tem kraju. Lentek, moli za svojo mater! Ti ne veš, kakó dobro mater si imel. Noben otrok daleč na okoli ni bil tako srečen, kakor ti. Boljše matere nobeden ni imel . . . A ni je več. Samo hoditi in očenaš izgovarjati te je naučila — pa je umrla. Take matere ni več . . . ni več!“

Oba zajočeta, a bolj oče, kakor sin, zakaj Lentek se na mater ne spominja; on niti ne ve prav, kaj je mati. Oče nadaljuje s tresočim glasom:

„Kmalu izgubiš še mene. Sam boš ostal, čisto sam. Starišev ne bo, sorodnikov ne poznaš, dobrotnikov imaš le malo, malo . . . sam boš. Ko umrjem, pojdi k Soteškemu mlinarju. Z njim sem že govoril. Vzel te bo za svojega. Ubogaj rad! Delaj pridno! . . . Pa na Boga ne pozabi; ne pozabi matere, tiste predobre matere! . . . In molitve ne pozabi, Lentek, drugače boš vedno nesrečen! . . .“

Oh, hudo mi je, hudo! Obriši me!“

Sin ga rahlo obriše.

„Namoči ruto, pa mi jo . . . deni . . . deni na glavo! . . . Takó, dà, takó . . .“

Oče zaplače glasno. Dolgo joče; Lentek mu mora solze brisati, solze, ki so nad vse grenke.

„Si čul, Lentek? . . . Tudi za mene moli! Ti ne veš, kako me boli, ker te moram zapustiti. Kakó rad bi ti kaj zapustil, pa nimam ničesar, ničesar ne. Sam boš, sam.“

Oče umolkne. Niti jokati več ne more. Sinček pa si zakrije obraz, nasloni se k očetu ob vzglavje, milo vzdihuje; tako žalosten še ni bil nikdar.

Mučna tišina nastane . . .

Oče zatisne oči. Zdi se, da spi. Sope globoko, a vendar nekoliko laže.

Hipoma odpre na široko oči; strese se, kakor da bi se bil vzbudil iz sanj in se prestrašil.

„Lentek, čuj! Sedaj je pa boljše, o veliko boljše. Bom kmalu vstal. No, hvala Bogu, da je le boljše! . . .“

Glej jih, glej! Vidiš jih; angelji že gredó! Dà, tam pri vratih so že. Vse se sveti, kakor v cerkvi med sveto mašo. To je pa lepo, oj tako lepo.“

Lentek se s strahom pritiska k očetovi postelji. Na vsem telesu trepeče. Kaj takega še ni slišal. Da bi angelji v hišo prihajali, tega ni vedel. Nepremično zre proti vratom, da bi kaj videl. Radoveden čaka, čaka in gleda, a ne zapazi ničesar.

Oče pa med tem nekaj dalje mrmra, vendar ga ni več razumeti. Menda bi nekaj rad. Oči se mu jasneje bleščé; kdo ve, kaj to pomeni?

Nič posebnega ne. Tako človek umira. Podoben je v zadnjih trenutkih iskri, ki se še enkrat prav goreče zasveti, predno popolnoma ugasne.

Očetu se pozna, da ni več pri zavesti. Blodi se mu. Nekaj trenutkov zaspi. Kmalu pa zopet izpregleda, pokliče Lenteka ter pravi:

„Na, deni mi roko izpod odeje!“

Tako je bil slab, da je ni mogel več sam dvigniti. Z roko prinese rožni venec nad odejo. Potem se čudno milo ozre na Lenteka. Njegov pogled je očividni izraz neugasljive očetovske ljubezni.

Mirno, kakor da bi ga bil kdo potolažil, reče:

„Lentek, sedaj pa pojdi k Trudnovim! Povej tam gospodarju, da mi je silno hudo. Prosi jih, naj pridejo sem. Če le morejo, kmalu; reci, kmalu!“

„Grem precej. Bom že povedal, kakor ste mi naročili. Kmalu bom zopet tukaj,“ odvrne deček.

Zajokan pogleda vzdihujočega očeta. Usmili se mu v globočino srca. Z njim sedaj trpi; očetova bolečina je tudi njegova bolečina. Ker vidi, da se oče solzi, ga zopet obriše. Ko mu rutico potegne pod očesom, pogleda še enkrat v njegove oči. In oče pogleda tudi njega.

Ta pogled ga je ganil in mogočno presunil. Solzi se. Nič ne reče; taka bolečina človeka premaga. Vzame klobuček in odide zamišljen . . .

Oče se ozira za njim. Milo se mu stori. Sin se mu usmili.

Zopet mu kanejo debele solze prek lica. Bog sam ve, kaj bo nekaj iz dečka, si misli. Ne more se utolažiti, ko premišlja negotovo prihodnost svojega ljubljenca. Nič dobrega mu ne prorokuje srce. Nasprotno! Očetu se zdi, kakor da bi videl sina hiteti in dreveti v vihar in v grom, v neizogibno pogubo.

„Je pač nesrečnež, nesrečnež brez matere in brez očeta,“ vzdihne stari Branék.

„Naj bi ne bilo tako! Toda zgodi se volja božja! Bog bodi meni milostljiv . . . in njemu!“

Nadaljnje besede mu jok zaduši.

Ko se nekoliko pomiri, začne na rožni venec moliti. Zaupljivo, silno zaupljivo izgovarja besede. Moli, kakor da bi hotel prisiliti Boga, da bi ga uslišal . . .

Čez dobre pol ure se je vrnil Lentek z očetom Trudnom. Prinesla sta nekaj jedil s seboj, hotela sta postreči bolniku. A kako se Truden prestraši, ko stopi k postelji. Takoj spozna, kaj se je bilo zgodilo.

Oče Branék je bil že umrl. Rožni venec je krčevito držal, rožni venec z lepim velikim križem. Na oknu poleg postelje je ležala sveča, katero je imel za smrt vedno pripravljeno. Toda ko je prišel odločilni trenutek, ko je zamahnila z ostro koso neizprosna smrt, ni bilo nikogar v sobi poleg umirajočega; nikdo ni prižgal sveče, nikdo mu je ni podal v roko, zastonj jo je varoval tako skrbno. Še ta želja se mu ni izpolnila!

Še tisti večer so odnesli truplo rajnega Branéka na pokopališče v mrtvašnico. Čez dva dni so ga pokopali. Le nekaj bližnjih sosedov je prišlo k pogrebu. A solzni so bili vsi okrog. Pokojnik je bil namreč v ožjem krogu zelo priljubljen. Kdorkoli ga je poznal, ga je odkritosrčno spoštoval, kajti oče Branék je bil sicer ubog, a poštenjak od nog do glave.

Veliko sočutje je povzročil tudi Lentek. Sedaj je bil sirota, zapuščen popolnoma. Menda ni bilo v celi deželi večjega ubožca, kakor je bil on. Že zaradi njega se je pri pogrebu porosilo marsikatero oko.

Po končanem skromnem obredu je vse navzoče duhovnik lepo potolažil. Ganljivo jih je nagovoril. Med drugim je rekel: „ . . . Velikega trpina smo pokopali. Dopolnil je odločeno zemeljsko pot. Zánj je bila vedno le mučna, samó s trnjem posuta. On je grenko občutil, kaj se pravi: potovati po solzni dolini, v potu svojega obraza kruh jesti, težek križ nositi. Njegovo življenje je bilo neprestano trpljenje. A ker je isto tako voljno in potrpežljivo prenašal, smemo upati, da si je z njim zaslužil venec večnega življenja!“

II.

Pri Soteških.

Pogreb mine. Sosedje se tiho razidejo.

Soteški mlinar gre na Branékovo stanovanje, z njim tudi Lentek.

Sedaj, ko tudi bolnika ni več tam, sedaj se še le vidi vse uboštvo. Tako, kakor v Branékovi sobici, je samo še med razpokanim zidovjem grajskih razvalin.

Soteški mlinar si skoro ne upa vstopiti. Strah ga obide. Okenca so mala, zakajena; šipe ni niti ene cele, vse so že več ali manj poškodovane, papir pokriva njihove razpoke. In kakšen duh veje iz sobe! Joj, to je ubogo stanovanje!

„Lentek, ti greš z menoj; oče so mi tako naročili,“ pravi mlinar.

„Pa grem,“ odvrne deček suhoparno. Da bi se moral Soteškemu zahvaliti za prijazno povabilo — odkod bi to vedel? Nikdo ga pač ni učil, kako se je treba spodobno vesti.

Hitro pobereta nekaj kubinjske posode in raztrgane obleke; to je bila vsa Branékova zapuščina. Mizica in postelj sta brez vrednosti.

Sobo pustita odprto. Bode se vsaj malo prezračila. Glasov Jernej jo bo že zaprl; prazno je bil Branéku dal v najem, prazno in siromašno jo bo zopet našel.

Molcé odideta Soteški oče in Lentek; oče je globoko zamišljen. Gotovo misli na rajnkega ubožca.

Lentek gre brez vsega občutka. Nem zapusti rojstno hišico; ker nima v njej nikakih sladkih spominov, mu slovo ni težko. Videl je v njej samo solze teči, čul je samo ihtenje in jok, kako bi mu torej bilo žal po njej! Misliti si je moral, da je drugod lepše.

Kreneta jo naravnost proti Soteškemu domu. Poldrugo uro hodá je; pot pa je zložna in lahka; brez truda jo prehodita.

V Lepem dolu gospodarijo Soteški. Tam je njihovo starodavno posestvo. Krasnejšega si je težko misliti. Tu se mora vsakomur dopasti. Po ozki dolinici šumi bister potok; na levi so zeleni travniki, na desni rodovitno polje. Okrog in okrog pa obdaja dolinico temen gozd; ob vznožju je poln mogočnih hrastov in košatih bukev, gori proti vrhu pa rastejo smreke in mecesni, kakor sveče ravni.

Visoko nad gozdom kraljujeta dve beli cerkvi, na levi strani sloveča božja pot Marijina, na desni pa podružna cerkev svete Katarine.

Sredi te doline je Soteški dom. Zeló čedna je enonadstropna hiša; od znotraj in zunaj je snažna in lična, kakor bi bila vedno za svatbo pripravljena. Vzadi za hišo so gospodarska poslopja. V močnem živinskem hlevu se debeli po tri pare volov, več plodovitih krav in tolstih telet; v drugem hlevu zraven rezgetajo štirje iskri konji. Poleg hlevov je shramba in žitnica, ki je vsako leto polna; blizu nje stoji velik kozolec, po žetvi vedno s snopjem, po košnji pa s senom ali sladko otavo napolnjen.

Povsod, kamor pogledaš, je videti snaga in red, vsako orodje, sploh vsaka stvar je na svojem mestu. Tako mora biti. Zraven je pa opaziti bogat blagoslov, katerega v obilni meri priklenejo na posestvo delavne roke in pa poštena srca.

Res, res, pri Soteških je lepo!

Kakih sto korakov pred hišo stoji mlin. Oko se ga komaj nagleda. Na treh straneh ga obdaja cvetoč vrt; stoji sredi samih dišečih rožic. Za Soteške je ravno ta mlin neusahljiv vir prav dobrih dohodkov, vreden marsikak tisočak. In kakšno življenje je v njem noč in dan! Ne prenehoma ropočejo vroča kolesa, sikajo napeti jermeni, bučijo dreveči kameni, pritrkavajo enomerno neutrudne stope. To ti je žvižganje in vrvenje, piskanje in vrtenje, da kar šumi po ušesih. Ne mine ura, da ne bi prisopihal kak nosec v mlin z vrečo ali z mehonom na rami. Drugi pa odhajajo pobeljeni in s smehom na ustnicah; zakaj hudomušni mlinar zna vsakomur kakšno zasoljeno povedati, pa tako šaljivo in dovtipno, da vse poka samega smeha!

Dobro jo je pogodil, kdor je temu kraju dal ime: Lepi dol. Po vsej pravici ga zasluži!

Kako prijetno je biti na takem domu gospodar! Soteški oče je pa bil take sreče tudi vreden. Trideset let že gospodari marljivo in pošteno, da ga ima ves okraj v visoki časti. Vsako jutro ga zlato solnce najde že pri delu; ko pa zvečer milo zahaja za gore, še Soteški oče nikakor ne dene orodja iz rok. Ni dela, da se ga on ne bi lotil; vaje je kose in cepca, pluga in brane. Njegova skrb se ozira v hleve in na pod, v kolarnico in v klet, na polje, na travnike in v vinograd doli na Bizeljskem. On ve za vse, kar se godi pri hiši. Nič mu ne ostane tajno. Kakor

moder vojskovodja pogumno vojsko, tako vlada on s krepostno roko Soteški dom.

Z njim pa zvesto deli skrbi in trud njegova zgledna žena Jera. Blagor možu, ki najde tako družico za svoje življenje. Jera ni živela za sebe, temveč le za blagor vseh, ki so ji bili v materino skrb izročeni. Pri delu je hotela biti prva, pri veselju in uživanju zadnja. V marljivosti je ni prekosil nikdo pri hiši. Zbala se tudi ni nobenega dela. Otrokom je bila pravi angelj varuh, deklam in hlapcem pa dobra gospodinja. Kdor je stopil pri njej v službo, je ni več zapustil; pod milim solncem njene ljubeznivosti se je hotel vedno ogrevati.

Njenemu zakonu je Bog podaril dva sinova in tri hčere. Prelepi materini nauki in istotako zgledi so jih vzorno odgojili. Sinova in hčere so bili dopadljivi Bogu in ljudem.

Soteški dom je slovel daleč okoli. Kako tudi ne bi? Gospodar in gospodinja, otroci in vsa družina — vse je bilo natančno in vestno v vseh svojih dolžnostih.

Pri hiši je bilo vse v najlepšem redu. Delali so vsi neumorno; lenoba je bila pri Soteških neznana. Kjer se pa noč in dan gibljejo pridne roke, tam se kmalu sreča udomači. Tako tudi pri Soteških; bilo je vedno vsega dovolj; česar hiša potrebuje, to je bilo najti tam. Le-té sreče pa niso uživali samo Soteški — ne, vsa okolica je je bila deležna. Komur je sila potrkala na vrata, je iskal pri Soteških pomoči; našel jo je gotovo. Za berače in siromake je bila Soteška hiša to, kar je za čebelice cvetoča ajda. Kaj radi so prihajali v njo; ni bilo dneva, da je ta ali oni ne bi obiskal. Soteška mati je utolažila marsikatero srce, obrisala mnogo solz, pregnala kaj dosti gorjá. Ubožci so jo klicali „predobro mater“; med njimi je bila le pod tem imenom znana. A kar se povsod uresniči, je tudi pri njej obveljalo: Kdor revežem dobrote deli, Bogu na obresti posojuje; znano pa je, da Bog dobro plačuje in vračuje . . .

Prava krščanska žena vrt svojega delovanja neprenehoma zaliva. S čim? — Z oživljajočim vrelcem odkritosrčne pobožnosti in neomahljive poštenosti. To sta za ženo najlepši čednosti; dve očesci sta ji pri nadzorstvu cele družine, dve roki pri delu, dve nogi na vsem zemeljskem potovanju. Soteška mati je imela te lepi lastnosti v obilni

meri. Bila je poštena. Pri hiši ni smel nikdo ziniti grde, nespodobne besede; vsaki hudobiji je bila na Soteškem domu pot z visokim trnjem zaprta. Čista, nekaljena sramežljivost je bila pri vsakih dverih neizprosna vratarica, ki je odpodila vsako nepoklicano pritepenost.

In kako lepo so pri Soteških vsi izpolnjevali božje in cerkvene zapovedi! Kako veselo je cvetelo pri hiši pravo krščansko življenje! Nikdo ni začel dneva brez molitve, zvečer pa ni nikdo zatisnil očesa brez nje. Ko je zjutraj, opoldne ali v mraku zvon milo zapel, so pri Soteških vsako delo ustavili; moliti je moral gospodar kakor težak, gospodinja in dekla, otrok in najemnik. Zvečer so molili skupno rožni venec. Vsak dan je moral vsaj eden od hiše k sveti maši, ob nedeljah in praznikih seveda vsi. Lepo je bilo ob praznikih in nedeljah pri večerji; hčere so namreč morale povedati evangelij, oba sinova pa pridigo, ki so jo slišali isti dan v cerkvi. Kako dobro so jo znali! Na pamet so ponovili božjo besedo. Po večerji so še vselej kaj čitali; zakaj lepih bukvic je bilo mnogo pri hiši in nekaj dobrih časnikov je bilo tudi naročenih. Večkrat je kdo zapel kakšno pesem, včasih ganljivo pobožno, včasih veselo, poskočno, a vsekdar pošteno. Vsako soboto so deklice ovenčale podobo Matere božje, nažgale so lučce pred njo in zraven vselej zapele tisto znano, lepo Marijino:

Veš, o Marija, moje veselje,
veš moje želje — ljubil bi Te!
Zmeraj pri Tebi hotel bi stati,
ljubljeni mati, zavrzi me ne!

Kaj pa Ti hočeš, moja kraljica,
sladka devica, da Ti podam?
Drugega nimam, prosim pohlevno,
vzem' srce revno, rad Ti ga dam . . .

Rajsko veselje se je razlilo po hiši. Zdelo se je, da je soba izpremenjena v cerkev; srca so prešinili tisti nepopisni, skrivnostni občutki, koje vzbujajo najbolj ganljive verske svečanosti. Ko so luči pogasnili pri Soteških, so zazibali angelji vse domačine v sladki, najslajši mir . . .

Na Soteškem domu ni bilo žalosti, ne tuge, nikaikoršnega pomanjkanja ne. Nedolžno veselje je tam kraljevalo, tisto prisrčno veselje, ki je samo v kmetski hiši domá, tista čudovita sreča, ki se navadno izogiblje blestečih mest in najrajši pri dobrem kmetu v gorskem rajju

stanuje. O blaženi vsi, ki jo uživajo; sami ne vedó, kako so srečni.

* * *

Na le-tá Soteški dom pride torej Branékov Lentek.

Ravno k obedu se zbira družina, ko stopita z očetom v hišo. Kar k mizi sedeta, oče tja gori v kot, kjer je bil vedno njegov sedež, Lenteka pa posadijo na klop ob prednji strani.

Zánj je bil to nenavaden prizor. Toliko ljudij pri jedi še ni videl nikoli. Pa glasno govorijo, se šalijo, smejejo, dovtipe brijejo . . . kaj takega še ni čul. Vsi jedó dovolj in vendar še v vsaki skledi nekaj preostane; takega kosila Lentek ni poznal. Vse mu je novo.

Čisto tih je. Ne zine niti besedice ne. Tudi pogledati si ne upa nikogar. Poveša oči, kakor da bi ga bilo sram. Plašen je. Z drugimi zajema iz sklede, a strašno nerodno. Vse pokablja in umaže. Še žlice ne ve prav držati. Pozna se mu, da je lačen, saj že dolgo ni jedel; vendar si ne upa s slastjo seči po jedi. Boji se.

Izmed domačinov si misli vsak: Ta pobček še jesti ne zna! In res ne zna, kajti pri pravem obedu še bil nikdar ni. Kje neki? Očetov beraški obed — to je bilo vse, kar je videl in izkusil v tem oziru.

„Za pastirja bo ravno dober,“ pravi stari Marko, že od zdavna zvesti hlapec pri Soteških.

„Pa le zvečer bo gonil na pašo,“ odvrne oče; „dve leti bo še moral hoditi v šolo, je še le dvanajst let star; vsako jutro bo moral v šolo.“

„Sirota je,“ pripomni najstarejša hči Lenika.

„Pač sirota. Glej, kako je suh,“ ji zašepeče sestra Jerica; „vsa obleka je raztrgana, v perilu še menda nikoli ni bila.“

„Pozna se, da ni imel matere,“ odgovori Lenika.

„Pozna, pozna,“ pristavi Marko.

„Odslej bo naš. Rajni oče Branék me je prosil, da naj zánj skrbim. To pa tudi bom. Naš otrok naj postane! Naj se nikar zánj ne boji, če bo le storil dobro. Tako sem mu obljubil. Nesrečnež je, nima ne očeta, ne matere.“

Vsi so molčé poslušali le-té očetove besede.

„Ali ima kaj žlahte?“ vpraša po daljšem premolku Marko.

„Bog sam ve,“ odvrne oče. „Jaz nikogar ne poznam, Branék mi pa tudi ni pravil nikdar o njej.“

Ko Lentek opazi, da o njem govorijo, zardi. Vidi se, da mu je to zeló neljubo. Postane še bolj plašen.

„Upam, da ga bomo lahko prerediti; toliko se bo že še našlo pri hiši. Za vbogajme sem ga vzel, ker me je oče takó lepo prosil.“

„Oče, če bo priden, se mu ne bo godilo slabo,“ pripomni Marko.

„Bog ne daj! Jesti bo že, oblačilo se bo tudi dobilo. V nedeljo mu kupim vso novo opravo.“

Vsi gledajo na Lenteka. Ljubeznivo in prijazno se ozirajo nánj; vsakdo ga v srcu pozdravi kot novega domačina, kot milega brata.

Lenteku pa vsa prikupljiva prijaznost ni veliko mari. Celó očetove besede ga ne ganejo. Jed mu vedno bolj diši; pogosteje sega v skledo, kablja naprej, ne pogleda pa nikogar.

Menda čuti, da je pri tujih ljudeh. Najrajši bi se skrnil pred njimi, v temen kot bi se potisnil . . . a sedaj je treba jesti, jesti, in take lepe priložnosti Lentek še nikdar ni imel.

Še le, ko po jedi molijo, pogleda kvišku. Radovedno in nekako strahopetno obrača oči na okrog. Zraven si nohte zagrizava, ne moli pa nič ne. Ob sklepu molitve še križa ne napravi.

Dobro ve, da je pri tujih ljudeh.

Nova družba, nova hiša, nove šege, tuji obrazi . . . Kaj takega ni vajen. Vse ga je tako presenetilo, da še tega ne zna uporabiti, kar vendar dobro ve.

Po jedi, ko drugi odhajajo, gleda plašno za njimi; tako izpod obrvij gleda. Ne ve, kam bi se obrnil, s kom bi šel. Debelo pogleda sedaj tega, sedaj drugega, pa zopet tretjega. A nikdo mu ne ugaja. Vse mu je pač tuje, zupanja nima do nikogar.

Slednjič ga potegne mati s seboj; pelje ga v kuhinjo . . .

Lentek se Soteškemu domu ne more privaditi. Lepi dol je zánj grd dol. Vsa prirodna krasota Lepega dola — mu nič ne ugaja. Kjer vsako drugo srce radosti poskakuje, kjer se vsako drugo oko po divni dolinici in po ljubkih hribih željno pase, tam njemu ni prestat.

Poseben otrok je ta Lentek. Vedno je čemereren in siten. Nič mu ni prav. Nobeno delo mu ne gre gladko

od rok. Ne govori skoro ničesar. Vsi domačini so mu vedno in vedno samo tuji ljudje. Misli, da ga nima nikdo rad, da ga vsi sovražijo. Zató tudi on nikogar ne ljubi. Obnaša se, kakor da bi vse črtil. Gadja zalega mu je vsa družba, v katero je zašel.

Ve, da je beračev sin, a vede se, kakor da bi bil Soteški dom njegov, kakor da bi drugi uživali njegove milosti.

V družbi se mu nihče ne dopade. Najrajši je sam, daleč proč od ljudij. S temnim obrazom in povešenimi očmi se izmuzne iz vsake tovarišije.

In vendar uživa toliko neizmernih dobrot! Soteški oče skrbi zanj, kakor bi bil njegov lastni sin. Lepo ga oblači. Vse, karkoli potrebuje, mu da v obilni meri. Kaže mu posebno notranjo ljubezen. Nežno in ljubeznivo z njim govori. Iz njegovih ust ne pride nikdar žal beseda. Tudi če jo Lentek včasih zasluži, jo Soteški oče obdrži med zobmi ali vsaj lepo ublaži. Če je treba, ga milo opomni, rahlo posvari, previdno zavrne.

A še bolj ganljivo se vede proti njemu Soteška mati, kajti žensko srce prekosi moško v ljubeznivosti. Vsakdo bi rekel: „Lentek je Soteške matere sinček, njen premili ljubček.“ Nánj pazi z vso materino ljubeznijo. Njegova obleka mora biti vedno snažna. Prej kuštrav in mršav, zamazan in zanemarjen, postal je Lentek v kratkem času lep, čeden dečko. Ker je prej več let hudo stradal, je bil suh kakor trn, slaboten kakor trepetlika ob vodi. A sedaj ima dobro in tečno hrano; já, kadar in kolikor se mu hoče. Soteška mati mu streže, kakor svojim otrokom.

Kmalu je Lentek krepak, v lice rdeč kakor črešnja. Vsa zunanost priča, da se mu dobro godi. Veselje ga je gledati.

A zraven se tako nerodno vede! Kdo bi si to mislil!

Ko Soteški oče sčasoma opazi, da vsa ljubeznivost nič ne koristi, napne polagoma druge strune. Pri hudobnih otrokih se mora vse poskusiti. Če je kdaj treba, postane Soteški oče hud in resno strog. Kadar zapazi Lentekovo trmo, zapoje šiba, kakor pri Soteških že zdavna ni pela. Česar že več let ni bilo pri hiši, se uvede zopet. Gori za tram namreč vtakne Soteški oče spleteno brezovko; bela je, da se lahko vidi tudi v mraku. Če vrezava po hlačah, takrat je joj; v lopi se včasih vse kadi, kadar Soteški oče in Lentek poljko plešeta; kure in race in gosi bežijo na vse strani, kakor da bi bila grozna nevihta prihrula.

Tudi to sredstvo torej Soteški oče poskusi. Misli si: če ne gre z dobrim, bo šlo pa s hudim.

A vse zastonj. Lentek ostane, kakoršen je: trmast, oduren, zoprn v vsem svojem vedenju. Če ga kdo posvari, vrne z ostrimi psovkami; če ga celó oštejejo oče ali s šibo malce pobožajo, zaškriplje z zobmi, postane zelen kakor kuščar ter grize na okrog kakor škorpion. —

V Črnem potoku je hodil nekaj let v šolo. Sevéda jo je strašno zanemarjal. Imel je vedno izgovor, da mora bolnemu očetu streči. Navadno je bilo to tudi res. A mnogokrat je pa izostal, ker v šolo ni hotel iti. Učenci, ki šolo večkrat zamudijo, najdejo vselej kakšen vzrok, da se ji izognejo; začetkoma izostajajo po pravici, pozneje po krivici, iz lenobe in hudobije.

Lenteku se je šola še v drugem oziru pristudila. Sošolcev namreč ni maral. Vsi so bili bolje oblečeni kakor on; to ga je strašno peklo. Drugi so prinašali s seboj kruha in sadja, a on ni imel ničesar. To ga je grozno jezilo. Videl je in z bridkostjo spoznal, da je revček, siromak. Tovarišije ni nikdar iskal; vseh se je ogibal. Radi tega je izostal iz šole, če je le mogel.

Kaj je bila temu naravna posledica? Tá-le: šola ni vzgojila pri njem tistih čutov in pojmov, kateri bujno vzkaliijo pri vsakem otroku, ki se z vso vnemo oklene šole. Lentek je bil učenec brez veselja do šole, brez zanimanja za pouk, brez navdušenja za napredovanje. Taki učenci so izgubljeni; to so drevesa brez sadú, struge brez vode, trupla brez duš.

V Lepem dolu je moral Lentek šolo nadaljevati. Soteški oče so ga z največjim veseljem izročili učitelju. Upali so, da bo šola popolnoma popravila, izpremenila in poboljšala dečka. Domnévali so si celó, da ga bodo v višje šole dali, če se bode le učil dobro. Karkoli bo treba, vse bodo storili zánj. Če bi bilo treba žita iz mlina, ali nekaj polovnjakov najboljšega bizeljčana iz kleti, vse naj gre, da se bo le Lentek lahko šolal. Potem bo veselje tem večje, čast velika, če bo kaj postalo iz njega.

Takó so sanjali Soteški oče . . .

Najprej pa mora Lentek dovršiti domačo šolo. Gori k Sv. Katarini hodi, kjer imajo dvorazredno šolo. Gospod učitelj je izvrsten, vse hvale vreden; ravno takó gospod katehet, ki prihaja dvakrat na teden iz Črnega potoka.

Oba se trudita z vsemi močmi, da bi deco v šoli res odlično poučila in vzgojila.

Lentek je bistre glave; to se mu hipoma pozna. V začetku mu gre kaj dobro. Čita, računa, piše in riše, da je veselje. Malo je takih učencev. Tudi krščanski nauk zna, da ga vse gleda, če je vprašan. Uči se ga na pamet, da skoro nobeden ne tako. Zdi se, da odgovore kar gladko iz rokava siplje, tako zna . . .

In vendar ga nihče ne hvali. Začetkoma ga tudi učitelj in katehet nista hotela hvaliti, kakor sploh nobenega otroka ne, da se ne bi prevzel, pozneje pa hvale ni bil več vreden.

Zakaj ne? Ker njegovo vedenje ni bilo v redu.

Gospod učitelj je njegov značaj takoj spoznal. Lentek svoje narave ni izpremenil, lisjak je kmalu pokazal zobé. Tista trmoglavost in svojevoljnost, ki sta ga vedno pačili, ne izgineta od njega ter kažeta, da Lentekovo srce ni tako plemenito, kakor je bister njegov duh. Glava je dobra, srcé je slabo. To pa je najhujše. Brez posebno dobre glave se še doseže ljuba zadovoljnost in sreča v življenju, brez dobrega srca pa ne smemo nobenega človeka hvaliti, še manj pa zavidati. Srce popačeno, ves človek popačen!

Kmalu se začnejo proti Lenteku razne pritožbe. Učenci večkrat pravijo, da se na potu iz šole in v šolo rad pretepava, suva, meče kamenje. To je za vsakega šolarja grdo, nespodobno. Dober učenec že tega ne bo nikdar storil. Ljubeznivost, bratoljubje in prijaznost do tovarišev je Lenteku povsem neznana stvar. Vé, da je pri Soteških domá, zato druge učence, ki nimajo takega doma, zaničuje in sovraži. Neverjetno! On, beračev sin, revček, da ni revnejšega — pa je prevzeten, ošaben! On, ki samo od milosti drugih živi, pa prezira tovariše!

Vrh tega je gospod učitelj opazil, da Lentek sem ter tja izostane. Poprašuje učence, kje da je. Od njih zve, da se dostikrat potepa, ne da bi šel v šolo. Če ga pa za to ošteje, je vedno nedolžen. Izgovarja se, da je moral ostati domá ter tu in tam pomagati. Da laže, je bilo očitno. Laž pa je pri otrokih najnevarnejša pregreha, laž je pri njih mati vse hudobije.

Učitelj vpraša tudi Soteškega očeta, zakaj Lenteka redoma ne pošiljajo v šolo. Od njih čuje, kar je s strahom slutil in deloma že vedel, da gre Lentek vsak dan s torbico v šolo. Med potom pa se kam izmuzne; namesto v

šolo, gre v gozd ptic lovit in jih trpinčit. Po zimi se drsa in kepa, v šolo pa noče.

Taka nerednost je čim dalje večja in hujša. Ostri opomini učiteljevi in katehetovi so bob ob steno; Lenteka se nič ne primejo. Tudi različne kazni nič ne pomagajo; nekaj časa ga ostrašijo, polagoma pa se jim privadi in se jim hudomušno smeji.

Nekega dne se pogovarjata o njem gospoda učitelj in katehet. Takó-le sta modrovala:

„To je čuden deček, ta Lentek!“ opomni učitelj.

„Kaj ne! Takega pa ni. Kdo bi si to mislil?“ odvrne katehet.

„Tako neizmerno lepo ga je Soteški oče sprejel,“ pravi učitelj. „Za svojega ga ima. Kateri oče more lepše skrbeti za lastnega sina? Pa vse zastonj. Ta nesrečnež ne stori dobro.“

„Gospod učitelj, tako je moralo priti. Jaz Lenteka že več let poznam. Sedaj se mu nikakor ne čudim. Na kratko samo rečem: Vidite, to je pač jasen dokaz, kako neobhodno potrebna je otrokom prva domača vzgoja. Kjer prvi nauki iz materinih ust manjkajo, tam je navadno vse zamujeno, ne dá se nič več doseči. Dvanajst let je bil Lentek popolnoma zapuščen, brez domače vzgoje, brez materinih opominov. Mater je komaj nekaterokrat videl, ko še govoriti ni znal. Oče je vedno le vzdihoval v svojih bolečinah. Kdo bi ga bil torej učil? Moral je hoditi po hišah beračit, pri tem se pa tudi ne izuči nič dobrega.“

„Dà, dà! Oče ga ni mogel poučevati, ker je bil vedno bolan. Deček je rasel, kakor divja roža med trnjem. Izkusil ni nikdar nič dobrega. Kar otroke zanima, kar jim poraja veselje, vzbuja zanimanje, to mu je bilo vse neznano. Videl je le trpljenje, izkusil samo žalost. Odtod njegov oduren, zoprn značaj.“

„Pozna se, da ste že veliko značajev spoznali, dragi mi tovariš,“ nadaljuje katehet. „In veste, kaj me najbolj žalosti?“

„Že vem,“ odvrne učitelj, „da ne bo nikdar boljše.“

„Žali Bog, res je. Tega se bojim. Jaz nimam upanja, da bi se dečko kdaj poboljšal.“

„Žali Bog, tudi jaz ne. Lentek je že prevelik, njegov značaj je že preveč razvit, volja že preveč odločna. Deblo je postalo že tako močno, da ga ni moči več upogniti ali zravhati, temveč le prelomiti.“

„Dà, in kamor se je nagnilo, na tisto stran bo rastlo in slednjič tudi padlo,“ pristavi katehet.

Učitelj upre svoje oči v tla. Nekako v zadregi je in ne vé, kaj bi rekel; preveč ga Lentekova tužna usoda žalosti. Nato se molčé razideta.

Cesar sta se oba bala, to se je zgodilo. Lentek je ostal zvest svojim razvadam. Vsi opomini, domá in v šoli, so bili zastonj. Dečko jih ni pozabil, temveč nalašč zane-marjal. Začel je celó sovražiti tiste, ki so ga ljubeznivo opominjali. Več vem, kakor vsi drugi! Tako se je navadno odrezal. Ohranite lepe besede za sebe, potrebujete jih bolj kakor jaz! Kaj vas briga moje obnašanje? Tako se je večkrat repenčil.

Črez dve leti je stopil iz šole. Lepi dol je postal poslej še bolj njegov pravi dom. Tam je imel vsega v izobilici: predobrega gospodarja in nad vse blago gospodinjo, prijazne brate in zgledne sestre. On sam je bil ud Soteške družine in obitelji. Vsakdo je mislil in pravil, da je on lastni Soteški sin.

Te časti in sreče pa se ni izkazal vrednega. Kaj sta mu bili mar? Užival je sicer dobrote, a ni pomislil, da uživa le milost, samó mili prostovoljni dar preblagih src v Soteški hiši. Vedel se je, kakor da bi bila to njegova pravica. Delo mu je mrzelo, češ, saj je drugih dosti. Beráčev sin je postal ošaben; tujega kruha sit, je jel biti prevzeten. Srcé se mu je napihnilo, namesto da bi se topilo hvaležnosti; glavo je nosil po koncu, navihano, namesto da bi se vadil v skromni ponižnosti. Preobilna sreča ga je oslepila.

Soteški bi bili še to vse prenašali, tako dobri ljudje so bili. A pri le-teh razvadah Lentek ni ostal. Ko je postajal starejši, je zabredel še v hujšo nerednost in v očitne pregreške. Ločil se je od mladih let, ne pa od mladostne lahkomiselnosti.

Najbolj je Soteškega očeta in mater bolelo, da Lentek nedelje in praznike skruni. K maši sicer odide, potem ga pa ves božji dan ni domov. Še z večerjo ga morajo čakati. Pa da bi le prišel k njej! Toda večkrat ga še k pozni večerji ni. Kdo vé, kdaj se priklati domov?

Kod li hodi? Kje li postaja? Zasledovati bo treba njegove korake; to mora skrben oče storiti. Dober gospodar mora vedeti za vsako družinče, kod hodi in kaj dela in počenja.

V največjo žalost so Soteški oče od različnih strani zvedeli, da se Lentek potika po krčmah. V slabe tovarišije hodi, prepeva nespodobne pesmi, popiva, zapravlja čas in denar in dobro ime. Soteški hiši dela sramoto. Nihče od Soteških, niti hlapec, niti dekla, še manj pa sinovi in hčere, niso zahajali v slabe tovarišije, nobeden se ni družil z ničvrednimi pobalini — Lentek se pa k temu predrzne!

Kaj takega morajo oče slišati! Za glavo se primejo, strepečejo, ko to zvedó.

Ne, Soteška hiša ne sme izgubiti dobrega glasú. To je očetov trdni sklep. In to mora obveljati, naj se zgodi, karkoli hoče . . .

Neko nedeljo večer pričakujejo Lenteka. Dolgo, dolgo se ne vrne. Polnoči je že odbilo, ko je prišel domov. V lopi se snideta z očetom. Vino mu je bilo razgrela glavo in srce. To se mu na hip pozna. Oče ga pri pragu samo ostro pogledajo, a ne rečejo mu nič žalega. Tako je bilo prav. Okajene ljudi moraš v miru pustiti. Dobra beseda pri njih nič ne koristi, ob hudi pa zdivjajo. Dokler človek ni trezen, se mu izogni kakor bodečemu trnu; dotakniti se nobenega ni dobro, oba namreč zbodeta.

A drugi dan, v ponedeljek, je moral priti pouk. Tako ne sme in ne more dalje iti. Konec mora biti takemu pohujšanju.

Pred kosilom nagovorijo oče Lenteka, pa ne hudo, temveč očetovsko milo, ljubeznivo in prijazno:

„Kje si pa včeraj bil? Cemú si se tako dolgo mudil?“

„Imel sem svoje opravke,“ odvrne Lentek.

„To bi pa lahko prej opravil.“

„Ne, prej ni bilo mogoče.“

„Slišal sem, da hodiš v slabe tovarišije.“

„Kaj še! Kdo vam je to rekel? To ni res.“

„Je res, je. Jaz to dobro vem,“ nadaljujejo oče.

„Meni so to pravili ljudje, katerim se mora verovati.“

„Nič ni res, vse samo laž,“ prestriže Lentek prav na glas očetu besedo.

„V slabi tovarišiji se nič dobrega ne učiš; vsak mladenič se v njej pokvari. Med hudobnimi ljudmi ima samo hudi duh veselje, pošten človek pred njimi čez hribe in doline zbeži.“

Oče postanejo na licu rdeči. Rezki opomin jih vname. S povzdignjenim glasom odločno poudarijo:

„Iz moje hiše se v slabe tovarišije ne hodi. Razumeš? To si pa tudi za vselej zapomni, da se v mojo hišo ne prihaja po noči!“

Lentek kar molči.

„Tudi ti ne smeš, če hočeš ostati pri nas. Zapomni si to!“

Lentek očeta srepo pogleda; z zobmi zaškriplje. Pozna se, da se mu je vnela jeza. Vse vre v njem. Rdečica ga oblije, oči se lesketajo kakor iskre. A toliko se premaga, da molči.

„Domá imaš vsega dovolj, jesti in piti. Sile pri hiši nikdo ne trpi, zato ti ni treba drugam hoditi. Nedelja je sveti dan; pri nas mora biti vse domá, pri večerni molitvi ne sme nihče manjkati. Ali se še do sedaj tega nisi naučil?“

„Kaj pa je to, če enkrat izostanem,“ poseže Lentek vmes.

„To se je pa že večkrat zgodilo!“ se hudujejo oče naprej. „Ti si že večkrat domačo navado prelomil. Tega ne pustim več, nikdar več ne! Pri nas mora vladati red in mir. Tako je bilo in tako mora vedno ostati. Če ti ni prav, pa pojdi od hiše!“

„No, no! . . . Saj bom šel. Ne bo dolgo. Kmalu bom šel. Nič se ne bojte, bom se vam že ognil,“ pravi Lentek lahkotno.

„Le pojdi, kamor hočeš in kadar hočeš,“ pristavijo oče s povzdignjenim glasom. „V Lepem dolu mora biti mir. Ti ga ne smeš kaliti; rajši od hiše proč, in če ti je ljubo, še danes pojdi.“

„Saj vem, da bi vam bilo ljubše danes kakor jutri. V žlici vode bi me utopili. Vsi ste enaki; vsi me črtite. Vam pa ne bom dolgo več nadležen.“

„Kakor ti ljubo; če se nočeš pokoriti, je boljše, da te ni pri nas.“

„O, že dolgo opazujem, da štejete vsak grižljaj, ki ga vzamem v usta; vem, da ste si zapisali vsako nit, ki jo nosim na sebi . . .“

Hipoma zakričijo oče nad njim:

„Lentek, kaj govoriš? Ti si upaš kaj takega očitati! Sram te bodi! Je li to zahvala, da sem te vzel po smrti tvojega očeta na svoj dom?“

„Zató sem vam pa tudi delal, dà, zastonj, čisto zastonj delal! In kaj imam sedaj od tega?“

„Ti nehvaležnež!“ denejo oče.

„Nič nehvaležnež! Jaz že vem, kaj govorim. Dolžen vam ne bom ničesar ostal, kadar pojdem!... Drugod se pa tudi živi, veste... Morebiti še bolje živi, kakor pri vas. Dà, vem, da se bolje živi!...“

Soteškemu očetu se zablisne solza v očesu. Niti besede ne reče več. Zadnje Lentekove opazke so ga preveč presunile. To je bilo prebridko. Kaj takega pa ni pričakoval. Toliko dobrot je Lenteku izkazal, odprl mu je svojo hišo na stežaj, kakor izgubljenega sina ga je sprejel z vso mogočo ljubeznivostjo pod svojo streho!

In sedaj pa tako očitanje! Sramoto prejeti za plačilo! To strašno peče, hudo boli. To pregrenko spoznanje zbode Soteškega očeta globoko, globoko; rani mu srce, da krvavi... hudo krvavi.

Če bi bilo srce še tako neobčutljivo, v takem slučaju bi se razvnelo; tem bolj pa tako rahločuteče, kakor je bilo Soteškega očeta.

Molčé odide oče v svojo sobo. Morebiti si je tam obrisal marsikatero solzo. Kdo vé, če ne?

Lentek pa je šel v družinsko sobo k obedu. Sicer je bil malo rdeč, drugače se mu pa ni nič poznalo, da je ravnokar prenehal vihar, kakoršen še ni menda nikdar tulil v Soteški hiši. Ko se je zbrala vsa obitelj, se je začel obed; a bilo je pri njem tedaj vse tako tiho, kakor že zdavna ne.

III.

V tuji svet.

Lentek je hotel kar oditi. V Črni potok med rudarje ga je mikalo. Tam, kjer je njegov oče neizmerno trpel, kjer je njegova mati jedla kruh s solzami, kjer je sam v prvi mladosti stradal, mrazú trepetal, vsakojako pomanjkanje trpel, da je bil res usmiljenja vreden, tam hoče tudi on poskusiti svojo srečo.

V Lepem dolu mu nikakor ne dopade več. Vse mu je prestrogo. Kdo bo pa tako natančnost prenašal! Pa za druge delal, pa se dajal opominjati in svariti, pa po noči vedno domá smrčal, pa moral gospodarju povedati, če hoče kam iti... ne, ne — tega Lentek ne stori! Tako si misli. On hoče biti sam svoj gospod, jesti, kadar on hoče, pa iti, kadar in kamor se zljubi njemu samemu!

Pri Soteških nikogar več ne mara. Z očetom več tednov niti besedice ne izpregovori. Še pogledati ga noče. Odhaja od doma, kadar se mu zazdi. Pri delu večkrat noče pomagati, rajši gre k drugim kmetom, da si nekaj penez za nedeljo prisluži. V nedeljo pa jih meče potem po gostilnah godcem na krožnike, tudi liter za litrom plačuje, se suče pri plesu, da se kadi izpod nog, vriska, da zašklepečejo šipe, bije ob tla, da se hiša trese. Najbolj razposajen je med vsemi. Če je treba, pa tudi svojo pest pokaže, tudi noža se ne zboji; gledati, če kri teče, mu je prijetna šala; kakšnega tovariša pod mizo zakaditi, da kar jekne, ali ga pa črez prag suniti, da kar odfrči — to zna on, da nihče ne bolje. Pravcati razgrajač postane, kakor da bi bil peklenščak stric njegov.

Domá noče več redno k mizi prihajati. Večerne molitve se pa sploh ogiblje. Radi tega ga začnejo domači nekako križema gledati. Da bo kdaj tak postal, tega ni nikdo slutil in nikdo mislil. Vsi se zgražajo nad njim.

Samo nekdo ga še vedno enako ljubi, morebiti še bolj sedaj kakor prej, ko je bil še bolj mlad in majhen. To so bili Soteška mati. Materino srce je pač neizmerno morje čiste ljubezni; nikdar ne usahne, nikoli ne izgine, vedno je enako polno.

Ko je Lentek nekoč povedal Soteški materi, da bo odšel, mu mati pomirljivo rečejo:

„Moj Lentek, nikar ne hodi! Saj imaš pri nas vsega dovolj. Kaj ti pa manjka? Ti si naš in boš naš ostal vedno. Ko boš starejši, boš tudi nekaj dedščine dobil.“

„To si bom tudi zaslužil drugod,“ pripomni Lentek ponosno.

„Bog ve, če boš mogel. Pri nas si za vselej pre-skrbljen. Ostani! Kaj pa če zboliš, kam pa tedaj? Ali pa če se ti kakšna druga nesreča zgodi? Daj si vendar dopovedati: nikar ne hodi! Ne pehaj sreče od sebe! Ne zametuj božjega blagoslova, ki te sedaj obdaja! Bog ve, če ga boš našel povsod?“

„Vidite, mati, táke roke, táke-le roke najdejo povsod blagoslov. Ni se treba nič bati,“ dene Lentek samozavestno.

„Je že res, močne in zdrave roke si zaslužijo povsod ljubi kruhek; pa če se ti kaj hudega zgodi, odkod boš pa živel potem? Lentek, varuj se, da ne postaneš kdaj strašen nesrečnež! Bog te sedaj blagruje, kaj pa, če bo kdaj dvignil svojo šibo nad tebe?“

Le-te materine besede ganejo Lenteka. Jekleno srce ima, a pri takih milih glasovih se omehča tudi ono.

Radi tega sklene ostati — materi na ljubo. A ne za vselej; pride drug čas, pridejo tudi novi sklepi. Trdni namen mu ne preide iz glave, da zapusti Soteški dom pri prvi dobri priložnosti.

Taka se mu kmalu ponudi.

V dvajsetem letu je bil, pa dobi od okrajnega glavarstva poziv, da mora iti k vojaškemu naboru. Tako se še nobenega dneva ni veselil, kakor tega. Bil je prepričan, da ga morajo vzeti k vojakom. Tega si pa on ravno želi, neizrečeno se raduje že v upanju, da bo cesarsko suktnjo nosil. Lep, krepek mladenič je, vitke rasti, dobrih prsij, roke, noge, vse je zdravo. Na to je bil Lentek ponosen.

Na vse zgodaj je isti zaželjeni dan vstal. Oblekel se je, kar je le bilo mogoče, praznično. Bil je sicer silno oster mraz, zimski dan, da je drevje pokalo, a vendar si je pripel za suktnjico lep šopek zelenega rožmarina. Soteškove deklice so mu ga spletle. Vesel je korakal iz Lepega dola čez Črni potok na železnico, da se od tam pelje v mesto. Ves čas je bil dobre volje, vriskal je in popeval, da so ga drugi mladeniči strmé gledali. Pri vojaškem naboru je bil, sevé, kakor je upal, odbran. Cesarja bo šel služiti, puško bo nosil — hèj, to je bilo veselje. In daleč, daleč bo potoval, v tuje kraje, kjer je vse boljše, kakor v Lepem dolu. Videl bo velika, krasna mesta, spoznaval tuje ljudi in vendar bo povsod sam svoj gospod — take misli so ga brezmejno navdušile. Kako torej ne bi na ves glas zapel:

Dopolnil sem devetnajst let,
pet čevljev merim, palcev pet
in čvrste sem postave
od nog do glave.

Učeni stan je zanič'van,
skrbi in huda leta
moré uboz'ga kmeta. —
Najlepši stan vojaški stan,
vojak živi vesel v en dan,
saj cesar dá pol hleba
in kar je treba.

Prihranil si je bil nekaj petakov nalašč za tisti dan; tudi Soteški oče so mu bili desetak potisnili v desnico. Pri tej veseli priliki naj odletijo kar vsi, kakor metuljčki;

bodo se že drugi prislužili. Poiskal je gostilno, kjer je bilo največ hrušča in trušča. A on je potem v kričanju in vriskanju vse prekosil. S kupicami je bil ob mizo, da jih je raztrupil več na drobne kosce. Naj se razbijejo v solnčni prah, si misli — Lentek ima danes dovolj pod palcem. Plačeval je tudi drugim, češ, naj si vsi zapomnijo, kdaj je bil Lentek odbran k vojakom!

Nekateri mladeniči so zapeli prvo kitico tiste znane narodne pesmi:

Fantič sem star še le osemnajst let,
pa cesar me hoče k soldatom imet';
kako bom soldat,
k' sem fantič premlad,
ne morem še puške držat'.

Komaj zadoné prvi glasovi, že zakriči Lentek:
„Klaverni figovci, kaj boste to peli! Pozna se, da niste za nič, ve puhle šleve!“

Vendar jih več ne moti, da zapojejo še zadnjo kitico:

V kosarno sem stopil korajžen, vesel,
sem puško zagledal, sem jokat' začel;
oj, fantič ti moj,
nikar se ne boj,
veselo zaukaj, zapoj!

Pri besedah: zaukaj, zapoj! pa skoči Lentek kvišku in zauka, kar se le da, pa klobuček visoko vihti in ob enem tresne z nogo ob tla, da se vse ozre na njega.

Do pozne noči traja veseli šum. Lentek je kralj v oduševljeni družbi, on je središče in vodja vse zabave. Pesmi se vrsté, posvetne in cerkvene, polzko-sumljive in pobožne, vse, kar pač fantje znajo, vse zapojejo. Tudi napitnic ni manjkalo; častitalo se je vsem, ki so bili vzeti; vse se je popisovalo, kako bodo neizmerno veliko za cesarja trpeli, kako bodo krogle švigale krog njih glav, kako se bodo lesketali svetli meči in vojaki kakor snopje padali. Razume se, da so bili marsikateri do solz ginjeni. Po napitnicah zažvenketajo kupice, zdravica se razlega, potem pa teče vince v toliki meri, da se bleščijo vsem oči, kakor da bi gorelo v njih.

Z zadnjim vlakom istega večera se Lentek pelje domov. Črez Črni potok prepeva in vriska, da probuja ljudi iz sladkega spanja. Še v Lepem dolu ne umolkne; kdor ga je pa slišal, je takoj vedel, da je Lentek potrjen v vojake.

Kdo bi veroval, da bo Lentek drugi dan ves izpremenjen! Povedal je samo, da je bil potrjen, in sicer h konjenikom, k dragoncem; v jeseni bo moral oditi — kam, še sam ne ve; oblast mu bo že poslala ukaz.

Drugače je bil pa večinoma tih. Le kaj malega je izpregovoril. —

Čudni značaji, neumljivi ljudje hodijo pod božjim solncem. Tak čudak je bil Lentek tudi. Drugod — recimo — besen samega veselja! Kakor plamen plapola iz njega hrupna radost, domá pa molči kakor puščavnik. Drugod ga je sama ljubeznivost, dobrotljivost in prijaznost, domá pa, kjer bi lahko našel najčistejšo ljubezen in neomejeno spoštovanje, je oduren in nezaupljiv. Temen mrak mu pokriva lice.

Lepi dol pač ni za njega, nikdar ni bil in nikdar ne bo! Ne! Prej ko se ga reši, ljubše mu bo.

S hrepenenjem je torej pričakoval prvega vinotoka. In tisti odločilni dan je prišel, prišel morebiti prehitro!

Soteška hiša že dolgo let ni bila tako žalostna, kakor takrat. Treba bo slovó jemati; slovó je pa itak vedno grenko in hudo. Sicer so bili z Lentekom včasih navzkriž, a sedaj je vse pozabljeno. Slovó ovije zopet okoli vseh venec najiskrenejše ljubezni.

Če kdaj, tisto jutro se je nad vse lepo pokazala ljubezen do Lenteka. Dekleta mu spletejo in povijejo šopke, nikdo ne sme lepših imeti, ne za klobukom in ne v suk-njici na prsni, kakor Lentek. Skrbna mati pa so mu natlačili velik kovčeg; mastno potico in tolsto raco, beli kruh, ki se kar drobi, tako dobro je pripravljen, in rdečkasto gnjat ali kračo so pazljivo spravili vánj. Pa še nekaj slatinskih steklenic najboljšega bizeljčana, rdečega kakor kri, so pridejali, tako da Lenteku nekaj dnij ne bo treba trpeti pomanjkanja. Oče so pa mošnjiček posebno široko odprli in globoko segli vánj, da bi Lentek imel dovolj za pot in še potem pri vojaki za kako potrebščino, ali če bi mu sila grozila, za kak poboljšek.

Lentek, videč tako dobrotljivost in postrežljivost, je bil ves ginjen; tako še nikoli ne. Solze mu stopijo v oči. Kako se pa tudi v takem trenutku ne bi razsolzil? Zdi se, da mu vsa Soteška hiša in ves Lepi dol s slovenskim pesnikom prepevata, kakor bi ga hotela prisiliti, da naj še ostane:

In to ti nič ni mar,
da dragi, srčnovdani
ti kličejo: Ostani!
Nikar odtod, nikar! . . .

Kmalu potem drdra voz, zalo ovenčan, iz Lepega dola v Črni potok na kolodvor. Oče in starejši sin spremljata Lenteka. Ko se kolodvoru bližajo, zaslišijo petje in vriskanje; drugi mladeniči so, ki odhajajo k vojakom. Skoro vsi so zajokani, a to nič ne dé; oči se solzijo, usta pa ukajo, srce se žalosti topi po dragem domu, jezik pa prepeva junaške pesmi — tako je pač ob tej priliki povsod navada.

Lenteka sprejmejo hrupno med sebe. Že vedó dobro, kdo da je. Poznajo vse njegove lastnosti; da ima dobro srce in da svojim prijateljem vse podari, to so že večkrat izkusili; njegova družčina jim je bila vselej prijetna.

Da je med njimi, to tudi njega veseli. Vnamejo se nove iskre posebnega poguma v njegovih prsah. V srcu nekako zavre. Hipoma se čuti v tej tovarišiji čisto domačega, brat med brati!

Ljubeznivo mu stisnejo oče roko, za njimi še njihov sin. „Bog daj, da bi se zdravi zopet videli!“ pravijo oče, a v istem trenutku prihiti vlak. „Črni potok!“ kriči izprevodnik, in lepa četa krepkih mladeničev iz cele okolice se usuje na vlak. Hlapon zopet zažvižga, kolesa zaropotajo in kakor večerna senca izgine ves vlak tamkaj za kolodvorskim gričem. Razlega se še petje, vidijo se beli robci vihrati ob vlaku; . . . odmevi že pojemajo, drdranje utihne, ljudstvo se vrača s kolodvora; črez nekaj minut je vse na njem zopet tiho.

* * *

Lentek je prišel v Maribor. Tam je bil nastanjen njegov polk. Mladeniči s Spodnjega Štajerja in s Kranjske so bili le-tem dragoncem prideljeni. Sami slovenski mladeniči. Lepe postave, junaška srca, vojaki, da jim ni vrste! S temi mora pač cesar sam imeti posebno veselje.

Vsakemu se je Maribor kmalu vrlo dobro prikupil. Čedno mesto je; leži kaj lepo in mično ob deroči Dravi. Na severni strani kraljujeta dva ljubka hribčka, Piramida in Kalvarija, njima iznad vrhov pa gledata daleč doli po ravnem dravskem polju dve kapelici, sezidani ob času grozne kuge v Mariboru v 17. stoletju vsled zaobljube

pobožnih Mariborčanov. Proti zapadu se razširja gori do Koroškega zanimivo Pohorje, najbogatejše gorovje na vsem Slovenskem; ob vznožju pri Mariboru in na široko okoli Slovenske Bistrice rodi najplemenitejšo vinsko trto, ki daje v obilici zelo dragocene kapljice, nad vinogradi pa se razprostirajo, kakor daleč vidi oko, po vsem Pohorju gosti, temnozeleni gozdi, ki so vrlim kmetom že od davnih časov bogat vir prav lepih dohodkov. Na vzhodni strani stoji hribček za hribčkom, vsi posajeni s plodovitimi vinogradi; to so po vsej domovini znane Slovenske gorice.

Lentek se je tako lepemu kraju kmalu privadil. Ves se je udomačil v prijazno mesto in njegovo mnogolično okolico. Po Lepem dolu, kjer je imel toliko predragih znancev in dobrotnikov, kjer mu je vedno bilo odprto naročje sladkega doma, se mu ni nikdar tožilo. Kaj lahko in hitro ga je skoro popolnoma pozabil. Sem ter tja mu je še vzbudilo kakšno pismo od Soteških žive spomine na minula leta, a tudi tisto ga je pustilo le hladnega do prejšnjih znancev. Hrepenenja po očetovem domu ni poznal, niti si ni želel vrniti se med tiste, ki so ga ljubili resnično.

Priden vojak ima pa tudi malo časa in prav redko priložnost, misliti na svoj dom. Preveč je opravkov. Noč in dan nima mirú. In posebno še dragonec, konjenik! Ne sme skrbeti samo za sebe, temveč tudi za svojega najboljšega spremljevalca, za svojega konja. On je njegovo veselje, njegov ponos. Na vse zgodaj, že pred jutranjo zoro, mora vstati ter mu ljubeznivo postreči; očedi ga, nasiti ga, napoji ga, prej kakor samega sebe. Nikak prah ne sme ostati med njegovo dlako, svetiti se mora kakor nov srebrnjak. Če je otožen, ga lepo po čelu poboža, pa glavico pritisne na svoje prsi, pa ga prijazno gladi po hrbtu in po plečih. Ako ga potem konjiček milo pogleda s svojimi žarečimi očmi, vé, da je našel zvesto in vdano stvar, nekakega tovariša in prijatelja. Konjiček ima čuteče srcé! Ko ga zajaše ter konj veselo zarezgeta, sta pa oba ponosna in vselej pripravljena, hiteti med bojni grom; če je treba ter cesar kliče, žrtvujeta kaj rada oba svoje življenje . . .

Pri vojakih je bilo za Lenteka pravo življenje. Hà, to se mu dopade! Sedaj je še le našel svoj posel; le-tá mu ugaja docela. Sicer je hrana strašno pičla; košček mesa, tako droben, da bi ga lahko odpihnil; juhe tudi ni nikdar preveč. Kaj je to proti polnim skledam pri Soteških,

proti okusnim poticam, od katerih je lahko vsako nedeljo toliko jedel, da se mu je cedila mast po laktu. Sedaj si je prav jasno domišljjal, kako so Izraelci hrepeneli po egipčanskih loncih.

Vendar mu to veselja ne kvari. Z vsem je zadovoljen; pri vojakih mu je prav in vse dobro. Tudi dela se ne brani. Prvi je zjutraj po koncu. Noben tovariš ga ne sme prekositi. Vse ima lepo v redu. Če je še toliko nujnega in mučnega dela, nikdar ne godrnja. Vedno opravi zvesto svoje dolžnosti.

Radi tega je priljubljen pri vseh svojih predstojnikih; častniki ga spoštujejo, nánj se popolnoma zanesejo v vsakem oziru. Tudi tovarišem je mil in drag. Pri delu je kratkočasen, v službi vesten, v vsaki sili kolikor mogoče postrežljiv; s takim se da lahko prav dobro izhajati.

Kdo bi se torej čudil, da je Lentek napredoval v svoji službi? Komaj je leto njegovega vojaškega življenja minilo, je že dobil bele, svetle zvezde na ovratnik, na vsako stran dve; postal je korporal. Taka čast ga je neizmerno veselila. Kako slovesno so to njegovo imenovanje obhajali! Povabil je svoje najboljše prijatelje, pa jih peljal gori v narodne Ruše ter jim tam postregel, da je bilo veselje.

Črez dolgo časa se je v svojem dostojanstvu spomnil tudi Soteške hiše. Fotografirati se je dal, visoko na konju sedéč. Za Soteške pa je bil naročil še posebno veliko sliko; sredi na sliki je on, dragonski korporal na konju, nad njim je cesarjeva podoba, ovenčana z bujnozelenim lavorom; na spodnjem delu so podobe treh dragonskih generalov, na obeh straneh pa so različna vojaška znamenja: zastave, meči, samokresi, puške, top in druge take priprave. Le tó sliko je poslal Soteškim, dobro vedoč, da jo bodo dejali v zlat okvir, jo obesili na steno, naj jo vsakdo vidi, in če Lenteka ne pozna, naj vpraša, kdo je ta junaški vojak na konju. Škoda, da k tej sliki ni pridejal malo bolj prisrčnega in dolgega pisma, kar bi bilo neizrečeno razveselilo Soteške; pisal je namreč samo suhoparne besede: „Tu Vam pošiljam svojo fotografijo in Vas vse skupaj lepo pozdravljam.“ To je bilo vse, za radovedne ljudi v Lepem dolu seveda premalo; vsakateri si je moral misliti, da je Lentek pri vojakih še bolj molčeč in redkobeseden postal, kakor je bil prej domá.

Posebne važnosti zánj so bile vsakoletne vojaške velike vaje, takozvani manêvri. K njim se zbere do sto tisoč in še več vojakov iz celega cesarstva, od vsakega polka, vsake vrste službujočega moštva. Ob taki priložnosti je prepotoval s svojim ljubljencem, iskrim konjem, skoro vesoljno Avstrijo. Prvo leto je šel čez Zidani most v Zagreb, v Djakovo, v Slavonijo in potem čez gozdnati Banat na južno Ogrsko, kjer so bile velike vaje. Sam cesar si jih je bil prišel ogledovat. Drugo leto je potoval daleč, daleč tjakaj v vzhodno Galicijo, čisto do ruske meje; videl je divno mesto Krakovo, v Lvovu je ostal tri tedne ter je precej natančno spoznal gališko glavno mesto. Tretje leto je moral čez Koroško na Solnograško, od ondod na Gornje Avstrijsko in potem na severno-vzhodno Češko, kjer so bile blizu Kolina velikanske vaje; tako ogromnih in obsežnih že v Avstriji več desetletij ni bilo. Ob povratku iz kolinske okolice se je mudil nekaj časa dragonski polk v zlati Pragi. Nad vse lepa se je Lenteku zdela ta slovanska prestolnica. Komu se pa tudi ne bi? Nje čarobna lega ob veličastni Moldavi, njene dražestne palače, njene sloveče cerkve, cvetoči vrtovi v okolici, rajskolepa polja in prijazno hribovje na vseh straneh — komu bi se ves ta kras ne dopadal? Nepopisno divno in slikovito je le-tó preslavno oko obširne češke zemlje . . .

Dolga potovanja so človeku zeló koristna. Pokažejo mu ves mnogolični, čudežni svet. Tu gleda prirodni kras in čar, tam občuduje neverjetne izdelke in proizvode človeškega uma; tu spoznava bogastvo podjetnih in neumorno delujočih mest, tam proučuje umetne priprave za razumno obdelovanje plodonosnih polj in vinskih goric; tu mu drevi pred očmi stotero obloženih vlakov po železnici, tam po globokih rekah in po morju pa bučijo parobrodi, vozéč različno blago na vse meje obširne zemlje. Neštevilne roke so noč in dan pri delu, nikdar ne počivajo, nikdar ne mirujejo; tajnostno vrvenje in vršenje preveva vse dežele. Človeški duh je neumoren; orjaška je njegova moč, občudovanja vredna so njegova dela. Kdor je obhodil veliko sveta, jih je videl in strmél je nad njimi. Nehoté je oduševljen vzkliknil: „Velik in lep, zanimiv in poučljiv si ti, širni svet!“ Kdor si ne upa od domačega praga v tujino, svetá ne pozna, on nima niti pojma o velikosti in lepoti različnih krajev in dežel.

In vendar ne bi smel nihče potovanja in romanja po daljnem svetu vsakomur priporočati. Zakaj li ne? Ker se vidi širom svetá tudi mnogo hudega, pohujšljivega, zapeljivega in pogubljivega. Sovražnik človeškega rodú se neprenehoma trudi, kako bi tega ali onega pogubil. O koliko mladeničev in mož, koliko deklet in žen je že to grenko izkusilo! Koliko jih je že letelo v tuji svet samo v — grob, v najhujšo nesrečo, v pogubljenje za čas in za večnost!

Nikjer ne bodi tako previden in pazljiv, kakor v tujem svetu! Bodi moder in pameten! Ne zaupaj ljudem! Še v spanju bi moral imeti odprte oči, kadar si na tujem. Če si tam zanikaren, si že izgubljen!

Premalo pazljiv na svojih potovanjih je bil tudi Lentek. Z največjim veseljem se je odpravil vsakokrat v daljne kraje. Zaukal je s svojimi tovariši, ko je odhajal iz Maribora po prašnih cestah ob poletnem času, bodisi doli proti prijazni Slivnici, ali gori proti solnčni Selnici, ali pa mimo železniškega predora na severno stran proti probujenemu Št. Ilju. Zelel si je vedno le daleč, daleč v tuji svet; če izostane prav dolgo, mu je tem ljubše; tudi nič ne dé, če bi mariborskega stolpa, ki gleda tako daleč v tujino, ne videl nikdar več. V tujem svetu je zašel med hudobne tovarišije; kar je v njih videl in slišal in uganjal, ni treba omenjati; ni bilo niti lepo, niti pošteno, niti koristno. Tam si je izpraznil mnogokrat žepe, nikdar si pa ni napolnil srca z blagimi čuti; napredoval je v lahko-miselnosti, nazadoval pa v poštenju; našel je šumno veselje, izgubil pa ponos in čast zglednega mladeniča in hvalevrednega vojščaka. Kaj ne, pač žalostna zamenjava, objokovanja vredna izprememba!

Tudi v svojih opravkih Lentek ni več takšen, kakoršen je bil precej dolgo v svoji vojaški službi. Tista natančnost v izpolnjevanju dolžnostij je minila; tiste vnetosti ni več, ki ga je prej ogrevala pri vseh opravilih ter mu je sladila muke in težave vojaškega stanú. Sedaj ga ni nič pekla vest, če je kakšno delo zanemaril; potruditi se, napeti se, tovariše v marljivosti prekositi in nadkriliti — to se mu ni več zljubilo.

Naravno je, da ga tudi predstojniki več ne marajo. Oni imajo bistre oči; kar hipoma zapazijo, če kje karkoli ni v redu. Sledijo pazljivo vsakemu koraku, preračunijo natančno vrednost vsakega opravila, gledajo vestno na

vseh deset prstov. Pri Lenteku so hitro zapazili popustljivost; mahoma je bila očita vsaka malomarnost, ki se je dogodila. Zaupanje je takoj izpodkopano, z njim pade pa tudi spoštovanje in naklonjenost do podložnikov. Najhujše pa je, da se take dragocene lastnosti ne povrnejo skoro nikdar več. Ko so zapravljene, jih ni moči več najti ali pridobiti.

Tak preobrat se je izvršil tudi pri Lenteku. Ko ga je častnik prvič okaral in grajal, se je grozno razsrdil. Penil se je same jeze. Samo strah pred hudimi kaznimi pri vojakih ga je zadrževal, da ni postal javno uporen; zakaj pri njih se podložnik nasproti predstojnikom ne sme niti ganiti. Bog obvaruj, da bi se kdo drznil ugovarjati; popolna pokorščina, ki ne pozna nobenega izgovora, je pri vojaštvu prva postava. Gorjé mu, kdor jo prelomi. Zaprejo ga, vklenejo ga v ozke verige, naložijo mu post. Vojaška kazen je vedno krvava obsodba. Tam ne poznajo nobene šale; vsak prestop, posebno pa nepokorščino in upornost kaznujejo silno hudo.

Lentek se je navidezno pokoril, a vnel se je notranji stud nad stanom, ki mu je bil prej tako mil. Ako bi bil v službi trajno tako zvest in vnet, kakor je bil začetkoma, bi bil še prav lahko došel više. Celó dalje, kakor tri leta, bi bilo zanj dobro služiti. Postal bi četovodja, imel bi dokaj lep zaslužek in če mu pri vojakih ne bi več ugajalo, dobil bi takoj katero drugo cesarsko službo, kajti v tem oziru je za doslužene vojake prav lepo preskrbljeno; povsod imajo potem prednost. Sreča ga je čakala, ponujala se mu je, za suktnjo se mu je obešala... a ni je hotel. Oh — nesrečnež! Za celo življenje bi bil našel dovolj umestno službo, a kakor nalašč se ji je izognil, jo je zavrgel. Tuji svet zanj ni obrodil blagoslova.

Izpremembra v njegovem službovanju se ni izvršila na mah. Polagoma jo je bilo opazovati. Največ so bile pač temu krive hudobne priložnosti, koje je našel križem svojega bivanja. Stalnosti v svojem obnašanju in prepričanju pa že itak prej ni imel; manjkala mu je ista blagodejna podlaga, ki je naravna posledica dobre otroške odgoje.

Nezadovoljen s cesarsko suktnjo je čakal komaj slovesa. Štel je že dneve; čas je meril samo po tednih, katere bo moral prebiti še v vojašnici. Da bi jih bil vendar kmalu konec, tako si je želel večkrat.

A vmes je koval načrte za prihodnjost. Kam bi šel? Kaj bi počel, ko bo treba odpasati sabljico, pa vzeti slovo od konjička? Taka vprašanja ga niso čisto nič vznemirjala. Bilo je že vse določeno. Veliko je hodil po svetu, mnogo je videl. Slišal je različne stvari, spoznal dokaj sveta; kako si torej ne bi mogel pomagati? Prebrisana glava vse ve, za njo ni nikakih zaprek.

V veseli družbi je Lentek prvič razodel svoje namene. Čujmo, kdaj in kako!

Neko nedeljo popoldne je šlo več mariborskih dragoncev doli za Dravo na izprehod. Med njimi je tudi Lentek. Vsi so najboljše volje; človek bi mislil, da so to najsrečnejši ljudje. Čemú, odkod neki tako veselje? Bliža se ura slovesa od vojaške službe. Radi tega jim srce utriplje same radosti. Videli bodo zopet svoj premili domači kraj, zrli zopet dragi materi v obraz. Povsod je lepo, domá pač najlepše; to je prislovica tudi pri vojaki.

Oni dragonci pridejo v Pobrežje. Cesta jih pelje po visokem dravskem pobrežju — odtod ime tega predmestja. Prav lep, krasen kraj je tu. Pobrežje je pokrito z vrtnimi nasadi. Hruške in jabolka ravno zorijo; obrodila so to leto, kakor že Bog ve kdaj ne tako. Polna so kakor grozd; šibijo se, da stočejo opore pod njimi. Nekatera drevesa so videti vsa zlata, toliko sadja imajo. Spodaj ob pobrežju pa šumijo zeleni valovi deroče Drave; mogočno drevijo po široki strugi.

Sredi pobreškega predmestja, na najvišjem mestu, stoji velika, košata lipa, pod lipo kamnata miza s preprostimi stoli; prav tako, kakor se poje v narodni pesmi:

Stoji, stoji tam lipica,
pod lip'co miz'ca kamnata,
krog miz'ce stoli rezani . . .

Pod le-tó lipo obstojé dragonci, lepi, čvrsti slovenski mladeniči. Obodi na črevljih se jim svetijo kakor zrcalo, ostroge jim žvenketajo kakor srebrni zvončki; hlače so čedne, rdeče kakor kri; višnjeva suknja oklepa junaške prsi, kakor bi bila vlita na telo. Res, krasni vojaki, dika naše vojske! Skoro vsi so na ovratniku okrašeni z zvezdami, znamenje torej, da niso, kar si bodi; skoro sami podčastniki so.

Nekoliko si ogledajo okolico, katera jim je že sicer dobro znana; večkrat so že odtod uživali zanimiv razgled. Pred nogami se vije Drava; na zapadni strani vidiš ves

Maribor, lepo, cvetoče mesto; naravnost pred teboj, onstran Drave, se razprostira Melje; vzadi za njim so bujne vinske gorice; na desni od Melja pa te pozdravlja zeló čedna, bela cerkev Matere božje gorske, neminljiva stavba prezaslužnega kanonika in župnika Marka Glaserja; cerkvica z zeleno okolico ti daje tako lep prizor, kakor bi ga bil nalašč naslikal kak umetnik; pod goro spodaj pa stoluje v tihi samoti sv. Peter, ki zvesto čuva in bogato blagruje svoje vedno pridne, pobožne in narodne župljane.

Menda so se vojaki tukaj nalašč zbrali, da se še enkrat divijo na tem tako mičnem razgledu. Bržčas jih je tudi nekoliko mikala rujna kapljica, katero toči krčmar „Pod lipo“. Da se torej obojnega naužijejo, zasedejo obmizje. Glasni so; pozna se jim, da hočejo danes dati duška svojemu veselju, naj velja, kar hoče; nikdo jim ga ne more kaliti. Med vsemi najbolj glasen je Vršičev Jurij, naddesetnik, domá iz ljutomerskega okraja.

„Bratje, tovariši,“ pravi s krepostnim naglasom, „danes še, morebiti nikdar več ne skupaj! Tri leta smo nosili cesarsko suktnjo; zvezde na ovratniku nam dajejo laskavo izpričevalo, da smo zvesto in vrlo opravljali svojo službo. Vedno smo se ljubili in radi imeli...“

Med tem si natočijo najboljšega, Jurij pa z ognjenim glasom zavpije:

„Bog vas živi! Zivio!“

„Zivio! Bog živi!“ Tako si enoglasno nazdravlja živahna družba.

Zivio! se razlega daleč okoli. Mariborčanom mora na uho doneti prisrčna zdravica. Zapeli so potem marsikatero; vojščakom jih nikdar ne zmanjka, kakor je obče znano.

Vmes se pa pogovarjajo o bodočnosti. Malo se zbadajo, drug drugega ščipljejo z rezkimi opazkami.

„Jurij, ti boš kralj ljutomerskih goric; pazi, da se v vinu ne utopiš,“ pravi Vršiču Florijan Namestnik, rodом s Kranjskega.

„Kaj še,“ pripomni Lešnik Tina iz Rogatca, „utopil se v vinu ne bo, pa priimek Jurij Krstnik bo dobil.“

Hà, hà!“ se jih hipoma več zagrohoče, „ker bo vode prilival!“

„Ti, Tina,“ pravi Vršič, „kakšen razloček je med teboj in med potreno harmoniko?“

„Jaz ne vem,“ odgovori Lešnik presenečen.

„Jaz tudi nobenega ne poznam, ker sta oba enaka; oba nista piškavega oreha vredna.“

„Hó, hó, polamana lesa, dobro si mu jo zasolil,“ se začuje od več strani; Tina pa kar utihne, kakor da bi ga bil z mrzlo vodo polil; ta hudomušna uganka mu je kar vzela sapo.

„Na zdravje, ljubi Vrtavec!“ dene Namestnik.

„Na zdravje tudi tebi in vsem dragim tovarišem s Štajerske in Kranjske!“ se zahvali Vrtavec. On je bil iz Rožne doline na Koroškem in vsem posebno ljub in mil; bil je bolj tihe narave, a pošten od nog do glave, zato ga je vse visoko čislalo.

„Ko bomo romali drugo leto o binkoštih na Sv. Višarje, se bomo videli, kaj ne?“

„Gotovo, gotovo, le pridite, pridite k nam na Koroško!“

„Najlepši časi pa tebe čakajo, Lipnik!“ oglasi se nekdo. „Bogata kmetija gori blizu Velike kape bode tvoj lastni dom. Saj vem, izvoljena nevesta teče vsak dan na planino, pa gleda s hrepenenjem, kdaj in odkod boš prišel, da jo popelješ pred oltar. Tisočake ti bode štel bogati tast, pol Pohorja boš dobil od očeta; debele smreke, ki nikoli ne pozebejo in jih nobena toča ne pobije, ti bodo polnile žepe; kako boš ti srečen!“

„No, ti me ne boš zavidal, ko boš iz vinske pokrajine dolenjske pošiljal polovnjake na vse štiri vetrove,“ odvrne možati Lipnik.

„Kaj to hasni! Ali ne poznaš pregovora, ki je danes bolj resničen, kakor je bil še sploh kdaj: kjer raste smreka, potice pečejo, kjer raste pa trta, črn kruh žvečejo.“

„Lentek, ti pa na nas nikar ne pozabi!“ se začuje na drugi strani.

„Ne bom ne, nikdar ne bom, če bodem še tako daleč prišel,“ odgovori tolažljivo Lentek.

„Sedaj nam pa povej, Lentek, kam boš prav za prav šel? Kam si namenjen?“ vpraša Vršičev Jurij.

„Jaz? Jaz grem na Nemško,“ razlaga Lentek. „Hamborn se pravi kraju, kamor pridem. Služba me že čaka. Dobra služba, upam, čisto dobra. Če bom le zdrav, mi ne bo sile.“

„Kaj pa, če se motiš,“ ga zavrne Lešnik. Celo omizje je radovedno, kaj bo Lentek odgovoril. Vse šale in dovtipi ponehajo, vse gleda le nánj. Nobeden ni tako daleč namenjen, kakor on; zaradi tega sedaj vsi ravno v njega upró oči.

„Kako bi se motil, če pa vse dobro vem! Moj prijatelj, Glasov Pavlek, je bil več let premogar v Črnem potoku. A ni se mu več dopadlo. Kako bi pa izhajal s tako beraško plačo? Po 80 krajcarjev na dan, kaj je to? To je še za smrt premalo. Pri nas v Avstriji ni mogoče živeti; kdo bo delal za tako sramotno betvico? Drugod je vse drugače, neprimerno boljše. Pavlek se ni dolgo pomišljal, kaj bi storil. Po dobrih, zvestih znancih je zvedel, da se na Nemškem delo plačuje drugače. Prihranil si je nekaj goldinarjev za na pot in ko je imel dovolj, pa jo je mahoma potegnil v tuje dežele. Sedaj je že več let tam; v Hambornu dela. In kaj mislite, kaj si zasluži? Na dan po 5, 6, celo po 7 ali 8 mark, to je po našem denarju: po tri, štiri, skoro po pet goldinarjev na dan! Razumete: po pet goldinarjev na dan! Kaj ne, to je čisto kaj drugega, kakor pa pri naših plačah stradati in žejo trpeti, pa mrazú trepetati.“

Močno potegne Lentek dim iz smodke ter ga ponosno izpuhti, da se daleč na okoli zakadi pred njim. Potem pa še kupico nastavi, jo izprazni, ji pogleda čisto na dno ter jo ropotaje postavi zopet na mizo. S tem je dal nekak poudarek svojim glasnim besedam.

Tovariši ga začudeni gledajo; v trenutku je vsa družba postala resna; vse je očarano in omamljeno od popisane sreče, ki bojda v drugih krajih, tam daleč na Nemškem, cvete delavcem.

„Ti greš torej za Pavlekom?“

„Kar na mah, ko slečem tó-le suktnjo. Črez štirinajst dnij me več ne bo pod tem cesarjem.“

„Pa li že imaš potni list in denar za potovanje in vse drugo, kar je treba?“ vpraša Lipnik.

„Misliš, da sem šerna, ki ne vé, kaj dela? Če si človek naredi načrt, pa si skuje kakšen namen, si mora poiskati tudi sredstva, da ga doseže. Lentek ima glavo, da misli, veš, Lipnik! Kaj imam menda glavo samo zato, da devam kapo na njo? Bodi brez skrbi; vse je že oskrbljeno. V Hambornu je že vse pripravljeno. Pavlek mi je pisal, naj le pridem hitro. Prej ko je, boljše je, ker prihaja vsak dan vse polno delavcev tjakaj iz vseh krajev svetá.“

„Ali boš vedno tam delal? Ali še prideš kdaj v naše kraje?“ ga vpraša več tovarišev.

„Sevéda pridem še nazaj! Vsaka tri ali štiri leta se bomo lahko videli. Ko si bom pa dovolj prislužil, se bom vrnil zopet za vselej v svojo domovino. Najljubše bi mi bilo, če bi si mogel toliko prihraniti, da bi si kupil malo posestvo, pa na njem sam postal svoj gospodar.“

„Lentek, Bog ti daj to srečo!“ pravi Vršič in trči krepko z Lentekom, da glasno zapojeta kupici.

Drugi tovariši se pa pogovarjajo o tem, kar so z zanimanjem slišali. Ta in oni pravi:

„Če me ne bi oče klicali domov, šel bi z njim.“

„Kdo vé, če ne pridem za teboj,“ pravi Brodnik Jožko, ki je doli za Savo domá.

„Prav boš storil, če prideš,“ odgovori Lentek. „Bodi pameten, pa pobiraj denar tam, kjer na kupih leži! Ali ti ni ljubša mesena juha na tujem, kakor pa domá sirotka z ovsenim kruhom? Ali ni boljše, da v tujem svetu za dober denar delaš, ob nedeljah pa smodke kadiš in zlate prstane nosiš, na ušesih se ti pa murčki svetijo? Domá pa žulje prediraš, a krajcarja po cele mesece ne dobiš pod palec. Svojo glavico vprašaj, glavico!“

„Kar je res, je pa res; drugod je vse boljše, kakor pri nas,“ nadaljuje Brodnik.

„Nič ni res, povsod je enako,“ odvrne precej glasno Vršič. „Pridni in pošteni ljudje najdejo povsod svoj zaslužek.“

„Dà, zaslužek, pa kakšen! To je zaslužek, ki je za oči dober, ker ga nič ni — tak je pri nas. Pri nas je delavec suženj, drugod je pa toliko, kakor pri nas vsak gospod!“ poudarja Lentek oblastno.

„Nikar tega ne veruj! Misliš, da je tam sama gospoda? Povsod je tako, kakor pri nas.“

„Ti, bogatašev sin, lahko tako govoriš. Ti si se domá kruha preobjedel, tedaj ne veš, kaj je pomanjkanje. Mene je pa mladost izučila drugače! Ti nisi nikdar služil, nisi nikdar trpel, pa ne veš, kako se cepec suče in kako se vlada kosa. Kaj boš ti govoril? Ti ne veš, kaj se pravi delati.“

Duhovi se vedno bolj vnemajo; razburjeni so že. Vršič je pameten mož; zató pa govor lepo čedno na drugo stran zasučé ter pravi:

„Lentek, ne misli, da sem ti nevoščljiv, ali da te zadržujem od tvojega namena. Bog obvaruj; še na misel mi to ne pride. Zelim ti vse najboljše. Najdalje izmed nas vseh boš šel, Bog daj, da bi tudi postal najbolj srečen!“

„Tudi jaz ti to želim!“

„Jaz tudi!“

„Kaj misliš, da jaz ne?“

Vsi nazdravljajo Lenteku, mu podajajo roke, želeč mu mnogo sreče. Tako je modri in previdni Vršič pogovor spravil zopet v pravi tir, drugače bi se utegnilo kaj zgoditi. Kdo vé, kakšna rabuka bi bila nastala, ker so bili v družbi tudi prepirljivci. Dobra beseda o pravem času neizmerno veliko koristi; kakor oljčna vejica je, ki označuje ljubi mir in obrodi blagodejno spravo kot žlahtni sad.

Dolgo časa so še ostali pod košato lipo. Zdonela je še marsikatera pesem, vrstilo se je še več gorečih napitnic. Bratovska ljubezen je žarno obsevala veselo družbo. Iz različnih krajev so bili, a lepi vojaški stan jih je tako tesno združil in z medsebojno ljubeznijo napolnil, da se pristni rodni bratje ne morejo ljubiti srčneje. Brez tovariške ljubavi bi bil vojak najubožnejši siromak. Daleč od doma je, v tujem kraju, med neznanimi, trdosrčnimi ljudmi. Delati mora, kakor črna živina, priznanja pa ni skoro nobenega. Tako je pogostoma vojaško življenje. Le ljubezen med tovariši je osladi; srca, ki enako hrepenijo in trpijo enako, vzplamtijo kmalu med seboj.

Taki prijatelji in tovariši, ali bolje rečeno, bratje so si bili le-tí naši vojaki. Obljubili so si, da si bodo tako zvesti ostali celo življenje; sveto so si prisegli neminljivo ljubezen. Ločil jih bo svet, a bratovske vezi ne bode pretrgal, ki jih veže. Ne samo enkrat, štiri- ali petkrat so zapeli tisto vedno lepo pesem:

Naj čuje zemlja in nebo,
kar dan's pobratimi pojó;
naj se od ust do ust razlega,
kar tu med nami vsak prisega:
da srce zvesto kakor zdaj,
ostalo bode vekomaj!

Beseda dana, vez velja,
ne zemlje moč, ne moč nebá
in ne peklá ognjena sila
vezi ne bode razrušila;
saj srca zvesta, kakor zdaj,
ostala bodo vekomaj!

Koga taki glasovi ne bi ganili mogočno? Kdor je že to pesem v večji družbi prepeval, je pač živahno občutil, kako pretresejo srčne globočine ognjeviti izrazi svete obljube.

Našim vojakom je bilo silno tužno pri srcu, ko so ponavljali ta spev. Vojak ima trdo srce, ne gane ga, kar si bodi. Mora tudi biti nekako kamenit. Ne boji se niti svinčene kroglice, ki po zraku strašno žvižga, niti svetlega meča, ki je oster kakor britev ter reže in zasekava kakor mesarski nož. A taki trenutki omehčajo tudi vojaško srce; taki slovesni trenutki izžamejo celó iz vojaškega očesa biserno solzico. Je li se treba tiste sramovati? Nikakor ne. Saj ni znamenje strahú ali slabosti, temveč le jasen pojav bratovske ljubezni.

Zvezde so že zdavna migljale na jasnem nebu, ko je „Pod lipo“ zadnji gost pozdravil krčmarja: „Lahko noč!“ Gori proti Mariboru so korakali naši vojaki, dobro vedoč, da ne bodo nikdar več skupno delali takega izprehoda. Divna noč je bila, obnebje čisto kakor ribje oko; luna je svetila tako žarno, da je bila videti cela mariborska okolica. V Dravi se je zrcalilo obnebje; v njeni globini so brlele neštene zvezde in druga luna je veličastno sijala spodaj pod bisernimi valovi. Zraven pa so v Dravi odsevale še mnogoštevilne luči mariborskih ulic ob pobrežju: prizor, ki gledalca spominja na čarobne Benetke, ono neprimerljivo morsko kraljico, ali pa na mnogolično Sêno, ki se vije skoz blesteči Pariz...

Malo pred železniškim mostom postoji Lentek, pa pravi tovarišem:

„Lepo je bilo tukaj za nas! Lepa si ti, mila mi Drava; krasno si mi, zeleno Pohorje! Nikdar vas ne bom pozabil! Veseli spomin na vas bom nosil vse svoje žive dni, do hladnega groba. Najsrčnejša hvala tudi vam, premili tovariši, ki ste mi s svojo prijaznostjo in ljubeznivostjo sladili vojaška leta... Z Bogom!“

„Vsi ti želimo srečno pot!“

„Res, vsi,“ se oglašajo tovariši zopet drug za drugim.

„Nikar nas ne pozabi! Tudi če boš prišel kdaj domov in prinesel stotake za klobukom in polne žepe cekinov s seboj, tudi takrat se nas spomni!“ pravi Tine.

„Brez zamere, če sem storil komu kakšno krivico.“

„Ah, nič, nikdar nič; sevéda ne!“ mu zatrjuje Vršič.

Polagoma pridejo na razpotje tržaške in pobreške ceste. Krenejo v stran gori čez stopnice. Mimo cerkve sv. Magdalene jih pelje pešpot vzadi za župnišče, potem čez polje in prek koroške železnice do starega pokopališča. Kolikokrat so hodili tod! Kolikokrat so tod prepevali

slovenske pesmi, da se je treslo celo magdalensko predmestje! Vmes so tu in tam zavriskali, da je vse reklo: „Takah vojakov ni, kakor so slovenski dragonci!“

Nocoj so pa čudno tihi. Niso ravno žalostni; to se ne sme reči. A peti se vendar nikomur ne ljubi. Zató rajši molčijo. Niti pogovor jim gladko ne teče. Vsak ima svoje misli; le v nje je zatopljen, za druge se ne briga. Vsak sika nekaj pred se, kakor bi hotel žvižgati; zraven še luskne sem ter tja s prsti, kakor pač vsakdo stori, ko ne ve, kaj bi počel.

Tako pridejo do vojašnice. Vsak je že bolj domá, pri svojih stariših, bratih in sestrah, kakor na tujem.

Vse že počiva. Trará, trará, vojaški mirozov je že zdavna oddonel. Ko vstopijo skoz prva vrata, pozdravi straža; krepek vojak tresne s petami ob tla, da ostroge zazvenijo, desnico pa vzdigne ob glavo ter zamahne z njo zopet ob stran — vse natančno po pravilih. Lep, zali korenjak je.

Črez nekaj minut izginejo naši vojaki po različnih sobanah . . .

Od tistega večera je Lentek nekoliko izpremenjen. S tovariši skoro nič ne govori. Vedno je zamišljen. Nekaj premišlja in preudarja, a nikdo ne vé, kaj. Svoje reči pospravlja. Veliko jih itak ni. Kaj bo pa vojak imel? Komaj, da se enkrat obleče; to je vse, dostikrat še tega nima.

Lentek si je kupil čisto nov kovčeg. Saj ga bo treba — za daljno, dolgo potovanje. Vánj natlači vse, kar ima: nekaj perila, obleko, vojaško kapo, katero je smel vzeti s seboj za spomin; tudi nekaj priročnega orodja vzame s seboj in kar je pač treba take ropotije, če človek odhaja daleč. Dela pa vse bolj na tihem, nekako skrivnostno, kakor da ne bi hotel nikomur nič povedati, kam gre; menda misli, da so tovariši že pozabili, kar jim je pravil v nedeljo „Pod lipo“.

Čemú li je tak? Kaj pa mu je?

Te dni ima v svojih prsih hud, strašen boj. Njegovo skrivnostno, bolj otožno kakor veselo obnašanje bo le tisti razumel, ki mu pogleda sedaj na dno srca. Kje tiči torej vzrok?

Tisto nedeljo zvečer, ko je prišel s tovariši domov, je našel na stolu poleg svoje postelje pismo. Vojaški pismonoša je bil isto položil tjakaj. Lentek ga prečita. A

takoj ga dene zopet nazaj v ovitek. Nikomur ne pove, odkod je. A tem bolj gre njemu k srcu. Vsebina ga je močno ganila. Taka-le je bila, to-le je pismo:

Preljubi naš Lentek!

Zelim iz vsega srca, da bi Te to moje pismo našlo pri najboljšem zdravju in veselju, kakor Ti to vsi domači resnično želimo. Minilo je že dve dolgi leti, odkar se nismo več videli. Pred kratkim smo pa slišali, da boš kmalu zopet prišel domov. Ljudje že vsi tako govorijo. Oh, kako smo strašno žalostni, ker nam Ti sam nič ne pišeš. Zakaj pa vendar tega ne storiš? Ali smo se Ti zamerili? Si li na koga izmed nas jezen? Ali ne veš, da Te imamo vsi radi? Samo ena vrstica od Tebe bi nas vse razveselila. Lepo Te torej prosim, preljubi Lentek, piši nam, piši! Nikar ne pozabi naravnost k nam priti, precej ko boš slekel vojaško suktnjo. Oče in mati želita Tebe kmalu zopet videti.

Mi smo še, hvala bodi Bogu, vsi zdravi; kar je pa novega po naših krajih, Ti bomo povedali, ko prideš k nam. Vsi, stariši, bratje in sestre, vsi Te pri srčno pozdravljajo in Te v vsej ljubezni pričakujejo. Ne pozabi pisati, kateri dan in katero uro prideš, da bodo šli oče ali brat na kolodvor z vozom po Tebe. V imenu vseh domačih Ti pišem te vrstice in v imenu vseh Te še enkrat prav srčno pozdravljam

Tvoja vedno zvesta sestra

Malika.

Tako prijazno pismo od Soteških! Najmlajša hči mu piše v imenu vseh. Stari spomini se mu vrnejo, spomini na Lepi dol. Tam je bil kakor doma; vse ga zopet z veseljem pričakuje.

Kaj je torej storiti? Iti na Soteški dom, ali pa v tujino?

Kaj bi storil? ...

Notranji glas mu pravi: „Pojdi v Lepi dol! Nazaj, nazaj k tistim, ki te imajo radi! Tam najdeš ljubezen; tam te čaka blagoslov kmetske sreče. Kaj te pa čaka drugod, v daljnem, tujem svetu? Bog sam vé, kaj!“

A odmeva še drugi glas v njegovem srcu. Še močnejši, krepkejši je! „Ne k Soteškim!“ mu pravi. „Ne nazaj v hišo, v kateri ne poznajo zlate svobode in prostosti. Le

med svet, med svet! Dalje ko prideš, boljše bo. Tam zunaj je prostost, zunaj cvete bogastvo, zunaj sije solnce prave sreče. Ali hočeš biti pokoren sluga, ponižen hlapec in teptan suženj v Lepem dolu, ali pa sam svoj gospod v lepših in krasnejših deželah?"

Taka vprašanja so mučila Lenteka. A sklep je bil že storjen, čemú se torej še pomišljati? Nekaj ga sicer še vleče v Lepi dol; zdi se mu, da mu nekdo noč in dan trobi na ušesa: „Nikar drugam, kakor k Soteškim!“ A s silo zatrè tak opomin.

Celo življenje je s tem odločeno. Ta notranji boj je odkazal pot za vso bodočnost. Vsa prihodnjost bi se bila razvila drugače, ako bi se bil drugače odločil v teh trenutkih.

Na tuje torej gre Lentek. Tja ga vleče srce; v daljnem svetu hoče poskusiti svojo srečo . . .

Ravno na dan sv. Mihaela je bilo, ko je odpasal svetlo sabljico ter ji rekel: „Nekaj let me ne boš več videla.“ Proti polnoči je šla cela truma dragoncev na mariborski južni kolodvor, da se odpeljejo vsak na svoj dom. Vsi srečni so. Vsak si pač misli: „Povsod je dobro, domá pa najboljše.“ Radi tega prepevajo in ukajo, da se razlega po vsem mestu.

Samo Lentek je tih. Molčé se skriva vzadi v kakšnem kotičku. Komaj nekaj besedic izpregovori, ko podaja najboljšim prijateljem in tovarišem roko. Črez nekaj trenutkov pa odžvižga z njim vlak tja v daljavo. Niti ene zvezdice ni na nebu. Ko Lentek pogleda skoz okno, opazi, da pokriva tema hrib in dol. V neznano tujino hiti z njim hlapec; gre li tudi njegovo življenje v negotovo, temno prihodnjost?

Ko se izdani, se prikažejo lepe zelene planine srednjega Štajerja. Ob Muri se vrsti vas za vasjo; več lepih trgov je videti ob levi in desni. Vlak drevi, da je komaj razločevati v bližini drevo od drevesa. Pride Semernik — meja štajerske zemlje. Tu postane Lenteku najbolj tužno pri srcu. Zalosten sicer ni, tega ne pozna njegov značaj, a vendar mu srce vzdihne: „Žal mi je za teboj, ti rojstna mi dežela!“

Bliskoma šviga brzovlak mimo cvetočih nižje-avstrijskih mest, skoz bogate ravnine mimo krasno obdelanih goric. Prej ko bi slutil kdo, zakričijo izprevodniki: Dunaj!

Marsikateri potnik je z največjo radovednostjo pričakoval tega trenutka. Hrepeneč je gledal skoz okno.

Kakor morje široko, je videl daleč tja ogromno množico hiš. Prešteti jih ni mogoče, preveč jih je. Kakor daleč sega oko na zahodno-severno stran, so same hiše, bele, sive, rjave, vsakojake barve; nizke, na eno ali dve nadstropji, druge pa silno visoke, na štiri, celó pet nadstropij, ali še višje. Tu in tam so videti velikanske cerkve; tam daleč sredi hiš se dviga prekrasen zvonik, visok, kakor bi se hotel dotikati zvezd — to je stolp starodavne cerkve svetega Štefana, mogočnega zaščitnika in varuha dunajskega mesta. Vmes med vojaškimi poslopji štrlijo strmo proti nebu mnogobrojni dimniki različnih tovaren. Kaj jih je in koliko! Ne mirujejo nikdar; dim se vali noč in dan v gostih oblakih iz njih in kakor jesenska megla plava potem nad mestom...

To je veliki, cesarski Dunaj! Nepozabljiv, čaroben je vtisk prvega pogleda prek njega. Posebno tisti, ki še ni videl velikega mesta, se ne more načuditi lepoti in velikosti avstrijske prestolnice.

Lentek je ostal dva dni na Dunaju. Mesto je že površno poznal, kajti že trikrat se je mudil tam kot vojak. A vendar ga hoče zopet nekoliko ogledati. Nekaj cvenka se bo sicer na ta način potrosilo; a nič ne dé, saj ga ima Lentek; kdor nima denarja, naj nikamor ne hodi, domá za pečjo naj ostane, si misli.

Še tisti dan se izprehaja po dunajskih ulicah. To ga zeló osrči. Vse se mu neizmerno dopade. Há, kakšen je promet, kakšno vrvenje in vršenje po kamenitih cestah! Na tisoče ljudij srečavaš, kamorkoli se obrneš; le postoj kje ob oglu, pa bo v nekaterih minutah na stotine vozov drdralo mimo tebe, kakor bi jih nesla burja. Komaj se izogibaš. Letati in odskakovati ti je treba, da te na tla ne poderó. Kdor tega še ni videl, si niti misliti ne more, kakšno življenje tu veje. Ako prideš v širše ulice, te omami krasota in nepopisni sijaj raznovrstnih palač. V pritličju imajo navadno bogate izložbe. Kaj se vse v njih vidi, je neverjetno. Tu zlatnina, srebrnina in žlahtni kameni na izbero; tam svila in sukno v vseh le mogočih barvah; drugje zopet so kipi, podobe, sohe, slike in mnogolične umetnosti. Vsega si ne bi mogel nikoli ogledati; toliko in takih stvari je povsod nakopičenih, da moreš le strmeti nad njimi; sama krasota ti jemlje oči!

Kako ne bi vse to ugajalo Lenteku? Pogum mu je rastel, srce se mu je širilo. Sedaj še le prav blagruje tisto

srečno misel, ki mu je rekla: „Ne v Lepi dol! Le naprej v tuji svet!“ Kaj je Lepi dol?! Kaj je njegova beračija, kaj je njegovo siromaštvo proti krasoti cesarskega Dunaja? Kdor se hoče upogibati pod peto Soteškega očeta, naj tam ostane, kdor pa hoče glavo nositi po koncu, prosto dihati s prsmi, biti sam svoj gospod, ta naj gre daleč proč od Lepega dola, daleč v tujino!

Take misli so napihovale Lenteka. V dveh dnevih se je čutil na Dunaju že domačega. Sevéda ni imel o velikomestnem življenju niti pojma ne. Dunajske prizore je sodil le po prvem pogledu. Globokeje ni mislil. Da je to le zunanji blišč, ki je že marsikoga hudo oslepil in — go-ljufal, tega ni razumel. Z močno viržinko v ustih se je izprehajal po Dunaju, pa si je predrzno mislil in domneval, da je že dunajski meščan, dunajski velikaš! . . .

Vendar dalje ne more ostati na Dunaju. Da je namreč življenje na Dunaju strašno drago, hitro občuti. Kamorkoli greš, ti zasolijo vsak račun tako grozno, da se moraš za ušesi popraskati. Kar oguliti in oskubsti hočejo tujca. Jesti in piti bi moral pozabiti, če bi hotel dalje časa prebivati na Dunaju. Zato pravi stari, resnični pregovor:

Kdor hoče iti na Dunaj,
naj pusti želodec zunaj!

Lentek zapusti naše glavno mesto. Na Nemško odide. Izroči se zopet hitrosti in varnosti železniškega vlaka. Z njim se kaj hitro potuje. Primeroma tudi drag ni. Če najdeš na njem še prijaznega tovariša, ti bo prav kratek čas, tako prijetno, da bi se vozil leto in dan. Zeleznica je res čudovita iznajdba novega veka. Kamor se je potrebovalo prej celi dan hude in težavne hoje, tja dospeš z železnico v dobri uri. V enem dnevi je bil Lentek še na Dunaju in isti dan že tudi v Pasovi, ki leži na nemško-avstrijski meji, a že na Bavarskem, pod drugim cesarjem. Tam so Lenteku vso prtljago pregledali, kakor to storijo na vseh obmejnih postajah. Nihče ne sme v drugo državo nič prepovedanega prineesti; ako ima s seboj razen obleke, ki jo ravno potrebuje za enkratno preobleko, še kake jedi ali smodke, mora pošteno plačati takozvano carino. Na nekaterih krajih so uradniki posebno strogi. Preiščejo vsak kotiček v kovčegu, vsako culico pretipljejo, da bi le kaj izvohali za obdačenje. Pri izseljencih pogledajo tudi potni list zeló natančno; če je v njem količkaj pomanjkljivega

ali samo sumljivega, pa naženejo potnika mahoma nazaj. Lenteku se tolika natančnost ni dopadla. Uradnik mu je vse prebrskal. Zaradi nekaj grižljajev mesa in zaradi dveh steklenic štajerskega vina mu je še zaračunal visoko carino. Skoro bi se bila sprla. Taka natančnost je sitna, preneumna! Zató se je Lentek nekoliko jezil; to mu nikakor ni bilo všeč.

S tako jezico mora stopiti na tuja tla. Tako znamenje ni dobro. Zeljno je pričakoval trenutka, da zopet odpotuje.

No — dolgo mu itak ni bilo treba čakati. Črez tri ure gre že naprej. A vožnja ni nič kaj prijetna. Kmalu mu postane dolg čas. Nobenega znanca ni. Kamor se ozre — sami tujci. Gledajo ga vsi le bolj čemerno, nezaupljivo. Kako bi se torej on mogel prijazno ozirati na nje? Govorijo čisto nerazumljivo; le sem ter tja ujame kakšno besedico, iz katere spozna, da je nemška. Daljših pogovorov nikakor ne razume. Nemci namreč občujejo med seboj v onih krajih v tako čudnem narečju, da jih ni mogoče razumeti. Vlečejo in zategujejo zloge, z glasom padajo in poskakujejo, da jih je težko poslušati. To je takozvano švabsko narečje, katerega še celó drugi pristni Nemci ne morejo razumeti, ali mu sledijo le z največjo težavo. Kdor pa ni nemščine popolnoma vešč in zmožen, ne razume ničesar.

Kako se je takrat Lenteku milo storilo po domačem slovenskem jeziku! Kako lepo le-tá doni na ušesa! Kako sladka je naša govorica! Slovenski jezik, lepo in pravilno govoren, je ljubka pesmica, je milo zvonjenje, je ubrano šumljanje prozornih valčkov v čistem potoku, je kakor škrjančkov slavospev, kadar se dvigne v sinje nebeške visočine. Kdo ga torej ne bi ljubil? Kateri Slovenec ga ne bi rabil rad povsod? Kdo ga ne bi s ponosom in z gorečo ljubeznijo govoril? Kdo se ne bi zánj možato potegoval? Dà, prav poje pohorski pevec Vodovnik:

Beseda vedno krasna,
nad vse mi blagglasna,
na svetu lepše najti ni,
kot matere si naše ti! . . .

Ne bi bil rajši tam ostal, kjer tvoj jezik govorijo? Zakaj nisi ostal v svoji ljubi slovenski domovini? Ne bi li bilo dobro, da se takoj sedaj vrneš domov, in če si tudi že na pol pota?

Tako poprašuje Lentekovo srce. Po milem materinem jeziku se vsakomur še le takrat najbolj toži, kadar ga več ne sliši, ravno tako, kakor solnce najbolj pogrešamo, kadar se nam skrije za črne oblake . . .

Ogledoval si je Lentek lepe kraje, po katerih je drevil z njim brzi vlak. Res, priznati se jim mora, da so lepi. Narava sama jih sicer ni preveč razkošno s krasoto obdarila, a kar jim je ona odrekla in skopo pridržala, to je nadomestila vztrajna marljivost tamošnjega prebivalstva. Ljudje so tam vztrajno marljivi, delavni kakor čebelica, neutrudljivi kakor mravljica. V tem oziru jih mora vsakdo pohvaliti. Vsak košček zemlje skrbno in razumno obdelajo. Polje je urejeno, kakor pri nas najlepši vrti, vinogradi so prava krasota, še celó gozd in travnik morata biti uravnana in osnažena, kakor pri nas marsikje niti vinogradov ne očedijo. V le-teh krajih bi se lahko Slovenec mnogo, mnogo naučil. Da bi le ljudje, ki zahajajo v nje in se zopet vračajo v svojo domovino, pripovedovali o njih ter vnemali svoje rojake k enaki marljivosti, podjetnosti in vztrajnosti!

Lentek je ves presenečen gledal one pokrajine. Cela dolina, po kateri teče reka Majn, je kakor nepregleden raj. Oko se ne more dovolj naužiti krasote, ki se mu ponuja tukaj. Vsa pokrajina je obdelana vzorno; radi tega se ji na prvi pogled pozna, da je bogata in imovita. Vasi in trgi so jako okusno zidani; blagostanje se na vsaki strehi in steni opazuje.

Še lepša in bogatejša je renska dolina. Pravi biser nemškega cesarstva je. Obljudena je silno gосто; velikih mest in trgov kar mrgoli. Ljudstvo je tam zgledno pridno, po postavi krepko, dušno in telesno nepokvarjeno. Ker je pa tako delavno, mu zemlja bogato obrodi; renske dežele so nekaka zakladnica za sosednje pokrajine. Poglavitno mesto je Kolonija, znano po vsem svetu zaradi velikanske in prekrasne cerkve sv. treh kraljev. Tja prihaja vsako leto na sto tisoče tujcev, deloma pobožnih romarjev, deloma radovednih potovalcev. Iz naših krajev je v prejšnjih stoletjih tjakaj romalo prav mnogo vernega ljudstva; mesto samo so imenovali v različnih jezikih le „sveto Kolonijo“ vsi romarji; še dandanes ima tak priimek.

Prihod v Kolonijo je presenetljiv. Vlak pridrevi v velikanski kolodvor, ki spada med največje in najznamenitejše na vsem svetu. Pravcato mesto je kolodvor sam.

Kdo vé, koliko je železniških tirov, ki vodijo iz njega na vse strani, kakor solnčni žarki. Vozov, osebnih in tovornih, pa je brez števila. Hlaponi pihajo in žvižgajo in s soparom sikajo in vriskajo, da bi si človek moral zamašiti ušesa. Potnikov je ves kolodvor skoro vsak dan poln. Hitijo na levo in desno, naprej in nazaj, da se opazovalcu kar v glavi vrti pred tako množico. Kdor tolikemu vrvenju ni vajen, ne vé, kam bi šel; vse mu je novo; kar zija v nepregledne čete in strmi nad šumečim hruščem. Izgubiti bi se moral sredi takega neverjetnega ropota. Takega prometa še na Dunaju ni.

Lentek je sicer že mnogo videl, a takoj se vendar ne bi bil mogel spoznati. Sreča, da je imel dobrega prijatelja v tujini. Glasov Pavlek mu je namreč prišel do semkaj naproti. Na kolodvoru ga je pričakoval, natančno ob določeni uri, pri dotičnem vlaku, kakor mu je bil pisal Lentek. Ob tiru stoji; radoveden zre v prihajajoči vlak. Vsak voz hipoma, na mah, pregleda; sokol ne more bolj pazljivo zasledovati svojega plena, kakor on svoje oči obrača za Lentekom. Kje bi bil? Kje bo izstopil?

Vlak obstoji.

„Kolonija! Kolonija!“ se čuje iz stoterih ust. Iz vozov pa se usuje nešteta truma mnogoličnih potovalcev. V trenutku nastane stiska, hlastno klicanje, pozdravljanje, odzdravljanje, objemanje in poljubovanje med znanci, vrišč in hitenje, da zmede marsikomu možgane.

Z roko se Pavlek trdno oklene svetilnika, da ga ne bi množica izpodrinila v stran. Od tam gleda in gleda; hrepeneče pričakuje prijatelja. Sredi gruče došlih potnikov zagleda visoko, močno postavo — takoj na prvi hip jo spozna.

„Lentek, sèm, sèm na to stran!“

A besede se izgubijo v občnem šepetanju, klicanju in kričanju.

„Lentek, ne čuješ? Sèm na to stran!“ zavpije Pavlek glasneje.

Lentek razume. Ves zardi. Radost ga prešine. Ob svetilniku zapazi prijatelja. S prtljago riže proti njemu. Če pri tem koga neljubko dregne in sune, nič ne dene; k prijatelju dospeti je sedaj prva stvar. Le nekaj trenutkov še — in to se mu posreči.

„Preljubi, pozdravljam te iz vsega srca! Hvala, hvala, da si prišel! Nikdar ti tega ne pozabim!“

Objameta se, poljubita, kakor najzvestejša brata. Do solz sta ginjena oba. Besede utihnejo, govor zastane, usta molčijo, a srce tem glasneje utriplje in — govori.

Blažen trenutek veselega svidenja . . . in še v taki daljavi! Tako grozno daleč od ljubega doma! Med vsemi tisoči ni niti enega znanca, niti enega, ki bi znal ali govoril premili slovenski materin jezik! Ne! . . . V le-tem mestu, med neobčutljivo množico tujega ljudstva se najdeta vendar ljuba prijatelja, zvesta si bratca! Razume se torej, da rajata sladkega veselja . . .

„Sedaj pa le za menoj! A drži se me! Glej, da se ne izgubiš; varuj se, da te kdo ne pahne v stran!“

„Bom že, bom že! Le naprej! Ne boj se; bom se te že tesno oklenil!“

Proti izhodu se rivata skoz množico. Komaj dospeta tjakaj. Še le na drugi strani kolodvora, ob pročelju, si lahko oddahneta.

„Hvala Bogu, da sva tukaj! Vidiš, Lentek, takega življenja ni v celem avstrijskem cesarstvu, tukaj v renski dolini pa na več krajih. A danes je še posebno veliko ljudi. Je pač zopet prišlo vse polno romarjev in potovalcev v Kolonijo.“

„Pavlek, ali si ne bi šla nekoliko odpočivat?“

„Dobro, sediva kar tam-le v čakalnico! Pojdi, tam na levi smeva ostati, kakor dolgo hočeva.“

V čakalnici se usedeta. Lentek si briše obraz. Ves sajast je od dolge vožnje. Z robcem si otepe klobuk in obleko; vse je polno prahu.

„Ravno prav, da sva tukaj nekoliko bolj na samem. Povedal ti bom, kam pojdeš. Pisal sem ti bil, da dobiš v Hambornu dovolj dobrega dela. A med tem sem zvedel še za boljše. Ga li hočeš?“

„Sevéda. Zato sem prišel. Le povej, kje je!“

„V mestu Brilonu. Ni daleč odtod. Tam so veliki premogokopi, delavci pa najbolje plačani. Takega zaslužka ne najdeš nikjer, ne v renski dolini in ne drugod na Vestfalskem. Pet do osem mark na dan, to je po avstrijskem denarju: tri do pet goldinarjev! Kakor boš delal, tako si boš pa služil. Si li zdrav?“

„Popolnoma zdrav. Bolan še nikdar nisem bil,“ odgovori Lentek.

„No, potem se ti ni bati. Stotaki ti bodo kar frčali v žepe. Samo delaj, kolikor le moreš!“

„Bom, gotovo da bom,“ zatrdi Lentek.

„Vsaj dolgo itak ne bo treba,“ nadaljuje Pavlek. „Tri do štiri leta, pa bo dobro. Če le en tisočak zaslužiš, bo že dobro. Greš lahko takoj potem domov. Domá si pa kupiš kakšno posestvo, ali kar si bodi.“

„Bomo že videli, kako bo kaj,“ pravi Lentek. „Sedaj mi samo še povej, kje je tisto mesto? Kako se mu že pravi?“

„Brilon! Razumeš? Brilon! Tako se zove. Ti se boš peljal odtod nekoliko nazaj proti vzhodni strani. Takó-le, vidiš, na severno-vzhodno stran. Odtod do Brilona je primeroma tako daleč, kakor od Ljubljane do Gradca. A menda še tako daleč ni. Z brzovlakom si v treh urah tam.“

„Kdaj pa naj grem?“

„Kdaj? Kadar ti je ljubo in drago. Ako hočeš, še nocoj. Jutri zjutraj si lahko že v Brilonu.“

„Kje si pa ti, Pavlek, nastavljen? Kje delaš ti?“

„Jaz? Jaz sem v Hambornu, kakor sem ti pisal. A ne ostanem več dolgo tam. Pridem za teboj v Brilon.“

„To bi bilo pač dobro. Za oba bi bilo boljše, ako bi bila skupaj.“

„Sevéda boljše. Čisto drugo življenje je, če sta dva znanca in dva rojaka skupaj. Zato pa pridem kmalu za teboj. Ako bi bil prej vedel, da je v Brilonu tak lep zaslužek, bi bil že zdavna odrinil tja.“

„Ali misliš, da bom jaz lahko dobil delo?“

„Ne bodi v skrbéh! Še tisoč tovarišev bi bil lahko pripeljal s seboj in še bi jih ne bilo preveč.“

„Kam pa naj torej grem? Kam se naj obrnem? S kom naj najprvo govorim?“

„Vidiš, to se takó-le naredi; zapomni si, saj je čisto lahko! Tukaj imaš ime premogokopa v Brilonu, v katerem dobiš delo. Pravi se mu »Katarinin rov« v Brilonu. V mestu boš samo vprašal, kje je imenovani rov. Šel boš potem tja in tam boš vprašal, kje je gospod Albert Merk, nadpaznik v Katarininem rovu. Takoj ga boš našel. Ljudje so prijazni, v obče zeló postrežljivi; vse ti bodo pokazali.“

„Zastonj, ali moram kaj plačati?“

„Vse zastonj! To je malenkost. Gospod Merk te bo peljal k ravnatelju, kakor sem ga že prosil; poznavava se dobro. Tam se ti bo mahoma odkazalo delo; drugi dan greš v rov, koncem tedna dobiš že plačo, morebiti od začetka nekoliko manjšo, pozneje pa večjo, kakor sem ti rekel.“

„Če bo to le vse tako šlo, kakor praviš,“ opomni Lentek nekako nezaupno.

„Šlo? Kaj ne bi šlo? Natanko, kakor sem rekel. Če je treba, ti glavo zastavim.“

„Kdaj pa, misliš, bi bilo najbolje iti?“

„Veš kaj? Jutri zjutraj. Opoldne si v Brilonu. Zadenes ravno prav. Popoldne si že lahko pri ravnatelju.“

„Dobro; tudi meni je tako ljubo. Bom vsaj po noči tukaj mirno spal, ker sem strašno utrujen.“

„Gotovo da, verujem,“ pristavi Pavlek. „Kolonijo si pa moraš tudi nekoliko ogledati. Te-le ure pridejo danes ravno prav. Héj, boš ti videl, kakšno mesto je to; lepo, krasno, da mu ni enakega na svetu.“

„Sem prav radoveden.“

„Si tudi lahko. Takega pod avstrijskim cesarjem ni, pa ga ni, naj reče kdo, kar hoče. Pojdiva; prej ko odideva, več bova videla.“

„Dobro, pojdiva!“ ...

Pri vratarju pustita Lentekovo prtljago, potem pa jo kreneta naravnost v najbolj obljudene ulice. Lentek pogostoma maje z glavo, se čudi, strmi nad tem in nad onim. A tako silno se mu pa vendar ne dopade mesto. Zakaj neki ne? Morebiti zato ne, ker je preveč utrujen in ker je zadnje dni toliko videl, da se mu vse vrti po glavi. Morebiti si pa zraven tudi misli: Lepa je, lepa, Kolonija, res, pa avstrijski cesar ima vendar še lepša mesta pod seboj!

Solnce je že zatonilo, ko sta se prijatelja vračala proti kolodvoru. Treba je bilo za Lenteka najti prenočišče. V veliki gostilni poleg kolodvora ga najdeta, lepo in primerno prenočišče. Vse je Lenteku ugajalo, samo nekaj mu je delalo preglavico — da je vse tako drago! Joj, cene so visoke, naj jé, ali pije, ali prenoči — vse zabelijo, da je strah. Ako se v onih krajih veliko zasluži, pa se tudi veliko potrosi ...

Drugo jutro, lep jesenski dan, se odpelje Lentek v Brilon. Kakor mu je bil Pavlek povedal in naročil, vse se je točno zgodilo. Pred Katarininim rovom je našel gospoda Merka. Spoštljivo ga pozdravi, mu izroči tudi Pavlekove pozdrave ter ga prosi ljubeznive pomoči. Gospod Merk mu jo kaj prijazno obljubi; postrežljiv je, da Lentek take vljudnosti še videl ni.

Pelje ga v ravnateljsko dvorano. Tam vprašajo Lenteka za različna pisma; vse listine mu preiščejo. Celó

natančno mu preštejejo denar, ki ga je prinesel s seboj. Zdravnik ga je po vsem životu vestno preiskal, je li zdrav, ali nima nobene hude pege, ali ni sumljiv vsled nalezljivih boleznij. Dva uradnika mu odvzameta kovčeg, ga odpreta, preiščeta v njem vse, vse: obleko, jedila, nekaj knjižic; preiščeta mu vso obleko na životu, sežeta v vsak žep; vprašata ga, ima li s seboj kakšne tiskovine, ki bi bile v Avstriji prepovedane. Vprašata ga, je li ud kakšnega društva, je li sploh bil kdaj pri kakšnem društvu. Opisati jima mora vse družbinske razmere: Ima li stariše? Kdo je do sedaj skrbel zanj? Kdo bi ga sprejel pod streho, ako bi zbolel? Vse jima mora do pičice natančno razložiti in dopovedati. Tako natančno še izpovednik ne izprašuje vesti, kakor sedaj njega obdelujeta le-tá uradnika. Kar vroče mu postane pri tako obsežnem in ostrem izpraševanju.

Ker so vsi odgovori povoljni in vsi pogoji izpolnjeni, ga sprejmejo v delo. A ne takoj s plačo. Dva tedna se mora ob svoji plači učiti; le ako bo ob večerih po naročilu pomagal drugim najemnikom, bo dobil nekaj odškodnine.

Slednjič še stopi neki gospod z mečem ob strani pred njega; Lentek ne ve, kdo bi to bil. Zakriči nad njim, da se Lentek strese. Osorno reče:

„Povem vam, da se morate pošteno vesti, vse postave izpolnjevati, svoje oblastnike spoštovati in ubogati; vse storiti, kar zahtevajo zakoni, in vse opustiti, kar prepovedujejo! Ste li razumeli?“

Lentek prikima z glavo.

„Ako bi se proti katerikoli postavi pregrešili in kalili javni red pri našem podjetju, boste strogo in ostro po vseh postavah kaznovani! Ste li razumeli?“

Lentek zopet, nekaj jecljaje, prikima.

„Še to vam moram povedati: Kdor se pri nas postavam ustavi, kdor jih zlobno prelomi, kdor jih noče do zadnje pičice izpolnjevati, le-tá ne sme upati milostne sodbe. Prizanašanja, pomiloščenja ali kakoršnegakoli oproščenja pri nas ne poznamo! Ste li razumeli?“

Pri zadnjih besedah trči strogi gospod z mečem ob tla, pritrdi še s črevlja krepkim udarcem ter se zasučé po vojaško ob peti in odide.

Lenteku se je koža zgrbančila, ko je moral tak evangelij poslušati. Ni ga pričakoval. Videl je, da na Nemškem gospoda ne dá šaliti s seboj.

Tak začetni strah je prav dober in koristen. Mar-sikoga dolgo časa prevladuje.

Tudi pri Lenteku se je dokaj časa poznal. Pod njegovim vtiskom si je prvi dan ogledoval ogromni premogovnik v Brilonu. Velezanimiv je tak ogled.

Brilon namreč leži v Ardejskem pogorju, ki ima v sebi neizmerne zaklade izbornega premoga. Samo v premogovnikih okrog mest Brilona in Olpe ga izkopljejo na leto poprečno 540 milijonov stotov ali centov. In koliko to nese na leto? Silno veliko: približno 120 milijonov goldinarjev ali dvakrat toliko kron.

Premogovne jame so lastnina različnih podjetnikov in veletržcev, samih milijonarjev, orjaških bogatašev. Nekateri izmed njih ima po mnogo tisoč in tisoč delavcev ali premogarjev, ki kopljejo noč in dan, leto za letom premog po podzemeljskih jamah.

Po tri sto, pet sto ali še več metrov globoko kopljejo rove. Po umetnih strojih se vsak dan peljejo v nje in ostanejo pod zemljo ves dan; zvečer jih gredó drugi nadomestovat. Tako tam doli delo nikdar, nikdar ne počiva. Spodaj je večer šum, vedno kopanje in udrihanje, tolčenje in mahanje. Orodje nikoli ne miruje. Premogar vzame zunaj svoj kij, kramp, kopačo, lopato, ali kar pač potrebuje, in z njimi zasekava, koplje in bije, da se vne-majo neprenehoma iskre.

Brez hudih nevarnostij tako delo ni. Gorjé, če se vsled nepazljivosti strè kakšen stroj! Gorjé, če se po nesreči pri razstreljavanju prehitro vname smodnik ali dinamit! A najhujše gorjé, če se vžgó globoko doli v jamah plini ali premogovni sopari ter spodaj zadušijo vse delavce ali jih strahovito sežgó! Tudi če voda nenadoma priteče v jame in rove, je nevarnost zeló huda.

Radi tega mora premogar vedno jako paziti pri svojem delu. Kajti če se zgodi nesreča, je izgubljen ne le eden, temveč po sto in sto jih včasi pomori najmučnejša smrt.

Delo samo je jako mučno in utrudljivo. Le krepki mladeniči in zdravi možje so mu kos. A zaradi velikega napora in zaradi vedne nevarnosti imajo tudi kaj lepo plačo. Sevéda ne povsod enake. V Severni Ameriki in na Nemškem so bojda najbolje plačani. Kdor pridno in vztrajno dela, si toliko zasluži, da lahko vsak mesec po sto in še več goldinarjev položi v hranilnico. Zaslužek je torej lep, vabljev, da malokje takó.

Premogarji pa tudi vedó, kdo so in koliko da zaslužijo! Nekateri so ob nedeljah oblečeni bolj drago, kakor marsikateri visok gospod.

Ako so varčni, marljivi in pazljivi, prihranijo si lep denar. Zraven tega ostanejo dobrega srca, so verni, pobožni, hodijo radi v cerkev in se varujejo vsega hudega. A strašne izkušnje jih zalezujejo. Med premogarje pridejo včasih od vseh vetrov najhudobnejši tovariši, ki nimajo niti iskricice vere, niti poštenja, niti strahu božjega. Ako je v veliki družbi le eden tak, utegne popolnoma pokvariti in zapeljati vse svoje sodruge. Povsod se to sicer lahko zgodi, a ravno pri le-téh najlaže, ker prihajajo od tako različnih krajev.

Premogarsko življenje je čudno življenje, sem ter tja prav dobro, včasih pa prav slabo, prijetno ali žalostno, koristno ali pogubljivo — kakor si ga pač hoče premogar sam pripraviti in urediti...

Lentek se je bil kaj hitro privadil premogarskega življenja. Saj je bil že njegov oče premogar; v prvi mladosti je že gledal in natančno spoznaval premogarski stan.

Črez dva tedna je dopolnil poskuševalni pouk. Potem pa je dobival takoj plačo, in sicer lepo plačo — že začetkoma štiri marke na dan; kmalu so mu plačo še povišali.

Kakó torej ne bi bil vedno dobre volje! Zdrav je, močen je kakor hrust, denarja dovolj — ej, to se živi kakor ptiček pod nebom! Ničesar mu ne manjka. Vsega ima dovolj!

Tudi nekaj slovenskih tovarišev najde tam. Z njimi sklence ozko in srčno prijateljstvo. Večkrat se z njimi shaja. Le-ti slovenski prijatelji in tovariši so zanj prava dobrota, kajti dobri so, značajni poštenjaki, res vse hvale vredni možje.

Njihova tovarišija mu je začetkoma nad vse ugajala. Z njimi se je veselil in zabaval, z njimi je poveličeval veselje, a tudi slajšal trpljenje premogarskega stanú. Če so ob nedeljah zapeli prelepe slovenske pesmi, se je vsem zdelo, da so domá, sredi svojih pristrčnih rojakov.

Med njimi je bil tudi neki Ferdo Šamec, domá z Goriškega. Prej je bil premogar v Črnem potoku. Znal je posebno lepo peti. In koliko pesmij je vedel na pamet! Nikdar mu jih ni zmanjkalo. Vsa družba je hrupno ploskala, kadar je kakšno zapel; vse ga je čislalo. Najlepša pa je

bila njegova pesem, ki jo je prinesel iz Črnega potoka. Rekel je, da so jo bili zložili neki gospod kaplan v Črnem potoku in da so jo potem zelo radi in pogosto prepevali vsi premogarji. V njej je trpljenje in težko delo premogarjevo res ganljivo popisano. Slovenski tovariši so bili vselej do solz ginjeni, ko je pel tisto lepo „Premogarjevo pesem“. Ker je bil napev ob enem poln srčnih občutkov in globoko pretresljiv, so jo tudi drugi tovariši željno poslušali, ki so bili iz Nemčije, s Francoskega, Angleškega ali Laškega. „Še enkrat, še enkrat!“ je viharo donelo, ko je končal. In Šamec se ni dal mnogo prositi, saj se je tudi njemu črez vse dopadala tista:

Premogarjeva pesem.

Nevarno je povsod življenje,
povsod preti tisoč pogub,
a tako ni nikjer trpljenje,
ko tvoje je, premogar ljub!

Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Tja doli v črne globočine
te vedno vodi strma pot,
med grozne skale in pečine
si s trudom koplješ nov dohod.

Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Za tebe solnce nič ne sije,
za tebe zvezde ne goré;
le tema tvoje jame krije,
za tebe ni noči, ne dné.

Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Ti ne poznaš zelene trate,
za tebe polje ne zori;
tam doli ni gorice zlate
in vrt dišeč ti ne cveti.

Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Za tebe ptice ne žgolijo,
potoček bister ne šumlja;
pečine tvoje le molčijo,
v njih pesem sladka ni domá.

Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Po zemlji ljudstvo se raduje,
prepeva, raja med seboj,
pri tebi kij se samo čuje,
ko vdariš z njim — to spev je tvoj!
Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Globoko doli v temnih jamah
se v prahu trudiš in potiš,
na rokah žulje in na ramah —
veliko siromak trpiš!
Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Opomni te stopinja vsaka,
da poleg tebe smrt stoji;
povsod na tebe strastno čaka,
nad glavo koso ti vihti.
Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Tolažba ena ti ostane,
in ta naj srce ti sladi:
da Bog bo nekdej svoje vdane
po delu sodil zemskih dnij!
Kdo potrebuje, kakor ti,
vsak dan nebeške pomoči?

Ako kdo take poštene in spodobne pesmi prepeva, mora biti dober in vrl mož! Kakoršne pesmi kdo rad prepeva, takšen je on sam. Človek se po tovarišiji, njegovo srce pa po pesmi pozna.

A ne samo na posameznika, temveč tudi na celo družbo mogočno vpliva lepa in spodobna pesem. Kakoršna je družba, takšne pesmi se v njej pojó . . .

O, da bi bil Lentek vedno v družbi svojih slovenskih bratov ostal! Neizmerne koristi bi bilo to zánj.

A tega ni storil. Zakaj ne? Sam Bog vé, zakaj da ne. V njej se mu ni nikdar nič žalega pripetilo; krivica se mu nikdar ni storila. Izkušal je v njej le ljubezen, užival samo najsrčnejšo prijaznost.

In vendar je ni maral! Morebiti mu je bila sčasoma predolgočasna. Mogoče! Morebiti so mu bili slovenski tovariši pretihi, premalo podjetni. Mogoče; on je namreč ljubil hrupno veselje. Čim večji je bil dirindaj, tem bolj je bil zadovoljen.

Posledica je bila, da se je jel svojih slovenskih tovarišev bolj in bolj ogibati. Nekaj časa ni v njihovo

družbo več hotel iti, potem pa ni mogel, ker je mislil, da ne sme več priti. Tako se je tekom nekaterih mesecev izvršil v njegovem srcu nekak preobrat. Zašel je, prej kakor bi bil kdo mislil, na slaba pota. Da bode to zanj pogubljivo, si niti domneval ni.

Začel je razkošno in prevzetno živeti. Kadar je bil prost, šel je med svoje nove tovariše. Pri njih se ni učil prav nič dobrega. Poslušal je brezverne pogovore, začetkoma nekoliko s strahom; pozneje pa se jim je toliko privadil, da so se mu popolnoma dopadali. Njegovo versko prepričanje je bilo omajano, a z njim tudi vsak čednostni čut, vsa npravstvena podlaga. Padal je vedno globlje.

Zanemarjal je verske dolžnosti. Ogibal se je cerkve, celó vsakdanjo molitev je opuščal. Toliko pridnih, poštenih in pobožnih tovarišev je imel! Vsak dan jih je videl, kako so molili, ako drugje ne, vsaj pri odhodu v podzemeljske rove, ko premogarji tako vneto, mnogoteri ganljivo molijo na čast sv. Barbari, da bi jih varovala časne in večne nesreče! Prej je on tudi molil, sčasoma je prenehal, pozneje pa je že druge pikal in zasramoval zaradi molitve.

Kakor so njegovi malomarni prijatelji iztrebili poštenje in vsako dobro prepričanje iz njegovega srca, tako so njegove še malomarnejše prijateljice praznile njegove žepe. Take družice so hujše kakor tovariši; kdor se da njim ujeti, je izgubljen.

Lentekovo prorokovanje o bodočih stotakah in celó tisočakah se torej ni moglo uresničiti. Služil je na dobrem mestu, prislužil si je mnogo peněz, a prihranil ni skoro ničesar. Kar je v soboto večer za ves teden potegnil, je večinoma vse potrosil v nedeljo. Lahkomiselne tovarišije so pijavke, ki nimajo nikdar dovolj. Lentek jim je žrtvoval belič za beličem brez konca in kraja, kakor da bi sipal v kad brez dna.

Kdo vé, kako dolgo bo trajalo tako življenje? Menda neprenehoma. Lentek ga že uživa tretje leto tam v daljni tujini, a mu povsem ugaja. Njegov značaj se mu je popolnoma prilagodil.

A vendar se bliža svojemu koncu. Kdo bi mislil, da tako hitro in tako nepričakovano! In še vsled takega povoda!...

Med mnogoterimi uradniki in predstojniki je bil namreč tudi neki Filip Kern, zeló strog in osoren mož. Premogarje je z vso natančnostjo nadzoroval. Ako se je

zakasnil kdo le za minuto, ga je takoj ujel, surovo oštel in vrh tega še zatožil ravnateljstvu. Ob sobotah pri obračunanju pa so sledile denarne globe, kazni, ki so bile za delavce strašno občutne in skrajno zoprne. Komur je bilo le pol marke odtegnjeno, je preklinjal celi večer; mnogoterim pa so pri blagajni odškrunili zaslužek za eden ali za dva dni. Nevolja med premogarji je bila brezmejna. Peklenščaka niso bolj črteli kakor hudega Kerna. Nikdo ga ni pogledal prijazno; kamor je prišel, so zaškripali z zobmi; za njegovim hrbtom pa so stiskali pesti in se rotili s sveto prisego, da se bodo maščevali nad njim.

„Kakor stekel pes — mora poginiti.“

„Toplega bo pekel požrl.“

„Na solnčni prah se mora razkaditi . . .“

Take grožnje so se ponavljale dan na dan; najostudnejše psovke so šle od ust do ust, vse skovane proti Kernu.

Nekega dne dobi Kern po pošti mali zabojček. Mislil je, da so v njem knjige. Brezskrbno vzame močen nož, da bi zabojček rahlo odprl, pazljivo ločil pokrov in tako ohranil zabojček nepokvarjen. Tako je delal pri vsaki pošiljatvi, ki jo je dobil; kajti bil je več kakor štedljiv, bil je skop; hotel je vsako poslano reč še kako uporabiti.

Prav rahlo, čisto rahlo odpira; vsak žrebeljček izdere posebej; tudi nje še lahko kje uporabi. Previdno, silno previdno dvigne pokrovček. Kakor bi štel: ena, dve, tri, ga loči.

A ko ga loči — o groza! V tistem hipu zagleda v zabojčku žreblje, jeklene škrbine, ostre koščke železa in svinca. Kakor bi trenil, plane kvišku, s suktnjo trči ob zabojček, ga vrže na tla in kakor bi treščilo, se začuje grozen strel, ki pretrese stene. Na hip je soba polna dima. Iz sosednjih dvoran planejo uradniki . . . in kaj zagledajo: Kern leži na tleh poleg mize, vpije ter se vije v bolečinah. Groza ga je gledati; strašen je pogled po vsej sobi. Kernu je odbita desna noga spodaj pod kolenom; vsa obleka na njem je raztrgana, v cunjah visi od njega. V obrazu ga je strel osmodil, da je ves črn, po rokah in po licu ima pekoče rane. Siromak ječi in kriči vsled hudih opeklin.

Dvignejo ga; zdravniki priskočijo. V nekaterih minutah ga umijejo, iztrebijo rane, očistijo razstreljeno meso, mažejo z različnimi tekočinami proti gnilobi . . . Vse se mahoma zgodi, kolikor pač premore zdravniška moč in umetnost.

Ko se Kernu zopet vrne zavest, pové, kaj in kako se je bilo zgodilo. Stvar je bila jasna. Sovražniki Kernovi so ga hoteli zavratno, na jako zvit način umoriti. V tisti zabojček so dejali razstrelivnih snovij, nasuli zraven žrebljev, jeklenih smetij in odrezkov; pripravili so vse tako, da se morajo razstrelivne snovi v trenutku vneti, ko bo kdo trdneje udaril ali sunil ob nje, kakor da bi sprožil petelina na puški. Ves zabojček bi se moral bliskoma vneti in puhnuti naravnost v glavo, katero bi sevéda razdrobil v prah.

Kern je imel neizmerno srečo. Njegova štedljivost mu je rešila glavo in življenje. Ako bi bil po zabojčku krepko in trdno udaril, bi bil vnel one snovi, glava bi se bila na tisoč koscev razletela. A ker je tako rahlo in previdno odpiral, se pošast v zabojcu ni vžgala. Ko je pa pogledal v zabojček, je takoj spoznal, kaj da je. Taki zavratni napadi se večkrat dogajajo. V prvem hipu se je tako prestrašil, da je nevedé planil kvišku; smrti, posebno pa tako strahovite, se vsakdo boji. Ko je zabojček treščil na tla, so se vsled močnega udarca vnele snovi; odtod razpok. K sreči jih ni bilo toliko, da bi mu bile celo truplo razkosale; odtrgale so le spodaj desno nogo, drugo truplo so le žreblji razmesarili, a vendar ne umorili...

Kakor jek odmeva po vsem Brilonu glas o predrznem napadu. Med uradniki in pazniki je bil občen strah. Nekaj dnij je ves promet v Brilonu zamrl. Vse je bilo pobito. Le v manjših delavskih krogih so se na tihem smejali. „Hà, hà, hà! Prav se mu je zgodilo!“ je bilo čuti sem ter tja. Nekateri so celó obžalovali, da ni Kern več dobil; glavo bi mu bilo moralo razstreliti. Jeza ne pozna nobene meje; sovrašтво se nikdar ne more nasititi. Tudi Kernovim besnim sovražnikom to ni bilo dovolj; ako bi bili Kerna pogreznili v skrajno peklensko globočino, menda še ne bi bili zadovoljni.

Kern je postal hudo, hudo nesrečen. Trpel je neznosne bolečine. Jeklene iveri so se mu vjedle v meso, globoko pod kožo. Treba je bilo vsako posebej izdreti, izpuliti kakor trn iz pete. To je bolelo, da je Kern naravnost tulil in rjovel same bolečine; večkrat je postal nezavesten. Desno nogo mu je strel tako razbil pod kolonom, da je visela le v nekaterih kosih kakor na traku. Odrezali so mu jo.

Nesreča je bila za Kerna tem hujša, ker premogokopni podjetniki niso bili po postavi primorani, dati mu kakšno odškodnino ali celó pokojnino; zakaj ponesrečil se ni v službi, temveč v zasebnem opravku. Dobil je sicer lepo svoto od ravnateljstva; a kdo mu poplača bolečine, kdo mu bo odškodoval strašno zavest in brezupno prepričanje, da bo do hladnega groba ostal ubog, hrom siromak, da bo za vselej nesposoben za službo. To je grenko, to peče, to še le boli!...

Naravno je, da je takoj po zlobnem napadu nastalo važno vprašanje: Kdo je storil to? Od prvega ravnatelja do zadnjega delavca, od najtežjega milijonarja do najubožnejšega berača v Brilonu — vse je popraševalo in ponavljalo stokrat na dan: Kdo je storil to?...

Nikdo ne ve. O napadalcu ni sluha, ne duha. Zaboječek je bil oddan na pošti v sosednjem mestu Olpe, a podpis na poštni listini pošiljateljevi je bil sevéda izmišljen. To je bilo jasno vsakomur. Na pošti v Olpi so rekli, da je neki deček prinesel zaboječek, a čigav, odkod? tega nihče ne ve. Sumničijo sedaj tega, sedaj onega, a pravega dokaza ni mogoče dobiti. Vse zastonj. Kdo pa bi bil takrat slutil na pošti, da je s tistim preprostim zaboječkom tak satanski namen v zvezi?!

Redarstvo preiskuje, kolikor je mogoče, natančno in — zvito. Vsako, tudi najmanjšo slutnjo uporabi, da bi zasačilo grdega zločinca. Tisoč mark razpiše kot darilo za tistega, ki bi vedel povedati kaj zanesljivega in gotovega o hudodelniku.

A vse zaman — zločinca ni mogoče najti.

Še silneje, kakor odkrito in javno, deluje redarstvo tajno, na tihem. Visoki redarstveni uradniki se preoblečejo v navadne premogarje, hodijo z njimi po gostilnah, jim plačujejo iz polnih žepov za jed in pijačo, vohajo na levo in desno, brskajo po vsaki malenkosti; a zločinca ni!

Kdo je storil to? Noče — in ne sme utihniti tako nujno vprašanje!

Redarstvo vdere v zasebna stanovanja, preišče vse skrinje in omare, vse postelje, vse kleti, vsa podstrešja, še v pljuvalnike pogleda — ali se ne bi kje našla toli zaželjena sled do zločinstva?

Neki redar pride v hišo, kjer stanuje premogar Alfred Minder, katerega pozna ves Brilon. Zakaj pozna? Ker je bil strasten hujskač, nemiren, prepirljiv, ki je posebno

proti gosposki in proti oblastvom, kjer je le mogel, zbadal in vznemirjal ljudi. Ko stopi redar v Minderjevo sobo, sedi Minder poleg preproste mizice ter čita. Vstane in zardi.

„Kaj iščete tukaj vi? Kdo vas je klical? Kdo vam je dal pravico, vdréti v mojo sobo brez dovoljenja?“

Tako se huduje Minder. Kriči in vpije ves besen.

„Haló, za menoj!“ zavpije redar in črez nekaj trenutkov se usiplje celo krdelo redarjev v sobo; čakali so le na povelje svojega vodja.

Kakor na povelje, planejo na Minderja. Kakih deset rok ga zgrabi; za govtanec, za roke, za lase, povsod ga primejo urni redarji. On je v prvem hipu segel po samokres na steni, a bilo je prepozno. Držale so ga že orjaške redarjeve roke.

„Ti si! Ti in nikdo drug!“ kliče zmagonosno redarstveni vodja.

„Sedaj te imamo! Ne uideš nikdar več!“

Minder, ki je bil nenavadno močen in krepek, pahne z vso silo redarje, ki ga držijo. Dva tresne ob tla. S pestjo bije na levo in desno ter se brani kakor rjoveč lev. A redarjev je preveč; primejo ga drugi in črez nekaj minut zvežejo Minderja v železne verige.

„Kje imaš orodje za pripravo razstrelivnih snovij?“ vpraša vodja.

„Satani, pri meni ne najdete ničesar!“

Redarji začnejo preiskovati sami sobo. Pogledajo v vsak kotiček, pod posteljo, v miznico, pod klopi in v posteljo. Preiščejo še omaro. Res, spodaj v kotu, vzadi za obleko, najdejo škatlico, v kateri je bila betev dinamita.

„Ga že imamo!“ se začudijo redarji ter dvignejo zelo pazljivo škatlico z dinamitom.

„Odkod imaš to?“

„To betev dinamita sem vzel pri razstreljevanju pečin.“

„To ni res!“

„Je res!“

„Sicer pa — nisi li vedel, da je strogo prepovedano, take stvari jemati s seboj v stanovanje?“

Minder molči in s plamenečim očesom meri redarje. Zvija roke, da bi se otresel verig, a ne more.

„Kje imaš druge take stvari?“ vpraša vodja.

„Nimam ničesar.“

„Že še imaš. Le povej rajši sam!“

„Pa iščite, lopovi, če hočete kaj najti!“

„Zaliti nas tudi hočeš?“

„Kdor svojevoljno v tujo hišo vlomi, je lopov!“

„Imamo pravico!“

„Pravice ni!“ se zadere Minder.

Redarji iščejo naprej. Ker ne najdejo ničesar, odvedejo v preiskovalni zapor Minderja. Tam ga izprašujejo na vse mogoče načine, a zvedeti ne morejo ničesar.

Vprašajo ga tudi, ima li kake prijatelje, se li s kom pogostoma shaja? A on ne izpove ničesar. Redarje in sodnike zmerja in psuje, da je groza poslušati.

A česar ne pove on, povedó drugi ljudje, ki ga poznajo. Od njih zve preiskovalni sodnik, da ima Minder tri tovariše, s katerimi se je na tihem shajal. Prihajali so k njemu v stanovanje, niso marali drugih, temveč le med seboj so občevali. O čem so se pogovarjali, nihče ne ve.

Gotovega ne zve torej sodnik ničesar, a vendar zadostujejo ti podatki, da zapove zapreti v preiskovalni zapor vse njegove ožje prijatelje.

Med njimi je tudi — Lentek.

On v zaporu! Sicer ne kot hudodelnik, ne! Samo zaradi preiskave mu vzamejo zlato prostost. Sodnik meni, da bo kaj iz Minderjevih prijateljev izvil, ker iz njega samega ničesar ne more.

Lenteka to strahovito peče. Kaj takega se mu še ni pripetilo nikoli ne! Po noči se joče v zaporu, nikdar ne zatisne očesa; niti jesti noče; ves zelen je od same jeze. Užaljen, ranjen, prizadet je v globočino srca. Ako ga paznik ali sodnik zbada, ker ima zajokane oči, se še huje raztogoti in reče s poudarkom:

„Ravno to je znamenje, da se mi krivica godi. Jaz sem nedolžen. Kako morete mene zapreti! To je vnebovpijoča krivica. Moje solze so vam priča in najzvestejši porok. To so solze zrelega moža, to so solze avstrijskega vojaka, to so solze zasledovane in po krivici teptane poštenosti! Mož se ne joče, za kar si bodi. Njegove solze se ne hlinijo. Jaz sem nedolžen!“

A sodniki so trdosrčni ljudje. Solze jih ne ganejo nobene. Vse Lentekovo rotenje je zastonj, vse prisege in vsa priduševanja ne pomagajo nič. Lentek ostane kot sumljiv v zaporu.

A najhujši udarec še le pride. Sodnik je takoj naznanil ravnateljstvu v premogovniku, da so Minder in njegovi tovariši v zaporu. Ravnateljstvu je le-tó obvestilo

dobrodošlo; prišlo je kakor nalašč. Sedaj ima namreč ravnateljstvo povod in pravico, službo odpovedati Minderju in vsem njegovim tovarišem. Dolgo jih je zasledovalo; vedelo je, da Minder vedno in povsod, kjer le more, hujska proti vsem oblastvom. Krivice in zločina mu sicer ne morejo dokazati; a sumljiv, skrajno sumljiv je. On neti nezadovoljnost med delavstvom; on je ščuva, naj se upre zaradi premajhnega plačila in preobilnih delavnih ur. On mora ven, daleč proč! In z njim vsi njegovi ožji prijatelji! Naj so krivi ali nedolžni zaradi hudodelstva proti Kernu, vse eno — proč morajo! Potem bo mir!

Odpusti jih takoj. Ob enem prosi redarstvo, da jih naj odvede vsakega v pristojno občino, kadar jih bo sodnija izpustila iz zaporu.

Vsem se naznani sklep ravnateljstva že v zaporu. Vsi izgubijo službo; nobenemu izmed njih se ne dá več dela v premogovniku.

Lerteka je ta odpoved neizmerno razburila. Pred sodnijskim uradnikom, ki mu je to naznanil, je naravnost zdivjal in zbesnel. Vedel je namreč, da odslej na Nemškem nikjer več ne dobi službe.

Kam torej potem? To vprašanje ga je težilo in mučilo. Na svojo domovino je skoro popolnoma pozabil; Lepi dol mu skoro nikoli več ne pride v spomin; zatrl je nalašč vsako sled, ki bi ga bila vodila v tisto nekdanje bivališče.

Kam torej, ko ga bodo izpustili?

Lentek si stvar dobro premisli. V zaporu ima časa dovolj, da si nariše načrt za prihodnje življenje. Nad tri tedne je moral trpeti v zaduhli ječi; tako dolgo je moral delati hudo pokoro samo zato, ker je bil prijatelj Minderjev. Vrh tega se mu je še vedno bati, ali ne bo morebiti obsojen, morebiti celó na dolgotrajen zapor. Kaj, če kdo krivično izpove proti njemu, ga obdolži po krivici, ga z zlobnim obrekovanjem pahne še v večjo nesrečo!

To se ni zgodilo. Zakaj vkljub najnatančnejšim preiskovanjem sodišče ni moglo dognati, da bi bil Minder ali kateri njegovih prijateljev kriv groznega napada na Kerna. Le zaradi tiste betve dinamita je bil Minder obsojen v trimesečni zapor, vsi njegovi tovariši so bili oproščeni. A huda kazen je bila za vse odpoved dobre službe, ki so jo imeli v premogovniku. Dober kruh izgubiti — in ne vedeti, kam bi šel iskat novega, je hudo.

Lentek je vložil na ravnateljstvo ponižno prošnjo, naj ga vendar še obdržijo v službi. V njej s prisego zatrjuje, da mu je iz vsega srca žal, da je preveč hodil v slabe tovarišije in da je posebno z Minderjem tako prijazno občeval; pri Bogu in pri svoji duši se roti, da druge krivice ni storil, da je prišel le vsled neverjetne lahkomiselnosti po svojih tovariših na slab glas; sveto obljubi, da se bo v bodočnosti poboljšal in se vestno ogibal vsega, karkoli bi utegnilo škodovati dobremu imenu.

A ravnateljstvo prav nič ne veruje vsem njegovim prisegam in vsem svetim obljubam. Da je Lentek ničvreden malomarnež, zvit hujskač, nevaren prepirljivec med delavci, garjeva ovca v čredi, o tem je prepričano. Radi tega nobenega odpuščanja, nobenega sprejema več! Lentek, kakor i vsi njegovi ožji prijatelji morajo proč!...

Nekega dne pokliče sodnik Lenteka pred sebe. Z ostrim naglasom mu pravi:

„Od obdolžitve sokrivde pri napadu na uradnika Kerna ste oproščeni. A vsled zapora in vsled vašega dosedanjega obnašanja vas slavno ravnateljstvo premogarskega podjetja odslovi iz službe. Po naših državnih postavah pa inozemec, ki nima stalne, poštene službe, tudi nima pravice bivati na ozemlju nemškega cesarstva; zato se vam naznani, da je sodnija odredila, vas takoj izgnati v vašo domovino.“

Na Nemškem so v tem oziru prav strogi. Inozemca, ki se tam le količkaj pregreši, primejo ter ga kratkomalo pahnejo črez mejo. In taka strogost je na pravem mestu, ista bi tudi po drugih državah koristila!

Orožnik pride po Lenteka. Pelje ga na njegovo prejšnje stanovanje. Tam mu veli pobrati vse svoje stvari, poplačati takoj vse dolgove, ako jih ima, in sploh poravnati vse obveznosti.

V nekaterih urah je vse končano; veliko itak ni bilo opraviti.

„Sedaj pa takoj z menoj! S prvim vlakom morate odtod. Povelje imam, vas po odgonu spremiti do Pasave, tam na meji vas pa izročiti avstrijskim oblastvom.“ Tako zapoveduje orožnik osorno.

„Jaz sem nedolžen,“ reče Lentek s prosečim glasom.

„O tem ni več vprašanja,“ ga zavrne orožnik.

„Kam se naj obrnem, da najdem pravico?“

„Sedaj so vse prošnje zastonj. Jaz poznam samo eno povelje: Urno naprej!“

Milo vzdihne Lentek ter pravi:

„Sedaj še le vidim, kako resnično so vsi govorili ob smrtni postelji mojega očeta, ko so na mene kazali, rekoč: ‚To je nesrečnež!‘ Po odgonu moram domov, kakor razbojnik, zločinec ali tolovaj. Kaj sem pa zakrivil?“

„Tiho in mir! Nedolžno jagnje niste! Mi vas poznamo predobro. Ne godi se vam krivica!“ se zareži orožnik.

„Krivica . . .!“ hoče Lentek odvrniti, a orožnik udari s puško ob tla ter kriči:

„Dovolj, niti besedice ne več! Naprej, mahoma naprej!“

Orožnik odpre na stežaj vrata in pokaže Lenteku pot. Molčé nese Lentek svojo prtljago; tesno za njim pa koraka orožnik. Ljudje po ulicah postojijo ter zijajo rado vedni v Lenteka. Mnogoteri ga poznajo; z zaničljivim posmehom se grohotajo in kažejo s prstom nánj, češ:

„Ahà, ahà, to je tisti, ki je pomagal pri napadu na Kerna.“

„Ta je izmed tiste prekucijske družbe.“

„Sedaj pa peljejo orožniki vsakega na drugo stran. Še le na sodnji dan se bodo zopet videli. Hà, hà, hà!“

Take opazke so čuti. Lentek gleda v tla ter molčé koraka.

Črez dobro uro sta z orožnikom že na vlaku. Potem pa gre pot urno, urno, kakor pač v novi dobi človek z železnico potuje. Črez noč in dan ga pripelje vlak do avstrijske meje. Tam izroči orožnik Lenteka avstrijskim oblastvom, dobi potrdilo za to ter se loči od svojega neprostopovoljnega sopotovalca.

IV.

Nazaj v domovino.

Na avstrijski obmejni straži Lenteka niso nič kaj prijazno sprejeli.

„Že zopet eden!“ zavpije nánj neki uradnik.

„Ti ljudje nam delajo v inozemstvu sramoto,“ dostavi drugi.

„Kaj ste pa storili?“ nadaljuje prvi.

„Ničesar ne,“ odvrne Lentek.

„Ničesar?! Že poznamo take ptičke, ki se same nedolžnosti cedijo, a vendar prihajajo k nam po odgonu.“

„Res, ničesar,“ poudarja Lentek.

„To vam naj veruje kdo drug! Jaz sem že predolgo v službi na obmejni stražnici. Sicer je pa tukaj vse zapisano.“

Uradnik odpre pismo, katero mu je bil izročil orožnik iz Nemčije. Nekaj mrmra in čita.

„Na sumu ste torej, da ste sodelovali pri tistem napadu na uradnika Kerna, o katerem smo tudi pri nas čitali v časnikih.“

„Pa ni čisto nič res,“ se odreže Lentek.

„Je ali ne — to je za mene sedaj vse eno. A zahajali ste v slabe tovarišije — to je tudi zapisano tukaj.“

Lentek pogleda v tla in zmaje z ramenom.

„Ali tega niste prej vedeli, da se mora človek ogibati slabe tovarišije? Kaj? So li vas morali še le tam zunaj poučiti o tem?“

Lentek se grize v ustnice; v srcu mu jeza kipi, to se mu pozna na obrazu, a molči.

„Imate li kaj denarja?“

„Toliko imam, da se lahko pripeljem v svojo domovino,“ odgovori Lentek.

„Ali ste tjakaj namenjeni?“ vpraša uradnik.

„Dà, v Črni potok.“

„Ali naravnost?“

„Naravnost,“ pravi Lentek.

„Se li torej ne bodete nikjer mudili?“

„Nikjer.“

„Bomo že videli. Odpustimo vas torej v Črni potok. A ob enem poročamo to županstvu v Črni potok. Ako vas v štirih dnevih tam ne bi bilo, bo županstvo javilo semkaj nazaj, in mi vas damo takoj zasledovati in prijeti in potem ostro kaznovati. Ste li razumeli?“

„Sem razumel.“

„Tu imate svoje listine! Spremiti vas mora do Dunaja avstrijski orožnik; od ondod smete že sami potovati.“

Takoj s prihodnjim vlakom je odpotoval Lentek z orožnikom. Sram ga je sicer, da mora v Avstriji po odgonu potovati, a vendar se tolaži, da bo trajalo to spremstvo le do Dunaja.

Med vožnjo je tih. Orožnika niti ne pogleda. Dela se, kakor da bi se mu godila krivica.

Takega potovanja nazaj v domovino seveda ni pričakoval. Upal je, da bo prišel z denarjem obložen, v svili

in v dragocenem suknu zopet v svoje kraje. Tudi prijateljem je obetal to. Kako dražestno jim je popisoval svojo bodočnost! Kako so se mu laskali in prilizovali, češ: „Ko se bomo takrat sešli, boš že velik bogataš!“

A sedaj taka strahovita prevara! O tisočakah, ki jih je pričakoval, niti sluha ni. Reven, kakoršen je odhajal na Nemško, se vrača zopet domov. V žepu niti bakra ni, kaj še le zlata! Edino, kar si je pridobil, je grenka zavest, da se vrača v domovino, kakor izgubljeni sin v hišo ljubelega očeta.

A kaj si hoče? Sedaj ni mogoče pomagati. Položaj je žalosten, a izogniti se mu ni mogoče. Vdati se v tužno usodo, je še najboljše.

To stori Lentek. Poguma ima dovolj, da ne obupa. Med potom si napravi načrt za bodočnost. Sčasoma potihnejo strahoviti valovi, ki so besneli v njegovem srcu. Tista divja jeza nad preteklostjo, ki ga je razburjala, polagoma mine. Oči, ki so bile mnogokrat s solzami zalite vsled notranjega srda in boja, se izjasnijo. Srce se pomiri; kakor po toplem jugu spomladi, napočijo lepši, prijaznejši, srečnejši dnevi. Lentek gleda zopet ponosno in zaupno v boljšo bodočnost.

Još Hrvatska ni propala — tako je rekel Lentek že večkrat v obupnih dnevih!

Ko ga na Dunaju orožnik zapusti, se pelje naravnost v Črni potok. Tam ga bodo sicer nekateri poznali, a kaj je komu mar, kako se mu je godilo na Nemškem? Nikomur ne bo pravil ničesar. O svoji preteklosti bo molčal. Posebno se bo ogibal vseh prijateljev iz vojaških let, s katerimi si je zidal zlate gradove. Pred njimi ga je nekoliko sram. Ogibal se bo tudi hiše in vseh njenih prebivalcev, v kateri je preživel mladeniška leta. Lepega dola zanj ni več na svetu. Sploh nikogar več ni iz prejšnjih let; kar je bilo, je minilo. Preteklost pozabiti in novo življenje začeti — to je sedaj Lentekov načrt, tako si nadepolno slika prihodnjost...

V Črnem potoku je dokaj velik premogovnik. Tri do štiri tisoč premogarjev najde tam zaslužek. Lentekov oče je več let delal med njimi; do svoje hude bolezn si je tam služil težek kruhek. V Črnem potoku je i Lentek rojen; tam je preživel prva leta svoje ubožne mladosti. V Črnem potoku sta mu umrla oče in mati, tam blizu sta udi pokopana.

Dovolj spominov torej veže Lenteka s Črnim potokom, a on se hoče nalašč otresti vseh; nobeden ga ne sme motiti, kajti kar je bilo, je minilo! „Sicer pa,“ si misli Lentek, „morebiti me ne bo nihče poznal. Premogarji zelo radi izpreminjajo svoje kraje; vsakih pet let se delavstvo izpremeni; morebiti je sedaj v Crnem potoku že čisto drugo ljudstvo.“

Ko pride tjakaj, gre takoj k ravnateljstvu prosit za sprejem med premogarje. Ravnatelj je čemereren, strog, hud mož. Z jekleno ostrostjo vlada premogarje, ki mu morajo biti vsi brezpogojno pokorni. Gorjé tistemu, ki bi se ustavljal. Takih uradnikov in predstojnikov je Lentek že vajen; dobro jih pozna. Ve tudi do pičice, kako se je treba vesti do njih. Ne boji se jih. Ako mu bo ravnatelj ali kdo drug kaj očital, mu bo že premeteno ugovarjal. Opravičevanj ima dovolj pripravljenih.

A ni mu jih treba rabiti; zakaj pri ravnateljstvu ga sprejmejo prav prijazno. Izurjenih delavcev tam namreč potrebujejo. Spretni premogarji iz Nemčije so jim zelo dobrodošli, ker mislijo, da tisti pač vse bolje znajo kakor domačini. Oddajo jim takoj najboljša mesta, nadejajoč se, da bodo dobrodejno vplivali na delavstvo.

Proti Lenteku je ravnatelj ves mil in sladek. Ko prebere listine njegove, ga pogleda sicer malo po strani, nekako strogo ga premeri od nog do glave, a ne reče mu niti ene žal besede. Nasprotno! Pove mu, da ga sprejme; še ljubeznivo ga opominja, naj bode vesten in marljiv; opozori ga celo, da so med rudarji odličnejša mesta, katera dobivajo najbolj pridni in najzanesljivejši delavci. Bedast bi moral biti, kdor ne bi razumel takih migljajev. Tak pa Lentek nikakor ni bil. O, dobro je vedel, kaj pomenijo ravnateljve opazke. Razumela sta se od besede do besede.

Lentek je vesel, da mu srce raja. Kako težko je prihajal v Črni potok! Večkrat se je med potjo nevoljno vprašal: „Ali bi šel, ali ne bi šel? Kaj bo, če me ne sprejmejo? Ali ne bo boljše, ako se obrnem kam drugam?“ Obupni dvomi so mu zastavljali korake; sem ter tja si je domneval, da mu bodo prošnjo za sprejem odbili, da ga bodo po vsem Črnem potoku zasramovali, da bodo šale brili o — prevzetnežu iz Lepega dola. Rajši bi storil smrt, kakor doživel tako sramoto!

Sedaj pa tak sprejem! Taka ljubeznivost, taka gotova prihodnjost, take obljube! Kako ne bi vzkripela Lentekova že itak vroča kri...

Takšni so nekateri ljudje; ako jim ne gre vse po volji, gladko kakor z oljem mazano, potem obupajo, mislijo na samomor, malenkostno poniževanje jim je neprenosna sramota pred celim svetom. Ko jim pa v takih slučajih zasije nenadoma le en žarek opojne sreče, potem zbesnijo same radosti, razum se jim potopi v veselju.

Ko Lentek odhaja od ravnateljve hiše, dvigne glavo visoko po koncu, kakor vojskovodja po dobljeni zmagi. Premogarje pa gleda po strani, češ, ti bodo še nekdanj vsi pod menoj, plesali bodo, kakor bom jaz žvižgal, sukali se, kakor bom jaz zavrtel. Hahá, Branékov Lentek je dečko, da ni takega!

Sreča se mu res smehlja; za petami mu hodi, ob cesti se mu nastavlja. Neumen bi bil, ako se je ne bi oklenil z obema rokama. Preteklost je pozabljena, predstojniki so mu naklonjeni, glava je bistra dovolj, izkušenj ima mnogo, premogarsko delo razume, da nikdo ne bolje; kakó ne bi torej vesel gledal v bodočnost? Ni se bati, vse bo šlo dobro.

Ali bo pa res tako? To je težko vprašanje...

Drugi dan je Lentek že na delu. Z novo krepostjo se mu posveti. Vedrega duha in čilih močij začne novo službo. Na vse zgodaj pride k rovu. Paznik mu odkaže mesto, kjer bo delal. Prideli ga k večji skupini delavcev, ki kopljejo premog globoko, globoko pod zemljo. Pred jamo stoji lesena, preprosta koliba, kjer se vsi pripravijo za odhod. Pred podobo sv. Barbare, ki je njihova pomočnica in zaščitnica, molijo. Črez dolgo časa sliši Lentek zopet v svojem materinem jeziku moliti. Neizmerno ga to gane. Kdor je dalje časa bival v tujem svetu, se privadil tuji govorici, njemu donijo tisočkrat lepše premili glasovi materinega jezika; a tem lepši in ganljivejši se mu zdijo v molitvi. Molitev v materinem jeziku je moč, ki bi kamen omehčala, izpreobrnila nevernika, presunila grešnika, in naj je še tako trdovraten in zaslepljen; njej se vda vsako srce. Mogočno spominja na tiste blažene čase, ko mati sklepa roke otroku, ga privaja govoriti v najlepšem jeziku ter mu roke in srce povzdiguje k nebeškemu Očetu. Lentek je v tako slovesnem trenutku ginjen do solz; že zdavna ni imel tako nežnih in bogoljubnih občutkov, kakor pri tej priliki; srce bi se raztopilo, da bi taki trenutki trajali dalje.

Toda molitev pred sv. Barbaro je sicer vneta, a kratka. Mudi se na delo. Premogarji zgrabijo svoja orodja in na paznikovo povelje gredo v jamo. Čez nekaj minut izginejo pod zemljo. Nekateri nesejo še celo obed s seboj: košček sira in trdega kruha. Pri borni lučci kopljejo v globočini po cele dneve. Razbijajo premog, da se vse kadi. Spodaj je šum in ropot, da ljudje zunaj nimajo pojma o njem. Kdor ga ni videl, ga ne more poznati — podzemeljskega sveta. V prahu in dimu se poti premogar, riže in riže naprej, kakor da bi hotel predreti zemljo in na drugi strani dospeti na površje. Ob skali slonec zaužije svoje kosilce; srečnega se čuti in Boga hvali, ako se mu ne pripeti nič hudega. Ko mu opešajo moči, ko se mu žuljava roka že trese samega truda, ko pljuča vsled prahu in dima že skoro več dihati ne morejo, potem še le začne misliti na odhod gori v sveži zrak, pod prosto nebo, v čarobni sijaj božjega solnca. Konec moči je pri njem sklep dela; dan zanj ne neha, kadar solnce zaide, temveč, kadar telo obnemore pod pezo trudapolnega dela.

Takega dela se Lentek skoro nič ne boji. Njega je že vajen. Prenaša ga tisoč in tisoč delavcev, čemu ga ne bi tudi on? Marsikdo si z njim kuje srečo za celo življenje, si pridobi lepo premoženje, preživi pošteno in dobro sebe in otroke, zakaj ne bi bilo tudi zanj tako srečno? Sreča marljivemu človeku povsod cvete, ne bo li tudi njemu, ki je zdrav, krepek kakor hrust in izurjen pri svojem opravilu, da ga nikdo ne prekosi?

Mož se dela nikdar ne ustraši. Trdna volja in zdrave roke premagajo vse težave. Treba je le še neomadeževane poštenosti — in božji blagoslov ne izostane.

Z dobrim namenom je Lentek začel. Da bi le tak ostal vedno! Vse ga ima rado. Komaj mine nekaj mesecev, mu že ravnateljstvo obljubi, da bo postal paznik, če bo pa posebno vesten, tudi pozneje nadpaznik.

Tovariši ga enako čislajo. Vidijo, kako vztrajno dela, da se ne izogne nobeni težavi, ne zaostaja za nikomer. Vsem daje lep zgled; vse izpodbuja in osrčuje. Premogar je, da mu ni kmalu vrste.

V.

Med stavko.

Ravno tisti čas začne med premogarji v Črnem potoku nekaj vreti. Delavstvo postaja nemirno. Nezadovoljnost se ga poloti. Veselje, ki je prej vladalo, mine. Petje, ki je bilo prej čuti ob vsaki uri, preneha. Kdo ve, kaj pomenijo črni oblaki, ki se zbirajo nad le-tem krajem?

Kdor razmere že od nekaj let pozna, vidi razloček na prvi pogled. Izpremembra je očividna. Prej je bil Črni potok vedno poln dobre volje; veselice in hrupne zabave so se vrstile pogostoma — sedaj postaja pa vse tako tiho. Ulice so skoro ves dan prazne; še tisti ljudje, ki jih srečaš, leté in bežé nemi, kakor mutci, drug mimo drugega. Zdi se, da si med seboj več ne zaupajo, da so se jeli črteti, sovražiti, zavidati.

Najbolj čudno pa postaja obnašanje ljudstva proti predstojnikom. Prej je bila med uradniki in med delavci neka ljubezen, kakor med dobrim očetom in med družino, ki mu je srčno vdana. Vladala je sporazumnost, da se je vsakdo, ki je prišel v Črni potok, čutil takoj domačega in vsega srečnega. A taki lepi in prijetni odnošaji ginejo bolj od dne do dne. Delavec vidi v vsakem predstojniku krutega tlačitelja, nasilnika, ki ne pozna drugega veselja, kakor delavce mučiti in preganjati, njihove žulje izkoriščati in se veseliti njihovega trpljenja. Vsak premogar začne z jezo gledati na svoje predstojnike; pozna se mu na obrazu, da jih sovraži. Ako le more, se vsakemu izogne, ako pa katerega sreča, ga pozdravi z nevoljo, potem pa takoj pogleda v tla; najljubše bi mu menda bilo, da bi sploh nikdar več ne videl nobenega predstojnika.

Kje le tiči vzrok tolikega preobrata?

Večina med delavci sama tega ne ve. Ljudstvo je dobro, pošteno, marljivo, ima pred oblastvi vedno sveto spoštovanje. Slovenec je spravljen, prijazen, živi najrajši z vsemi v sladkem miru. Komu krivico delati, ga preganjati, ga sovražiti — to mu niti na misel ne pride. Tako je jedro obilnega prebivalstva v Črnem potoku.

Toda nekaj tednov sem hodi od gostilne do gostilne več neznanih mož. Lepo so oblečeni, nosijo se po gosposko. Le z nekaterimi delavci so znani; z njimi tu pa tam tiho šepečejo, v širše kroge pa ne pridejo.

Odkar so le-ti v Črnem potoku, je izginil ljubi mir. Nikdo si ne bi mogel misliti, da se ljudski značaj tako hitro izpremeni. V dveh ali treh tednih je predrugačen ves položaj. Koder je prej milo in ljubko vel blagodejni jug, brije sedaj ostri, ledeni sever. Črni potok se pripravlja na boj; divji zmaj dviguje svojo glavo.

Tisti premogarji, ki z onimi tujimi gospodi občujejo, pravijo, da se delavcem v Črnem potoku godi grozna krivica. Tako govorijo povsod: po gostilnah, v jamah pri delu; ob nedeljah pa sploh ves kraj in njegovo okolico obletajo in opisujejo to krivico na vse mogoče načine.

Ljudje dvigujejo glave. Poslušajo z ušesi in še usta odpirajo, kakor bi hoteli požirati take glasove. Uporni duh tiči malo ne v vsakem človeku, pri njih se sedaj vzbudi. Govornikom prikimavajo, pa pravijo:

„Rés, rés je takó. Krivica se nam godi!“

Celó taki, ki so bili dotlej vedno popolnoma zadovoljni in srečni, občutijo grenko krivico, ki jih bojda mori. Prej je bilo vse dobro: oblastva so bila vljudna in prijazna, zaslužek je bil zadosten in pravičen, življenje v Črnem potoku prijetno in veselo. Sedaj je skoro na mah vse narobe: oblastva so surova in odurna, zaslužek je veliko premajhen in krivičen, življenje je mučno in neznosno. Vsak govornik sklene vselej svoja razlaganja z besedami:

„To se mora izpremeniti!“

Ljudje pritrjujejo in rečejo:

„Oh, sevéda! To se mora izpremeniti!“

Le-té besede so, kakor viharna burja, potegnile čez ves Črni potok. Vse govori tako. Kjer se snideta le dva, stakneta glavi, jadikujeta o krivici, pa skleneta:

„To se mora izpremeniti!“

V vsaki hiši je to vsakdanji govor. Iz najglobokejšega rova donijo le-té besede v zadnji kotiček najbornejše kočice v Črnem potoku.

Začetkoma si še nikdo ne upa javno take misli izraziti. Le skrivaj šepečejo o njej. Navidezno se zdi, da mora vse ostati tajno. A sčasoma si že nekateri upajo očitno na cesti obsojati krivice, zabavljati proti vodstvu, grajati vso upravo, sploh vse, kar je in kar je bilo v Črnem potoku.

Odtod izvirata nezadovoljnost in nezaupljivost med delavci; širita se z grozno hitrostjo. Vseh slojev sta se polastili. Jeza že vzkipeva, je že splošna; le kake malen-

kosti je še treba — in bruhnila bode, da se bo ves Črni potok tresel. Nevolje v ljudskih krogih ni mogoče zlepa udušiti, preveč koprni po krvi.

Da tak vihar ni več daleč, je brezdvomno, gotovo. Tisti gosposki hujskači pa tudi delajo z vsemi močmi, da bi le kmalu zarjul.

Pri Hlastniku v gostilni se zbirajo ob večerih. Na tihem zvabijo tja vse uglednejše delavce in delavke. Tam se kuje bojni načrt; od tam se vse vodi...

Pozno po noči je bilo. Tisti gospodje so že pri Hlastniku sedeli dalje časa. Z njimi so se posvetovali najbolj jezični premogarji iz vsega okraja.

Neki Eder, ki je prišel Bog ve odkod, se dvigne ter pravi:

„Tovariši in tovarišice! Naš načrt je gotov. Krivica mora nehati...“

„Tako je, tako je! Mora...“ poudarjajo po vsej sobi, a ne preglasno, da se ne bi slišalo ven.

„Mi moramo in hočemo tudi živeti. A s tem, kar si zaslužimo sedaj, ni mogoče živeti, to je še za smrt premalo.“

„Premalo, premalo!“ odmeva po dvorani.

„Gosposka nas guli, da je strah. Mi delamo, oni se mastijo; mi vsled truda umiramo, oni pa plešejo okrog naših trupel.“

„Tako je, tako je!“

„Ali hočemo še dalje biti sužnji? Ali hočemo, da nam potegnejo kožo prek ušes?“

„Ne, ne! Ne en dan ne več,“ zagrmí po dvorani. Nikdo ne pomisli več, da utegnejo zunaj poslušati. Duhovi so že preveč razburjeni.

„Preljubi, predragi očetje, ki ste tukaj! Pomislite, koliko gladú pretrpite vi, koliko pa še le vaše žene in vaši otroci. A to je še le začetek trpljenja. Gorjé, ako še pride čas, ko bodo iz vaših kož, možje, dà, iz vaših lastnih kož rezali jermene in z njimi krvavo pretepali vaše otroke. Očetje, hočete dočakati takih dnij?“

„Nikdar ne! Nikdar ne!“ Možje si brišejo oči; do solz jih je ganil Eder.

„Na eni strani brezmejno raste bogastvo, to je takozvani kapital, na drugi strani se vedno globlje v neskončno siromaštvo podira ubogo ljudstvo, ki se zove proletarijat. Ali veš, o revno ljudstvo, kje so tvoji sovražniki? Kapital

je volk, ti, ljudstvo, si jagnje, ki bode kmalu izginilo v nenasitnem volkovem žrelu.“

„Nočemo! Ne smemo! Ne, ne! Ne bomo!“ grmi križem po dvorani. Možje dvigajo pesti, nekatere žene kričijo na ves glas. Vse je zdivjano, vse besni.

„Kapital je že dvignil nogo, da stopi ljudstvu na tilnik.“

„Ne sme! Ne bo!“ zavpijejo nekateri možje, se trčijo ob prsi ter planejo kvišku.

„Ah, moje ubogo, preljubo ljudstvo! Bojim se in slutim s svetim strahom, da se bo to vendar zgodilo,“ nadaljuje Eder.

„Nikdar, nikdar!“ se pridušuje ves zbor.

„Zadnji trenutek je sedaj, ako hočete to svojo pogubo odvrniti od sebe. Zato vas prosim in rotim, poslušajte moj nasvet in ravnajte se po njem!“

„Bodemo! Hočemo!“ mu zadoni v odgovor kakor iz enega grla.

„Zarotim vas v imenu vaših žen, vaših otrok, vaših družin, sploh vseh, za katere skrbite po očetovsko . . .“

„Prosimo, svetujte nam! Vse hočemo storiti.“

„Čujte torej! Moj nasvet je tá-le: Ker grozних krivic ne moremo in ne smemo dalje prenašati, jih hočemo polagoma odstraniti. To se bo pa zgodilo na dvojni način: prvič, da se vsakomur tukaj v premogovniku skrajša delo za eno uro na dan, in drugič, da se poviša vsakomur plača za 25 odstotkov, to je torej za eno četrtno.“

„Živio!“ vzkliknejo vsi navzoči, kakor bi bili omamljeni. Veselje jim pri le-teh besedah zažari na obrazih.

„Ste li zadovoljni z mojim predlogom?“ vpraša Eder, ki jasno vidi, kako izborno je rešil svojo nalogo.

„Se vé! Se vé! Zadovoljni!“ odmeva enoglasno.

„To bomo od oblasti zahtevali, pa takoj, še jutri. In sicer zahtevali z vso silo in z neizmerno krepostjo. Predlagam torej, da izvolite tri može, zanesljive in delavne, neustrašljive in neupogljive, ki naj jutri gredó k ravnateljstvu s temi zahtevami. Povejte torej, kateri možje, ki so sedaj tukaj, bi bili sposobni za ta važni posel?“

Nekaj trenutkov vse obmolči. A kmalu dvigne neki govornik roko ter pravi resno:

„Jaz poznam skoro vse premogarje, ker sem izmed vseh, ki so tukaj, najstarejši. Radi tega se najbolj meni spodobi, da nasvetujem najsposobnejše može. Vem pa, da

boljših ni, kakor so sledeči: 1. Branék Lentek, 2. Žerjav Matija, 3. Trnovec Janez. Le-ti so zanesljivi, moške naših mislij, naših želj, naše krvi. Imajo tudi poguma dovolj, da bodo branili naše svete pravice. Ti trije naj torej gredó k ravnateljstvu posredovat!“

Eder vstane in vpraša:

„Ali ste s temi tremi možmi vsi zadovoljni?“

„Zadovoljni! Boljših nimamo!“ zadoni od vseh strani.

„Ali pa tudi vi trije sprejmete ta častni posel? Si li upate neustrašljivo stopiti pred vsako gosposko?“

Branék Lentek se takoj dvigne ter reče:

„Ne bojte se, vse časti vredni gospod! Šli bomo pred gosposko, naj se zove, kakor hoče, in ako je njen poglavar Lucifer sam, se je ne ustrašimo. Jaz sem služil cesarja, sem slišal puške pokati in topove grmeti, sem videl bridke meče bliskati. Koga se bo tak vojščak bal? Naj se ogenj in žveplo ulijeta iz neba, naj se začne svet podirati, naj se pekel odpira — nič ne dé, vsega tega se mi ne bojimo!“

„Zivio Branék!“ vpijejo možje in ženske.

„Ta, ta zna! Takega pa ni!“ se sliši po sobi.

„Jaz sem bil že daleč po svetu,“ nadaljuje nató Lentek, „bil sem pod drugim cesarjem, zató vem, kje je pravica, kje pa krivica. Toliko povem, da slabše nikjer ni, kakor ravno tukaj!“

Vsi zardijo; strast jim vnema srca.

„Taka krivica se mora zatreti. Ljudstvo mora zmagati. To bomo dosegli in naj tudi nas vse postrelijo. V naši krvi naj utonejo naši sovragi, a v naši krvi naj tudi utone krivica, ki nas tlači! . . .“

Brezmejno navdušenje se polasti vseh po teh Lentekovih besedah. Branék je ves v ognju, jeza mu plamti na licu. Rad bi še govoril, a besni živioklici ga prevpijejo. Vnel je vihar, kakoršnega še v Črnem potoku ni bilo. Možje in žene so pripravljene planiti ven — na pobjo. Le s težavo pomiri Eder ljudstvo; maha z roko ter vелеva vsem se zopet usesti:

„Pst! Pst! Le tiho! Nocoj še mir! Nikdo se ne sme ganiti. Ti trije možje torej gredó jutri k ravnateljstvu. Kaj bodo izposlovali in dosegli, se vam jutri takoj naznani. Sedaj pa mir! Pojdite vsi narazen! Takoj vsak na svoj dom! Jutri se vidimo.“

Le polagoma se poleže strastni srd, ki je vzkipel med delavci. Z nogami so bili ob tla, z rokami pa ob mize, da je vse ropotalo. Preklinjali so in nekaj med seboj mrmrali. Ljudsko nevoljo je pač težko pomiriti, mahoma je to sploh nemogoče doseči.

Marsikateri ni zatisnil tisto noč očesa. V strastnih pogovorih so mnogoteri bedeli do zjutraj. Nestrpno so čakali poročila, kako bo ravnateljstvo rešilo njihove zahteve.

Oni trije odposlanci so šli po dogovoru k ravnatelju. Branékov Lentek jih je vodil; on je v imenu vsega delavstva govoril. Kar naravnost je razložil zahteve ter je prosil takoj odgovora.

Ravnatelj, strog, neizprosen mož, ga pazljivo poslušal. V tla gledal, suče si brke, sem ter tja udari z nogo ob tla; ko pa Branék konča, ga srepo pogleda, ga zmeri, kakor je dolg in širok, potem pa reče z zaničljivim posmehom:

„Imate li še kakšne zahteve?“

„Sedaj samo te,“ odgovori Branék.

„Hahá! Sedaj samo te! Prihodnjič boste sevéda zahtevali dveurno delo na dan, pa petkrat večjo plačo — kaj ne? Hahá, kako ste danes skromni in ponižni! Iz te moke ne bo kruha — zapomnite si to! Nič, čisto nič se vam ne dovoli. Dela nimate preveč, plače je za vsakogar dovolj. Kdor ni zadovoljen, pa naj gre; ako hoče, še danes naj gre! Kdor pa hoče ostati pri nas v službi, se mora ravnati po delavskih postavah. Kdor tega ne stori, bo kaznovan z vso ostroostjo in brezobzirnostjo. Tako je in tako bo! Pojdite in povejte to vsem tistim, ki so se predrznili poslati vas semkaj! Sedaj pa z Bogom!“

Ravnatelj se zasučel in odide na levi, odposlanci pa odidejo na desni strani iz sobane.

Da veliko ne bodo dosegli, to so pričakovali. Toda, da bi jih ravnatelj odslovil tako osorno in surovo — tega niso mislili!

Kako torej ne bi bili še bolj razjarjeni? Srditi gredo k Hlastniku, kjer jih pričakuje vse polno delavcev in delavk.

Tiho, kakor v grobu, je po občirni dvorani, ko vstopijo. Lentek gre takoj k mizi, kjer sedijo okoli Ederja tisti tuji, gosposko oblečeni delavci. Ko Eder vse zve, zakliče:

„Posluh, posluh! Branék Valentin naj poroča, kaj je dosegel pri ravnateljstvu.“

Vsi vstanejo in se ozrejo na Lenteka. S tresočim glasom pravi isti:

„Ljudstvo moje, ljudstvo tlačeno in teptano! Nočem veliko govoriti. Samo to vam povem, kar nam je ravnatelj odločno odgovoril: nič, čisto nič se vam ne dovoli! Tako nam je odgovoril. Trpeli smo do sedaj, veliko hujše bo naše trpljenje odslej. Do sedaj smo bili živina v jarmu, odslej bomo živina v mesnici. Ali me razumete? Veste, kaj to pomeni?“

„Fej! Nad nje! Ne, klati se ne damo! Gorjé njim!“ Tako kriči in besni vsa množica. Tu molijo pesti, tam vihtijo že nože. Nepopisen vrisk in vik se razlega po sobani.

Voditelji se trudijo ljudstvo zopet pomoriti. Črez dolgo časa se posreči Ederju vsaj toliko hrup udušiti, da more izpregovoriti nekaj besed:

„Le mir, mir vam pravim. Potrpite; z združenimi močmi se bo vsaj nekaj doseglo. Vedeli smo, kaj bo ravnatelj odgovoril odposlancem. Tako ravnajo povsod. A tudi mi moramo ravnati, kakor ravna delavstvo drugod. Naša zadeva še ni končana, naša stvar še ni izgubljena. Delavstvo, ti imaš silno moč v rokah. Tvoja moč je — tvoje delo. Mi hočemo opustiti delo in potem naj kapitalisti gledajo, od česa bodo živeli. Torej delo ustavimo in videli boste, da bomo ravnateljstvo prisilili, naše želje izpolniti. Odposlanci naj se vrnejo k ravnateljstvu ter tam zagrozijo s tem najhujšim sredstvom. Ali se strinjate z mojim predlogom?“

„Vsi, vsi brez izjeme!“ je enoglasni odgovor.

Odposlanci odidejo zopet k ravnateljstvu. V enem tednu — pravijo — bo pričelo vse delavstvo v Črnem potoku in v okolici stavko ali takozvani štrajk, ako ne ugotovi ravnateljstvo takoj vsem predloženim zahtevam.

Ravnatelj ostro posvari odposlance; nujno jim svetuje, naj nikakor ne hujskajo ljudstva k protipostavni stavki, ki bi utegnila delavcem neizmerno škodovati; zakaj ako uslužbenci ne bodo delali, tudi ničesar zaslužili ne bodo. S čim pa naj potem preživijo sebe in svoje družine?

A zaman je vse njegovo svarjenje. Ko odposlanci povedó, da ravnateljstvo načeloma ničesar ne dovoli, sklepejo vsi, ki so pri Hlastniku zbrani, takoj drugi teden začeti s stavko.

In res — drugi ponedeljek ne gre nikdo na delo. V velikih trumah se otroci in delavci, moški in ženske zbirajo po Črnem potoku. Hodijo gori in doli, a dela se nikdo ne loti; niti prsta nikdo ne gane. Vsi stroji so se ustavili; na premogovnikovi železnici se niti en voziček ne pregiblje. Rovi zijajo odprti; pod zemljo počivajo vsa orodja. Kjer je bil prej živahen promet, viharen šum in ropot, tam je sedaj grobna tišina. Vse miruje, nihče ne dela.

Med množico pa korakajo z nasajenimi bajoneti orožniki. Iz celega okraja so prišli v Črni potok. Toliko jih še nikdar ni bilo tam.

Mine prvi, mine drugi dan. Nikdo ne dela. Mine sobota. Vse miruje. Ravno tako ves drugi teden. Še vedno nihče ne dela. Mine že druga sobota. Tisti večer bi morali vsi dobiti plačilo. A sevéda — nikdo ne dobi niti beliča ne.

S čim pa živeti? Pri marsikateri družini potrka pomanjkanje na duri. Ni živeža; ne enega koščka kruha ni. Otroci se že jočejo, prosijo kruha. A odkod ga vzeti? Dva tedna že ni nikdo zaslužil niti beliča. To je hudo, grozno hudo pri ljudeh, ki nimajo denarja v hranilnici.

Strastno razburjenje se polasti ljudstva. Nevolja raste strašno od dne do dne. Po ulicah se še vidijo brezposelne gruče. Kakor sence tavajo in se vlačijo sem ter tja. Tu in tam se jočejo otroci in vpijejo: kruha! kruha! Celó možje zajočejo, ko slišijo tako vpitje, take prošnje.

Kaj bo? Voditelji ne odnehajo od svojih zahtev. Pravijo, da bo vse delavstvo stavkalo še mesece in mesece.

A tudi ravnateljstvo ima svojo glavo. Ne ukloni se. Niti trohice priboljška noče priznati delavcem. Njegovo načelo za prihodnjost je: delavstvo se bo izstradalo, še klečé bo prosilo za delo, prosilo pod sedanjimi pogoji.

Ravnatelj vse delavsko gibanje dobro pozna. Ve, da se je vsa nezadovoljnost začela vsled hujskanja od zunaj. Ve tudi, da vodijo sedanjo stavko samo zunanji delavci, ki so le nekatere premogarje iz Črnega potoka preslepili, da jim pomagajo sedaj pri hujskanju in zdražbi. Med slednjimi je najhujši Lentek, ki je prišel iz Nemčije, ki je začetkoma tako vrlo dobro ugajal, a sčasoma je zašel v tovarišijo brezvestnih nezadovoljnežev.

Ravnatelj tudi dobro ve, da bodo hoteli delavci s silo zahtevati svoje dozdevne pravice. Radi tega se takoj obrne na oblasti, da mu pošljejo vojaštvo na pomoč. Vse se mu dovoli. Cela stotnija vojakov pride. Pred stanovanje vsakega

uradnika postavijo vojaške straže, po celem kraju pa hodijo noč in dan orožniki, da vzdržujejo mir in red.

Ves Črni potok je podoben vojaškemu taboru. Delavstvo je vznemirjeno do skrajne meje. Sila je vedno hujša; siromaštvo se širi, da je groza. Večina družin že nima več jesti. Glad raztegne svoja krila čez ves kraj. Matere že prinašajo svoje otroke pred ravnateljstvo in jokaje vpijejo:

„Tu jih imate, pa jim dajte živeža!“

Ob večerih se zbirajo vedno večje množice pred ravnateljevim stanovanjem. Začerkoma so tihe; pozneje se slišijo posamezne kletve, zasramovanja in grožnje. Da ne bi bilo močne straže pred stanovanjem, bi brezdvomno množica planila nanj ter vse zdrobila, vse potolkla, vse opustošila.

Tretji teden že traja stavka. Delavcem zmanjkujejo zadnji prihranjeni denarji. S strahom in trepetom gleda vse v bodočnost. Bode li treba gladi umreti? Bode li treba otroke pomoriti, da se skrajša njih trpljenje? Voditelji ne pustijo na delo in delavce preveva trma, da se nalašč sedaj nočejo vdati...

V četrtek zvečer se zbere skoro ves Črni potok pred Hlastnikom na ulici, otroci in odrastli, vse vprek. Na tisoče jih je. Žene so razkačene kakor zadeta zver, možje pa molče stiskajo v rokah debele gorjače. Vse te tisoče vodi le ena misel: planiti namreč nad uradnike ter z oboroženo roko izsiliti svoje pravice.

Mahoma odkoraka vsa množica. Tja proti ravnateljevemu poslopju jo krene.

„Stojte! Ne naprej!“ zakliče z orjaškim glasom orožniška straža, ki jih sreča na cesti.

S silnim navalom se usuje okrog razvneta množica. Zdi se, da bodo možje udarili s palicami po straži, ženske in otroci pa jo bodo obsuli s kamenjem.

„Naprej! Mi gremo naprej!“ zavpije nekdo izmed trume.

„Naprej!“ zadoni, kakor grom, po vseh vrstah.

Od nekod šviga kamenje blizu orožnikov; v zraku se že vihti stotero palic. Orožniki se nehoté umikajo; gotovo jim je prepovedano streljati, da ne bi še bolj razdražili ljudstva.

Črez nekaj minut se privali vsa množica pred ograjo ravnateljeve hiše. A tam jo že pričakuje vojaštvo, pri-

pravljeno, da z orožjem odbije vsak silni napad. Vojaki stojijo v dolgi vrsti, puške na rami z nasajenimi bajoneti. Pred njimi stoji stotnik s svetlo sabljo v roki, ob straneh pa dva druga častnika, istotako s sabljo v rokah.

Strah prešine množico pri prvem pogledu. Večina še vojakov v tolikem številu in tako pripravljenih nikoli ni videla. Otroci zavpijejo, da je groza; puške in bajoneta se zbojijo. Nekateri ženske zakričijo z otroki, druge pa zaškripljejo z zobmi, oči se jim zasvetijo in srce se jim vname neukrotljive strasti. Kakor mogočni plaz črez planine, hoče vsa množica naravnost se usuti črez ograjo in črez vojaštvo na ravnateljstvo hišo. A hipoma dvigne stotnik sabljo še više, jo pomoli proti množici ter glasno zakliče:

„Stojte! Nikdo ne sme naprej! Niti za korak ne!“

Vse obmolči; v trenutku vse obstoji. Nihče se ne gane.

„Kaj bi radi?“ vpraša stotnik.

Nikdo se ne oglasi. Grozen trenutek.

„Ako ne bo mirú, zapovem streljati,“ vpije stotnik.

V tistem hipu zgrabijo nekateri možaki, ki stojijo v prvi vrsti, za ograjo. Kakor bi trenil, se sliši — trésk! in ograja pade. Vsa množica se nagne; planiti hoče naprej črez podrto ograjo.

A stotnik zasučé sabljo; nekaj zapove in že držijo vojaki puške za strel nastavljene. Na mah izgine stotnik ob stran. Vzklik:

„Ogenj!“ se čuje in sto pušek počí. Strela huje ne udari.

„Jezus! Marija!...“ zavpije množica. Vse zdivja. V trenutku se množica obrne nazaj in kakor srne pred lovci, se razkropi na vse strani. Vpitje in jok, kričanje in vzdihovanje se razlega po Črnem potoku. Besni zbežijo otroci po ulicah, ženske se poskrijejo po hišah, moški pa dreve gori proti rovu. To je prizor strahú in groze, joka in trepeta.

Tako se godi, kadar puške govorijo.

A še strašnejši je prizor tam pri podrti ograji. Puške niso počile zaman. Nekateri so zadele. Hvala Bogu, da ne vse! Večina vojakov je ustrelila v zrak, kar je običajno v takih slučajih; njihova naloga namreč ni, vse pomoriti, temveč le prestrašiti in s tem ukrotiti upor.

Ko je množica odbežala, se zgrudijo nekateri možje ob podrto ograjo. Med njimi leži tudi — Branékov Lentek. Krogla mu je priletela ob ledje, predrla meso in na drugi

strani zopet odletela. Kri se ulije iz ran. Lentek obleži nezavesten. Neki orožnik priskoči. Odpre mu obleko. Hoče ga dvigniti, a ko vidi, da je nezavesten, ga pusti ležati v krvi in hiti po pomoč.

Dva druga moža sta še huje zadeta. Umirata. Mnogo otrok je padlo, ko je začela množica bežati. Odrastli so stopali po njih; sedaj vpijejo v smrtnih bolečinah uboge revice.

Kmalu pride zdravnik. Vse ranjence odnesejo v bolnišnico, kjer jim rane operejo in obvežejo.

Strašni jok ne utihne ves tisti večer po Črnem potoku. Mnogo solz se prelije. Takega hrupa in nemira tam še nikdar ni bilo. Takih bolečin še nikdo ni čutil v omilovanja vrednem kraju. Očetje in matere, ki so živeli prej v miru in sreči, so sedaj berači ter drug drugega preklinjajo in dolžijo vse nesreče. Grozna šiba božja je udarila po vsem Črnem potoku.

Naslednje dni se premogarji že oglašajo k delu. S povzdignjenimi rokami prosijo pri ravnateljstvu, naj jih zopet vzamejo v službo. Skoro vsi to tudi dosežejo. Po posredovanju višjih oblastij se jim tudi plača nekoliko poviša.

Samo znani hujskači se izključijo iz službe. Z njimi izginejo iz Črnega potoka tudi tisti gosposko oblečeni delavci; oni imajo na vesti vso nepopisno nesrečo, ki je zadela marsikatero družino.

Njim se ima zahvaliti i Lentek za svojo nezgodo. Tako dolgo so ga podpihovali, da je pozabil svoje lepe sklepe, ob prihodu v Črni potok storjene. Njegov značaj je bil preslab, premehek, preveč nestalen, da bi se bil spretno izvil iz vseh nastavljenih zank.

Žalostne posledice svoje lahkomišelnosti sedaj grenko občuti na bolniški postelji. Silno veliko trpi — telesno in dušno. Rana ob ledju je nevarna, a smrtna ni. K sreči krogla ni predrila niti črevesa, niti kakega važnejšega telesnega dela. Zdravnik rano vsak dan prav pazljivo opere in obveže z vsemi mogočimi sredstvi. Radi tega celi primeroma hitro.

Črez šest tednov je Lentek ozdravljen. Odslovijo ga iz bolnišnice. A pozna se mu, da je moral prenašati strašne bolečine. Bled je in upadlega obraza, suh, kakor slamica v strehi. Komaj hodi, tako je oslabel. Ob palico se opira ter

le s težavo vzdiguje noge. Rekel bi, da je iz bolnišnice prišla le senca njegova.

Toda telo se od dne do dne krepkeje razvija, a dušne bolečine ne nehajo. Vedno mučnejše postajajo. Kako žal mu je, da se je sčasoma jel družiti z malomarnimi ljudmi! Kako ga skeli bridka zavest, da je izgubil zaupanje in spoštovanje svojih predstojnikov! Kako so ga čislali in cenili; kako so mu milo prezrli vse prejšnje zmote; kako so ga res radi imeli!

A sedaj je zapravil vse, vse! Bivši predstojniki ga sovražijo; tovariši ga kolnejo ter zvrčajo vso krivdo nánj in na nekatere tovariše; več kletev, kakor ima las na glavi, so o njem v brezmejni jezi izgovorili možje in žene v Črnem potoku. Nikdo ga ne mara, vse se ga ogiblje, vse ga črti, kakor bi bil stekel.

Po ravnateljstvu se mu je že v bolnišnici javilo, da je odpuščen iz službe. Kam bi torej šel? Denarja ima le še za nekaj dnij, potem zmanjka i tega! Beračiti si ne upa, ljudje bi ga s polenom odganjali od hiše. Dela nima, službe ni, na telesu je še bolehen, na duši obupan — kaj je takemu človeku početi?

Res je nesrečnež!

VI.

Božja kazen.

Dalje časa ostane Lentek v Črnem potoku brez posla. Polagoma docela okreva. Med ljudi noče hoditi. Samo ob večerih, ko so ulice prazne, prihaja na cesto. Nikdo ne ve, s čim se preživi; tudi ne ve nihče, kje da stanuje.

Črez več mesecev začne zopet iskati dela. Ponudi se na več krajih, a nikjer ga nočejo. S praznimi izgovori se ga iznebijo povsod. Pošteno ga oštejejo pri nekem trgovcu, ko prosi za službo in pripomni, naj bo že kakoršnakoli, da vsako sprejme. Pravijo mu:

„Zakaj pa v Lepi dol ne greš? Tam se ti je nekdanj dovolj dobro godilo. Pojdi tjakaj!“

V veliko zadrego ga spravijo te pikre besede.

„Ne smem,“ odgovori nevoljno. V obrazu zardi. Sram ga je, ko sliši ime Lepi dol.

„Zakaj ne bi smel? Tukaj v Črnem potoku si pa smel razgrajati in hujskati premogarje? Kaj?“

Lentek trgovca pogleda, kakor ris svoj plen. Taka očitanja ga hudo spečejo; ve namreč, da so opravičena.

„Prej si delal med premogarji zgago in zdražbo, sedaj bi jo rad delal še pri meni, kaj ne? Ali misliš, da mi trgovci in ljudstvo že nismo trpeli dovolj zavoljo tebe in tvojih ožjih prijateljev?“

Tega pa Lentek ne more več prenašati. Tako hudega gospodarja že zdavna ni videl. Obrne se. Stopi k vratom; neki uslužbenec mu jih odpre. On jo takoj odkuri. Ko so vrata že zaprta za njim, čuje še trgovca kričati in zmerjati:

„Gadja zalega! To so sami potepenci. Sebi v sramoto, nam vsem pa v škodo in nesrečo . . .!“

Lentek še pri drugih trgovcih in obrtnikih potrka, a nikjer ne dobi službe. Vsi se ga bojijo. Nikdo ga ne mara.

Več tednov pohajkuje po Črnem potoku. Vendar ga nesreča ne izpametuje. Nasprotno. Ravno v nesreči postanejo marsikateri ljudje še bolj trmasti. Srce jim izgubi zadnji čut vesti in poštenja. Postanejo trdovratni v vsaki hudobiji. Greh jim ni več pripomoček k razuzdanosti, temveč naravnost smoter njihovega početja in delovanja. Grešijo samo z namenom, da grešijo.

Radi tega je uboštvo tako huda šiba božja. Ljudje navadno mislijo, ako bo kdo obubožal, potem se bo že popboljšal. Toda le redkokdaj se to zgodi; navadno je ravno uboštvo vzrok in pospešilo vsakojake zlobnosti.

Tako je bilo pri Lenteku. Nesreča mu je bila še le v pravo pogubo.

Stalne službe Lentek več ne najde. Le od dne do dne mu dajejo dela na kolodvoru v Črnem potoku. Dninar postane. Zaslužek je sicer skromen, a tudi z njim bi se lahko dobro preživil, ako bi bil varčen. Še celó stanovanje ima zastonj pri železniškem čuvaju tam zgoraj nad kolodvorom.

A rednega življenja že prej ni bil vajen, še manj mu je sedaj mari. Vsak vinar zapravi v lahkomiselnih tovarišijah, v katerih ničesar dobrega ne vidi, niti ne čuje.

V taki družbi gre nekega dne po Črnem potoku. Marijin praznik je, rojstvo prečiste device. Ljudstvo je ravno zbrano pri pozni službi božji. Lenteka pelje pot mimo župnijske cerkve, ki stoji na prijaznem holmcu; kakih

dvajset stopnic vodi od ceste gori do nje. Ljudstva je toliko, da mora dobra polovica ostati zunaj cerkve na trati. A vsi so odkriti. Pazljivo poslušajo gospoda kaplana, ki pridiguje o Mariji. Lentek obstoji s tovariši doli pod stopnicami na cesti. Prek stopnic se vidi v odprto cerkev; pridigar se čisto razločno čuje; vsaka beseda se lahko razume.

„O mati nebeška, bodi naša pomočnica!“ pravi med drugim pridigar.

„Ne potrebujem nobene pomoči,“ reče nato Lentek ter porine klobuk malo na stran, kakor prevzeten mladenič.

„Pst, pst! Tiho, tiho! Ali ne vidiš, da te ljudje gledajo,“ ga opozori tovariš.

Tak opomin pa razjezi Lenteka.

„Naj me gledajo,“ pravi, „jaz se nikogar ne bojim.“

„Bodi no tih! Proti Bogu ne smeš govoriti.“ S temi besedami ga hoče tovariš pomiriti. A Lentek postane še bolj ljut ter se udari ob prsi, rekoč:

„Tudi Boga se ne bojim, čisto nič se ga ne bojim!“

Ljudje gori pri cerkvi slišijo in razumejo te besede; zgražajo se nad njimi.

Tovariši hočejo Lenteka potegniti v stran, a on se ustavlja in še glasneje reče:

„Kaj mi pa kdo more? Menda tí-le ljudje?“

„Ne govori tako! Pojdimo odtod!“ ga svariyo tovariši.

A Lentek še izgovori nekaj besed proti Bogu, toda takih, da bi bil greh, jih ponoviti ali pa zapisati.

S silo odvedejo tovariši Lenteka po cesti; on pa še med potjo ne neha zabavljati. Zmerja tudi ljudi, ki stojé okrog cerkve, roga se jim ter jih smeši.

Po svetem opraviilu si pravijo ljudje, kaj se je med pridigo godilo pred cerkvijo. Večina Lenteka pozna. Pri-povedujejo, kako je govoril bogoskrunsko. Nekateri se snidejo z njim opoldne v Hlastnikovi gostilni, a mu ničesar ne očitajo, ker se bojijo, da bi znova začel govoriti proti Bogu. Med seboj si pa pravijo na ušesa, da bi morali orožniki Lenteka zapreti zaradi bogokletja in javnega pohujšanja.

Lentek je prav dobre volje med svojimi prijatelji. Tako je vesel, kakor da bi bil na vsem svetu najsrečnejši človek. Vest mu ničesar ne očita; srce se počuti srečno.

Od Hlastnika gre v večji družbi na stanovanje nekega sodruga. Tudi tam vlada sama radost; sicer jo morajo vsi

s svojim poslednjim denarjem plačati, a skrb za prihodnjost ne tare nikogar izmed njih. Pri sladkem petju mine ura za uro kaj hitro.

Pozno po noči je že, ko odhajajo vsak na svoj dom. Kmalu bo polnoči.

Lentek pride na kolodvor. Nekaj železniških delavcev najde pred čakalnico. Tisti opazijo takoj, da se je Lenteku ta dan godilo dovolj dobro. Radi tega ga nekoliko zbadajo, a kolikor mogoče rahlo in nežno, da ga ne bi preveč razdražili; zakaj vsi poznajo njegov značaj in se ga bojé.

Lentek se noče dolgo muditi pri njih. Vsi mu želijo lahko noč in mu naročajo, naj drugi dan gotovo ob pravem času pride na delo.

Lentek še zauka, potem jo pa krene po železniškem tiru tja gori proti svojemu stanovanju.

„Ne hodi po železniški progi!“ kliče za njim neki delavec.

„Zakaj ne? Kdo mi bo pa to prepovedal?“ se odreže Lentek.

„Sicer ti že smeš hoditi, ker pri železnici delaš, a ravno sedaj ne hodi po progi, ker mora v nekaterih minutah priti vlak!“ pravi delavec.

„Kaj vlak? Makari naj pride sto vlakov, jaz se jim ne izognem,“ odgovori Lentek.

„Lentek pazi, da se kaj ne zgodi!“

„Kaj se bo zgodilo? Nič ne, čisto nič ne. Le naj vlak pride, pa ga zgrabim in celo klopotijo vržem tú-le doli v reko. Veš, v reko ga vržem...“

Lentek še z roko pokaže na desno, kjer teče velika deroča reka globoko spodaj pod visokim železniškim nasipom. Potem se pa okorno zasuče in odide.

Mine dobra četrť ure. Vlak zažvižga pred postajo v Črnem potoku. Zvonec zazvoni in črez nekaj trenutkov je vlak na postaji. Kolesa še počasi drdrajo, a že skoči kurjač s hlapona, teče k uradniku ter nujno zakliče:

„Za Boga! Nesreča se je zgodila. Nekaj streljajev pred postajo smo povozili človeka. Strojvodja je opazil, da se je ob hlapon zadel črnooblečen mož. Natančneje se ni moglo videti v temi.“

Ko vlak obstane, skoči tudi strojvodja sam na drugi strani s hlapona. S svetilnico posveti okrog koles ter resno zakliče:

„Dà, vse je krvavo; kri se pozna na kolesih in na celem stroju . . .“

A vlak se ne mudi dalje na postaji. Brzo zažvižga in na mah švigne iz Črnega potoka.

Takoj zapove načelnik postaje svojim uslužbencem, naj gredó iskat ponesrečenega človeka. Vsak vzame s seboj raznobarvno svetilnico. Svetijo nizko ob železniški tir. Krvave sledove najdejo po vsej črti. Kakih tri sto korakov daleč iščejo. Hipoma zakliče delavec, ki sveti prvi pred načelnikom:

„Je že tukaj. Jezus, pogledjte . . .!“

Takoj skočijo vsi k njemu. Grozen prizor se jim pokaže.

„Oh . . . Bog pomagaj . . .!“ zavpijejo vsi enoglasno.

Na desni strani poleg tira najdejo eno roko in spodnjo čeljust, s polovico jezika odsekano. Desna roka je, kakor hitro zapazijo. Tako je skoro gladko odsekana ravno zgoraj pri ramenu, kakor da bi jo bil mesar odrezal z ostrim nožem. Ravno tako je gladko odsekana spodnja čeljust; zdi se, da je rezalo vsekalo vzadi pri prvem kočniku ter od tam odrezalo spodnjo čeljust s polovico jezika.

„Grozno; kaj takega pa še nisem nikdar videl,“ pravi načelnik.

„Kje pa je drugo truplo?“ vprašajo uslužbenci.

„Morebiti ga je vlekel hlapon s seboj. Pojdite le hitro proti kolodvoru nazaj, pa iščite prav pazljivo, mogoče, da kaj najdete,“ veli načelnik nekaterim delavcem. Drugi delavci iščejo in iščejo na tistem mestu, a ne najdejo ničesar.

Črez kakih deset minut se vrnejo delavci s kolodvora.

„Ničesar nismo našli,“ pravijo. „Na to stran, proti kolodvoru, hlapon ni odnesel trupla. Krvavi sledovi so namreč vedno manjši, drugega znamenja pa ni opaziti nobenega.“

„Kje pa bi bilo truplo?“ vpraša načelnik.

„Sam Bog ve,“ pravijo delavci drug za drugim ter se ozirajo na vse strani.

„Mogoče, da je truplo, ko mu je stroj odsekal roko in čeljust, skočilo črez nasip doli v reko. Pojdite hitro gledat!“

Urno skoči več delavcev nekaj korakov nazaj k zagraji, odkoder pelje steza pod železnico in pod nasipom k reki. Spodaj svetijo na levo in desno, gori in doli, a ne najdejo ničesar.

„Tukaj ni trupla! Tudi nobenega sledú ni,“ kričijo od spodaj.

Kmalu prisopihajo zopet gori.

„Iščite tukaj okoli!“ zapove načelnik.

„To je res čudno,“ pravi neki delavec. „Samo čeljust z jezikom in desnica ležita tu. Drugega trupla pa ni. Krvav sled je samo proti kolodvoru, na nasprotno stran ne.“

„Čujte, polovica vas gre iskat proti kolodvoru nazaj, polovica pa na to stran. Nekje se mora nahajati truplo.“

Tako zapove načelnik s tresočim glasom. V strašnih skrbéh je. Enako vsi delavci. Tresejo se in nehoté jim silijo solze v oči.

Desnice in čeljusti se nikdo ne dotakne. Ob progi v krvi ležita. Grozno ji je videti pri blede svetilnični luči.

Črez nekaj minut zakliče delavec, ki je šel na nasprotno stran:

„Héj, čujte, tukaj je zopet kri! Pojdite, pojdite sem!“

Vsi tečejo k njemu. Res, cel tok krvi je na železnični progi.

„Sedaj pa le previdno za krvjo!“ pravi načelnik in sveti za sledom sam. Nekaj korakov pelje sled po železnici, potem pa vodi na desno, na vrt železniškega čuvaja. Vsi gredó za sledom krvi, po vrtu gori navkreber, koder pelje peščena steza k čuvajnici.

Pridejo do male klopi sredi vrta. Tu se jim še le nudi strahovit prizor!

Na klopi leži neki mož. Hrči, sapo vleče, kakor da bi umiral. Krog in krog je vse krvavo. Delavci spoznajo naglo, da je to Lentek.

Vzdignejo ga. Brez zavesti je. Manjkata mu desnica in spodnja čeljust z jezikom. Kri bruha iz goltanca še vedno, istotako tudi iz ramena. Klop, steza, Lentekova obleka, vse je polno krvi.

Načelnik pošlje takoj po duhovnika in zdravnika, Lenteka pa rahlo odnesejo v čuvajnico. Položijo ga na postelj, kjer obleži, kakor bi moral vsak trenutek umreti.

Pred posteljo stojé delavci z načelnikom. Zgražajo se nad nepopisnimi bolečinami, ki morijo Lenteka. Zraven ugibajo, kako bi se bila taka nesreča zgodila? Načelnik je še hud in grozi s kaznijo, da se je Lenteku dovolilo iti po železnici. Delavci mu razložijo vso stvar. Lentek — tako si domnevajo — je srečal vlak, a se ni hotel ali ni mogel izogniti mu. Hlapon ga je bliskoma podrl in pri

tej priči mu odrezal roko in čeljust; sčim in kako, sam Bog ve . . .

Ko mine dobra ura, prihiti že duhovnik. Sveto poslednje olje podeli ranjencu; a kako? Lentek je sicer v nezavesti, a ko se ga kdo dotakne, primejo ga smrtni krči, strese se, da zaškriplje postelj, z levico pa udari ob steno; ob enem mu bruhne kri iz goltanca.

Slednjič vsi pokleknejo. Duhovnik moli ganljive molitve za umirajoče. A komaj izgovarja posamezne besede, jok ga premaguje; solze mu tečejo po obrazu. V globočino srca se mu usmili Lentek, kajti vedel je, kaj se je godilo med pridigo pred cerkvijo! . . .

Z duhovnikom jočejo vsi navzoči. Kdor se ozre na postelj, si zakrije obraz; pogled na bolnika navda vsakega z grozo in strahom.

Duhovnik stopi k bolniku; na čelo mu naredi znamenje svetega križa, tako ljubeznivo in milo, kakor blaga mati pokriža otroka, ko sladko spava. Komaj se loči; ko odhaja proti vratom, gleda še nazaj na ranjenca, ki se stresa v smrtnih bolečinah.

„Kar leži spodaj na železnici, desnica, čeljust in jezik, vse lepo poberite in prinesite jutri na pokopališče!“ . . . naroči duhovnik. Tako žalosten in ginjen še ni odhajal od nobenega bolnika.

Malo pozneje pride zdravnik. Še njega pretrese prvi pogled na ranjenca. Veliko bolnikov je že videl, a tako strašnih ran se ne spominja. Lenteka umije in osnaži, rane pa obveže in zelo previdno poškropi proti prisadu.

Drugi dan odpeljejo Lenteka iz Črnega potoka v daljno mesto v bolnišnico. Tamošnji zdravnik je namreč rekel, da se more Lentekovo življenje ohraniti le s posebno umetnimi pripravami, kakoršnih pa on nima na razpolago.

V bolnišnici strežejo Lenteku z vso le mogočo pazljivostjo. Živež mu vtikajo skoz srebrno cev v požiralnik. Ker se pri požiranju žile napenjajo, udere se vselej kri iz ran in zaradi tega so bolečine neznosne. Tako ga krmijo še — celih šest tednov; tako dolgo se Lentekove telesne moči upirajo nepremagljivi smrti. Med tem časom trpi nesrečnež grozne muke. Vendar se včasih zavé; z levico daje celo različna znamenja. Se li spominja minulih dnij, se li spominja svoje bivše sreče, se li spominja dobrih src, ki so ga ljubila, se li s kesom spominja usodepolnega dneva — kdo bi mogel to vedeti?

Kakor blisk se je razširila novica o Lentekovi nesreči. Več tednov v Črnem potoku niso o drugi zadevi govorili, kakor o tej. A tudi v sosednje kraje se je razširil njen glas. Kdor jo je slišal, je strepetal in se stresel. Vsako srce je globoko presunila.

Mati jo pripoveduje otrokom, oče vsej družini. Vse pa pravi: To je očitna kazen božja za tisto bogokletje pred cerkvijo. Kdor celo Lentekovo življenje pozna, bode i spoznal, kako človek, ki noče dobrega storiti, pada in pada — vedno globlje, vedno hitreje, kako se pogreza v vedno hujšo nesrečo! Mladostna lahkomišelnost, ako je s korenino ne izruješ iz srca, se razvija v vedno večje pregrehe; njen konec utegne biti bogokletje . . .

Čez šest tednov se usmili nebeški Oče Lenteka; reši ga neizrekljivih muk z usmiljeno, v tem slučaju res dobrotljivo smrtjo. Truplo pokopljejo v takozvani „skupni grob“, ki ga izkopljejo za dvajset do trideset mrličev; vse položijo v eno jamo.

Za Lentekom ne žaluje nihče. Le tam gori za Črnim potokom, v Lepem dolu pri Soteških, tam molijo vsak večer za objokovanja vrednega — nesrečnika.

Osamljena želja.

Skoz oblake mesec plava,
v dalji zvezdica miglja,
osamljena, kakor želja
sredi mojega srca.

Pa čim bolj je osamljena,
tem jasnejši svit je njen,
tem mogočnejši nje plamen,
žar je njen tem bolj ognjen.

Gôri, želja neutešna,
srce osamljeno grej,
želja, da svoj dom spet vidim,
da se vrnem vanj čim prej!

Fr. Neubauer.

Iz potujčenega Srema.*

(Zložil Fr. Neubauer.)

I. Prihajajo sape . . .

Prihajajo sape
od Fruške goré,
bučijo, ječijo
črez širno poljé.

Zakaj pač tožeče
brijó črez raván?
Mar vejo, da tukaj
umira Slovan?

Vedó li, da todi
zamira naš glas,
da tujec odvzema
nam mesto in vas?

Da tujec le veže
na njivi si snop,
a naša le božja
je njiva, le — grob!

Morda pa Slovanu
bučijo v uhó,
naj čuva, naj brani
očetno zemljó!

Naj Srbin Hrvata
objame kot brat,
naj Srbinu stisne
desnico Hrvat! —

Karkoli šumijo
vetrovi s planin,
Slovanu je resen,
glasán opomin.

Če slušal ne bo ga,
še tožneje kdaj
bučala bo burja
črez plodni ta kraj.

Tožeče bo brila
nad grobom takrat,
ki bratu izkopal
ga rodni je brat.

II. Fruškogorska Vila.

Mrak peroti razprostrl je črne
in zagrnil z njimi Fruško goro.
Niso temne to peroti mraka:
fruškogorska Vila razgrnila
dolge láse črne, kakor noč je,
in pokrila brda fruškogorska.
Kaj razpleta Vila bujne láse,
kaj pokriva z njimi Fruško goro?

* Za boljše razumevanje teh pesmij pripomnim: Srem je najrodovitnejši del Slavonije. Domače prebivalstvo, Srbi in Hrvatje, propada. Srbi se izseljujejo, tujci, Nemci in Ogrji, se doseljujejo. Srbi se premalo množé, premalo so delavni, pa tudi stare hrvatsko-srbske nesloge ni mogoče izkoreniniti.

Fruška gora je edino gorovje v sicer popolnoma ravnem Sremu.

Temna tuga polni grudi njene,
 plače Vila, beseduje, toži:
 „Ve košate lipe, ki stojite
 na ravnini sremski plodoviti,
 vse odpadlo vam je listje velo.
 Dahnila je slana v liste vaše,
 zamorila kratko jim življenje,
 da so padli z vaših vej košatih,
 kakor mladi padejo vojniki
 na poljano, če jih strel zadene.

Padlo listje, pota je pokrilo,
 gazijo ga noge — noge tujca!
 Tujec stopa pó njem ponosito,
 samosvestno se okrog ozira:
 vse njegovo — njive, vinogradi,
 polje širno sèm do Fruške gore.
 I na brda, v gozde naše sili,
 da i tukaj sok izpije zemlji,
 da poseka bukovje in lipe,
 da uniči nam spomine zadnje
 na slovanskih dedov dobo davno,
 da izbriše zadnji sled slovanstva.
 Domačin pa zemljo izgubiva —
 brez zemljé je — koplje jo za tujca!
 Služi tujcu, tujec mu gospod je.

Zemljo rodno domačin zapušča:
 sin zapušča dragi dom očetni,
 hči ostavlja zemljo materinsko,
 v svet odide, v svetu izgubi se,
 kakor listič, ki je pal od debla,
 ki ga veter v daljo je odnesel.
 Kdor ostane v zemlji domovinski,
 nezaveden tujcu se uklanja
 in prodaja srce mu slovansko.

Pada listje, padajo sinovi
 z vej slovanskih, padajo od debla,
 eni v jamo, drugi tujcu v roke.
 Tujec stopa po grobovih nemih,
 tujec gazi stara, sveta prava,
 ki jih sini braniti — ne znajo!“

III. Srbskemu seljaku.

Kaj ne orješ plodne zemlje,
 kaj pustiš, da tujec jemlje
 njivo, polje, vinograd,
 trsja, drevja ti nasad?!

Vsega zemlja ta ti daje:
 tu pšenični klas zori,
 drevje sadno tam rodi,
 grozdje tu zori najslaje.
 Kar v osrčje zemlje črne
 položiš, ti vse povrne.
 Uro dela, hip vsakter,
 kapljico najmanjšo znoja
 zemlja ti poplača tvoja,
 plod ti za njo dá stoter. —
 V zemljo semena polagaj,
 koplji njivo, koplji vrt,
 sádi vrste žlahtnih trt!
 V delu, trudu ne omagaj!
 V zemlji materinski vztrajaj,
 deco delavno odgajaj!
 Koča, kjer si se rodil,
 Stan ti bôdi drag in mil!
 Hišice očetne svete
 ti le bôdi gospodar;
 v tvoji koči naj nikdar
 tujčev o ne plače dete!
 Poznim vnukom čuvaj vedno
 hišo rodno, zemljo dedno!

IV. Srbskim fantom.

Razsvetljuje mesečina
 tiho južno noč;
 fantje Srbini po selu
 hodijo pojoč.

Petje žalostno, mehkužno,
 fantje, ni za vas!
 Nežne pesmi o devojkah
 niso za naš čas!

V blede, mirni mesečini
 mi ne pojte vi;
 pojte, kadar grom udarja,
 kadar blisk žari!

Vi zapojte spev drugačen:
 kakor hrast krepák,
 ne ko lipa fruškogorska
 nežen in mehák!

Vi zapojte pesem glasno
 kakor silen grom,
 da se vzdrami, da vzbudi se
 vaš zaspani dom!

Misli so mi poletele . . .

V domovino poletele
 misli so krilate,
 kakor ptičice so sele
 na domače trate.

Zopet krila so razvile
 kakor lahke ptičke,
 na goré so se spustile,
 na domače gričke.

Tretjikrat so pohitele
po jesenskem zraku,
na moj gozd so bukov sele
v tihem polumraku.

A na tratah in na gori
v bukovi so hosti
pesem peli mislij zbori,
pesem — o mladosti!

Pele pesem so na trati:
„Lepo ko cvetice
v dobi je cvetelo zlati
rožno tvoje lice!“

Pele so na vinskem gričku:
„Tod si glasno peval,
na večer prilagal čričku,
ko je grozd zoreval.“

„Bukve bodo spet zelene,“
pevale so v hosti,
„a za vedno posušene
nade so mladosti.“

Fr. Neubauer.

Detetu.

Daj mi očke svoje jasne,
pógled mi nedolžni daj,
da v oči bom mogel zreti
majci dobri kot nekdej.

Daj mi laske mehke svoje,
kodrov mi daruj zlató,
da z ljubečo, mehko roko
mama gladila jih bo.

Daj mi glas veseli, čisti,
govor svoj preprosti z njim,
da brez trpkosti in tuge
enkrat še spregovorim.

Če ne daš mi vsega tega,
daj mi svoje vsaj solzé,
da kot dete se izplačem
in olajšam si srcé!

Fr. Neubauer.

Bil maj je . . .

Bil maj krasán je — ležal pred menoj
studenec je, čistejši od kristala,
v vodici luč je zlata trepetala,
potapljal se je vánjo solnčni soj.

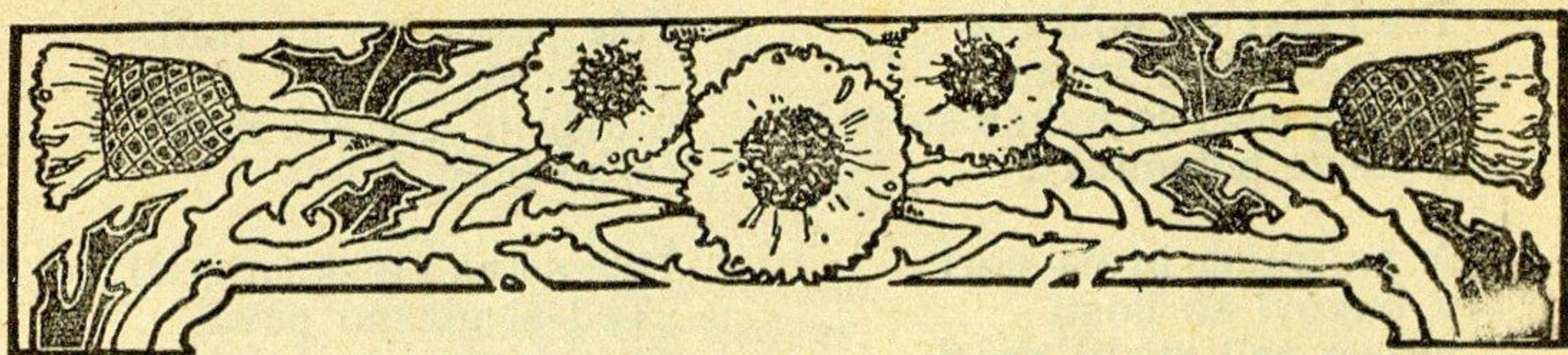
Bil maj krasán je — bil to maj je moj!
Vsa čista duša greha ni poznala,
v njo milosti je topla luč sijala,
razlivala se v biserov nebroj.

Ah, pridi zopet, zlati, topli maj,
zasini v duši, željni mira, sreče,
in solnca svojega razlij sijaj!

Naj čista bo mi duša kot nekdej,
naj milosti mi žar v njej zatrepeče,
naj zadovoljstva jo napolni slaj!

Fr. Neubauer.

Zgodovinske povestice.

(Spisal Feodor Jaromilov.)

1. Osramočen zasmehovalec.

Pruski kralj Friderik je povabil nekdam med drugimi plemiči tudi francoskega modroslovca Voltérja na obed. Ta je mnogo govoril o Bogu in o nebesih; slednjič je rekel: „Jaz prodam svoj prostor v nebesih za pruski cekin!“

Pri obedu je bil tudi neki svetovalec, ki ni bil sicer učenjak, pač pa dober kristjan. Ko je slišal Voltérja tako govoriti, je vstal in rekel: „Gospod, vi niste sedaj v Franciji, temveč na Pruskem, kjer imamo postavo, da mora vsakdo, kdor hoče kaj prodati, dokazati, da je njegova lastnina. Če mi dokažete, da imate v nebesih svoj prostor, dam vam zanj več ko en cekin!“

In francoski modrijan je molčal.

2. Najvišji vojni svetovalec.

L. 1717. je nastal boj s Turki. Cesar Karol VI. je izročil nadpoveljstvo princu Evgeniju z besedami: „Ljubi princ! Vam in vojski postavim na čelo zapovednika, v čigar imenu morate začeti.“

Po teh besedah mu izroči razpelo, na čigar podnožju je bilo zapisano: „Jezus Kristus, največji vladar!“

Cesar je še dostavil: „Ne pozabite, da se borite za stvar onega, ki je prelil za človeštvo na križu kri; pod njegovim božjim vodstvom zgrabite za orožje in premagajte njegove in krščanskega imena sovražnike!“

3. Važna straža.

Poveljnik nekega mesta je pregledoval mestne straže. Pri nekem nadzorovanju je naletel na stražo, ki je stražila ob neki stari, že črvivi ograji. Pozvedoval je okrog, zakaj stoji tu straža, a ničesar ni mogel zvedeti. Vsakdo je rekel, da stoji že jako dolgo tu, a zakaj, nihče ni vedel.

Poveljnik je jel iskati po starih listinah in spisih ter je slednjič našel, da je bila ona ograja na novo pobarvana in straža naj bi pazila, da bi se je nihče ne dotaknil.

Tako je sveže pobarvano ograjo stražilo 35 let okoli 95.600 mož.

4. Zvest čuvaj svojega bogastva.

Znani bogataš Karol Brunšviš, ki je imel svoje premoženje v ogromni množini demantov, je živel v Parizu. Kakšen suženj svojega zaklada je bil Karol, nam poroča neki sodobnik takó-le: „Pariza si ne upa zapustiti, njegov denar je veriga, na katero je priklenjen. Niti eno noč si ne upa biti izven mesta. Njegova hiša je nekaka trdnjava, tako da je tatovom nemogoče priti v njo. Obdana je z visokim debelim zidom. Na vrhu je bilo vse polno bodočih predmetov, ki so bili tako urejeni, da so jeli po celi hiši zvoniti, ako se jih je kdo dotaknil.

Demante ima v predalu v zidu, pred katerim stoji njegova postelja, tako da se mora on prebuditi, ako bi kdo hotel priti do denarja. Ako se predal odpre, sproži se na odpiralu sedem strelov, ob enem pa jame po bližnjih sobah zvoniti.

Na nočni mizi leži dvanajst samokresov!

Niti ene mirne ure nima bogati Karol!

Kdo bi menjal z njim?“

5. Prorokba.

Škof v Ajačiu na Korziki, stric francoskega cesarja Napoleona I., je bil jako razumen in učen mož. Nekega dne so bili pri njem mladi Napoleon in njegovi bratje. Na enkrat se udere v sobi strop; vsi bratje zbežé, le Napoleon ostane in izkuša podpreti strop. Stric, to videč, reče:

„Ti boš nekdam mož!“

Ko so se pozneje zbrali Napoleonovi bratje ob njegovi smrtni postelji, je rekel: „Ti, Jožef, si najstarejši, a Napoleon bo največji!“

6. Ženska — vojak.

Aleksandrina Barreau (Barô) je vstopila za časa prve francoske ljudovlade s svojim možem in bratom v neki francoski polk.

Dne 13. velikega srpana l. 1793. je dobil njen polk povelje, osvojiti si mesto Alloqui.

Sovražniki so hrabro branili mesto. Aleksandrina je bila na strani moža in brata. Prvi je bil začetkom boja smrtno ranjen, slednji pa ubit. Dvojna nesreča je ohrabrila in navdušila žensko borilko.

„Predno ti pomagam, vaju maščujem!“ je kriknila ter planila na okope, ki so bili kmalu osvojeni. Ko ji je zmanjkalo streliva, je planil nad njo neki Španec. A ona mu je s sabljo razklala glavo in je drla naprej.

Še le, ko je bila zmaga gotova, je zapustila bojišče in šla k možu.

Ko je ta ozdravel, sta šla zopet v polk in se udeležila mnogih bojev. L. 1843. je umrla kot stotnik in je bila pokopana z vojaško častjo.

7. Zaprti kralj.

Znano je, kako strogo je ravnal cesar Napoleon s svojimi brati, katere je bil posadil na prestol, če ga niso ubogali.

Jerome, kralj vestfalski, je bil največkrat kaznovan. Ko ga je nekdanj Napoleon v nekem pismu oštel, svetoval je Jeromu svetovalec Lebrün, da naj odgovori bratu, da ni otrok. Jerome je rekel: „Dobro! Vi morate to pisati bratu v mojem imenu.“

Lebrün je storil to.

Črez nekaj dnij pride iz Pariza pismo. „Kralj, moj brat, naj bo zaprt en dan, pisar pa tri mesece! Napoleon.“

Oba sta prestala kazen.

8. Kaznovani bahač.

Cesar Franc je bil nekdanj v cerkvi, kjer je cerkovnik s pušico pobiral milodare.

Franc položi pred se na klop zlat. Bogat kmet to zapazi in stori isto. Cesar pridene še en zlat, kmet tudi; cesar jame polagati po zlatu na kupček, kmet ga zvesto posnema.

Kmalu pride cerkovnik in gre najprej h kmetu. Ta dá vso svoto v pušico in ponosno pogleda na cesarja.

Ta pa spravi ves kup nazaj v žep in dá le prvi zlat nabiralcu.

To je bahati lakomnik gledal debelo!

9. Skopost.

Slavni angleški vojskovodja Malborough je bil jako skop in blagaželjen ter je porabil vsa sredstva, da bi obogatel.

Svoj vpliv je češče zlorabljal, da je za velike svote pridobival visoke službe največ plačujočim prosilcem; tako je bilo le bogatinom mogoče doseči višje službe.

Nekoč je prišel do njega sin nekega bogataša, ki bi bil rad dobil neko službo, in ga je prosil za njegovo posredovanje.

Rekel je:

„Če dobim službo, vam dam tisoč goldinarjev in častno besedo, da tega nikomur ne povem.“

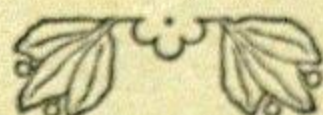
„Daj mi jih dva tisoč,“ reče vojvoda, „in to lahko potem vsemu svetu poveš.“

10. Kaznovana pozabljivost.

Maršal Berthier, ki je bival v Boulogni-sur-Mer, je pozabil odpovedati svoje stanovanje, ko ga je bil Napoleon hitro odpoklical. Gostilničar mu je hranil stanovanje deset let in je po njegovi smrti (1815) vložil tožbo, ki se je rešila zanj ugodno. Dediči so mu morali plačati stanarino za deset let.

Isto se je dogodilo nekemu Angležu. Ta je naročil nekega izvoščka, ki ga je vozil po Parizu. Ko pa je Anglež odpotoval v Francijo, je pozabil vozniku odpovedati službo.

Ta je čakal vedno na Angleža pred hotelom; ker ga pa le ni bilo več tednov, je najel v bližini hotela stanovanje in čakal Angleža šest mesecev. Ko se je ta vrnil, je voznik zahteval odškodnino. Ta je ni hotel dati; voznik je tožil in Anglež je moral plačati voznino ter stroške zanj in za konja.

Kazalo.

	Stran
Pošteni ljudje. Povest. Spisal Jos. Kostanjevec	3
Kozaško slovó. Pesem. Zložil Fr. Ks. Meško	65
Nesrečnež. Povest. Spisal dr. Anton Medved	67
Osamljena želja. Pesem. Zložil Fr. Neubauer	151
Iz potujčenega Srema. Pesmi. " " "	152
Misli so mi poletele . . . Pesem. " " "	154
Detetu. Pesem. " " "	155
Bil maj je . . . Pesem. " " "	155
Zgodovinske povestice. Spisal Feodor Jaromilov	156

V založbi tiskarne družbe sv. Mohorja v Celovcu

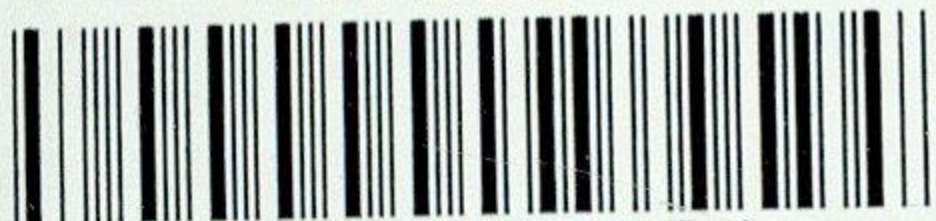
se dobijo naslednje knjige:

Naslov pisatelja in knjige	Za družnike		Za nove in polknjigarnike	
	K	v	K	v
J. Apih: Naš cesar. Jubilejna knjiga	1	20	1	—
J. pl. Andrejka: Slovenski fantje v Bosni in Hercegovini. S podobami. 1. in 2. snopič, vkup	2	—	2	8
J. Stritar: Pod lipo. Knjiga za mladino. S podob.	—	90	1	2
— Jagode. Knjiga za odrastlo mladino. S podob. .	—	90	1	2
— Zimski večeri. Knjiga za odrastlo mlad. S podob.	—	90	1	2
Trdo v prt vezana knjiga	1	40	1	—
J. Starè: Kitajci in Japonci. S podobami	—	90	1	—
A. Bezenšek: Bolgarija in Srbija. S podobami	1	—	1	—
J. Vrhovec: Avstralija in nje otoki. S podobami	1	—	1	—
Dr. A. Karlin: V Kelmorajn. Potopisne črtice s slikami	1	—	1	4
P. H. Majar: Križana usmiljenost ali življenje sv. Elizabete. II. natis. 1904	—	90	1	2
P. Florentin Hrovat: Franc Pirc	—	40	—	6
J. Starè: Občna zgodovina. 5 zvezkov (15 snopičev), vkup	10	40	15	—
Jurij Trunk: Bodi svoje sreče kovač	—	90	1	2
A. Lesar: Prilike patra Bonaventure. Druga pomnožena izdaja	—	90	1	2
J. Šmuc: Nebeška krona. II. natis	—	90	1	2
Dr. L. Vončina: Friderik Baraga, škof v Ameriki. II. natis	—	90	1	2
A. Lesar: Perpetua ali afrikanski mučenci. II. natis	—	90	1	2
A. Zupančič: Fabijola. II. natis	—	90	1	2
J. Parapat: Robinzon starši. S podob. III. natis	—	90	1	2
E. Gangl: Veliki trgovec. Povest	—	90	1	2
Fr. Milovršnik: Boj za pravico. Povest	—	80	1	—
Fr. Malograjski: Za srečo. Povest	—	80	1	—
Dr. J. Sket: Miklova Zala. Povest. II. natis	—	40	—	6
V. Slemenik: Križem sveta. Povest. II. natis	—	40	—	6
Žalski: Na krivih potih. Povest	—	60	—	8
J. Cigler: Kortonica. Povest. III. natis	—	40	—	6
— Deteljica. Povest. III. natis	—	40	—	6
Fr. Zakrajšek: Oglenica. Povest. II. natis	—	40	—	6
J. Brinar: Lisica Zvitorepka. Pravljice	—	80	1	—
Slovenske Večernice 36., 40., 41., 42., 43., 44., 45., 48., 49., 51., 52., 53., 55. in 57. zvezek. (Vsi drugi zvezki so razprodani.) Vsaki zvezek po	—	60	—	8

Naročila na stare knjige (glej cenik knjigam v Koledarju) na se naslovljajo naravnost na **tiskarno družbe sv. Mohorja v Celovcu**

Druge pošiljatve, ki se tičejo knjigoveštva, naj se pa naslovljajo izključljivo na ime: **Martin Brugger**, knjigovez družbe sv. Mohorja v Celovcu.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000075604

COBISS

